

Юрій Липа

П О Е З І Я

ПОЕЗІЯ

YURIY LYPA

ЮРІЙ ЛИПА

# POETRY

# ПОЕЗІЯ

Compiled

уклав

by

Евген Маланюк

Ewhen Malaniuk

**diasporiana.org.ua**

MCMLXVII

MCMLXVII

Published by Ukrainian Medical Association of North America  
Toronto Chapter

Накладом Українського Лікарського Товариства  
Північної Америки  
Відділ Торонто

Всі права застережені

Copyright 1967

Друкарня В-ва „Гомін України”  
140 Bathurst St., Toronto 2B, Ont., Canada



*Горін Леон*

*З неабиякою приємністю Українське Лікарське Товариство Північної Америки, Відділ Торонто, віддає до рук українського читача поетичні твори Юрія Липи.*

*Розуміючи і доцінюючи роль поезії в духовому житті народів, ми, видаючи цю збірку поезій, виконуємо одночасно наш обов'язок супроти власного народу і його культури.*

*Почуваємось до милого обов'язку подякувати маестрові Євгенові Малакюкові за великий труд зібрання і впорядкування майже всіх досі доступних поетичних творів поета-лікаря. Рівночасно дякуємо проф. Дмитрові Козієві за його допомогу в перегляненні і справленні текстів.*

Українське Лікарське Товариство  
Північної Америки  
Відділ Торонто

Що ця книга з'являється — зайдячуймо Т-ву наших лікарів у Канаді. Проїшов би ще десяток літ, і пам'ять про Липу - поета — була б притьмарена надовго. Думаю, одначе, що, навіть за наших національних обставин, не назавжди: десь би якісь сторінки переховалися. А поезія має ту властивість, що зникнути навіки не може: — заакумульована в ній творча енергія не лише не гине, а й має здібність періодично відроджуватися.

Без Липи-поета трудно уявити собі останнє півстоліття т. зв. літературного процесу (Яновський, Бажан, Ольжич). Але непопулярність Липи-поета зробила те, що безсумнівна його присутність в тім процесі залишилася якби незримою. І молодше поетичне покоління, припускаю, просто його поезії не знає. З немалою для себе шкодою, додам.

Юрія Липу породив (р. 1900) наш чорноморський південь (Одеса), де батько Липи, відомий національний діяч, лікарював. Еміграцію 1920 р. Ю. Липа розпочав юнаком. Медицину скінчив р. 1929 в Познані, а від року 1930 вже практикував як лікар у Варшаві, де його й застала II Світова Війна. На другу еміграцію Ю. Липа свідомо не пішов, лише року 1944 перенісся був до Галичини, де й загинув в рядах нашого Війська (УПА), вже року 1944 (дата смерти непевна: 21 серпня).

Літературна діяльність Ю. Липи проявлялася не тіль-

ки в ліриці, в драматургії та прозовій епіці, але й в критиці, публіцистиці та історіософічнім мисленні\*).

Ця книжка обіймає творчість Юрія Липи майже виключно в царині поезії віршованої: лірики, епосу, драматичної поеми і — вельми важливого в його творчості — перекладництва.

Уклад цієї книги, наслідком браку тут наших книгошховищ, не був легким. Укладач (як тепер кажуть „редактор”) мав лише два фотостати виданих Юрієм Липою книжок: „Суворість” (Прага, 1931) і „Вірую” (Львів, 1938). Не мав спочатку ані виданої ще року 1925 „Світлості”, ані друківаних по періодиках менших і більших речей — голвне драматичних поем та „Ярмарку”.

По надумі, укладач розпочав цю книгу передруком книги „Вірую” — без змін, яко книжки в певнім сенсі сумаричної, тестаментарної і проредагованої ще автором (на фотостаті відбилися навіть його поправки).

З „Світлості” та „Суворости” надруковано лише те, що не ввійшло у „Вірую”, а також варіянти.

Укладач дозволив собі згрупувати більшість перекладів в окремім розділі.

В справі досить ускладненого збирання друкованого в цій книзі матеріялу велику і зичливу поміч подали такі особи: Володимир Міяковський (Музей-Архів ВУАН в Н. Й.); Михайло Мухин; Святослав Гординський; Вольфрам Бурггардт, який доставив основний для цієї книги фотостат збірки „Вірую”; д-р Б. Стебельський, який знайшов для книги фотографію Ю. Липи разом з автографом.

Е. М.

1966.

---

\*) Він розпоширив національне і „расове” (в його термінології) самоусвідомлення до неіснуюваних — до нього — розмірів і глибини.

ВІРУЮ

Видано у Львові р. 1938

\*\*

*Будучина — у Бога. В Тебе — тільки труд  
Висна́жний, безустанний і відданий.  
Пророцтв не жди. Не вір. Ото життя твоє:  
Як моря даль, — розгорнена праця  
І — Божий зір над тям.*

*І раптом — буря,  
Що кине хвилі в берег той, що треба.  
Не знаєм більш нічого. Чуєш?  
Жди й молись.*



\*\*  
\*

Благословен, розгорнений просторами, морями  
Ти, що відвік перебуваєш з нами!

Як сонце в променях, що палить і тремтить,  
Як сонце в променях, іскристостях і гробах,  
Благословен, що рвеш в надлюську шир і помах,  
Благословен еси за кожен день і мить!

Щоб душу визволить, Ти нам ламаєш тіло,  
І світиш, як закон, і плинеш, як кадило,  
І ось відроджуєш і кличеш до нового,  
Щоб знову міць була, і серце знов тремтіло, —  
Благословен еси! — довічно славмо Бога.

\*\*  
\*

Ввійди до церкви. Ріжноколірово  
Горять серця довкола, плинуть гимни в світлі.  
Стань — наче в райдузі, і жди, мов наречений,  
Котра хвилина — брама.

А пізнавши — йди

В відчиненість Відвічного й Нового.  
То — нагорода днів твоїх. То — дар найвищий.

\*\*  
\*

Де ви, де ви, земель наших пуритани,  
Де Ти, Слово втілене в людах  
Із гострим, із ясним зором?  
Розгублені, роздратовані, балакучі,  
Вони скрізь — недовірки безбожні . . .

Як на дні моря,  
Як у жовтім хвилюванню водороблин  
Блукають задумливо . . . — Боже,  
Бий промінням,  
Бий промінням,  
Бий промінням!

\*\*  
\*

В покорі просять покоління:  
— Зійди до нас і освіти,  
Як зрозуміть Твої веління,  
Як покоряти їм світи?

Повстань не в сяєві корони,  
Не в сріблі й золоті, — в серцях,  
Щоб потвердити нам закони,  
Щоб показати правди шлях.

Ось лиця всіх до Тебе, Боже,  
Звертаються в молитві й ждуть;  
Ти вивів нас на роздорожжя,  
Щоб ми пізнали праву путь,

Щоб вже тепер ми цінували  
Твоєї ласки чорні дні,  
Щоб всім наступним передали  
Цей Твій закон: „Служіть Мені!”

## ВИНОГРАДНИК

Побачив видиво я. День сірів і в нім  
З тисячолітніх соків лози виноградні  
Препишні кетяги зродили в цілім полю.

Почув я голос: То — вітчизни грона,  
То — найбагатші жніва, що зросли з любови,  
У дозріванню пишнім мислі, чину й літ.

Побачив видиво я. Всі на чорних конах  
Безжалісні їзці один за одним тнали  
І, наче в помсті, тратували стиглий сад.

І страх мене вгорнув. Вони ж топтали жніва  
С в о й о г о краю й крови, і були свої це  
З тавром скажености, і страху, і зневіри.

О, хай би не діждати ще раз того стиду,  
О, хай би не діждати ще раз тої ганьби,  
Як діло знищення не від чужинців бачить!

Чи ж довго нищить будуть, чи ж не стануть врешті  
Ніколи в обороні свого, що найбільше й  
Найбільш беззахисне — душі? Чи ж тут не буде  
Господаря ніколи, тільки — пиха слуг?..

І голос відповів: — Це тільки мить і проба.  
Господар є. То — Бог. І він лозу відновить.

\*\*

\*

Тюрми і голод, нещастя, убивства й помбри  
Шли нам, Найвищий, бичуй нас, — нам певне потреба  
Раз покоритися волі небес і молитись,  
Раз у нужденність тілесности вчутись і впасти,  
Твердее серце скрушити й наново почати  
Ще раз, ще більш так, як досі такого не було,  
Більш, як гетьманства, король чи великі князівства,  
Божим тронем поставити край свій і нарід,  
Біль перелить на молитву, що в битві і в мирі триває.

## ХОРАЛ БЕТГОВЕНА

Хай небо хвалить Творця не словом,  
А громом Його ім'я,  
Всі землі й води — його престолом,  
О, муже гордий, глянь!

Хто дєржить рух неба, незлічені зорі,  
Хто сонце провадить в простір,  
Що сяє воно в іскристім просторі,  
Мов вийшов з шатра богатир.

Предивне чудо живе довкола  
І зміст його є Бог,  
Тобі Він каже: — Почуй мое слово:  
Будь мій і будь без тривоги.

Моя є сила, моя є міра  
І мій є твій людський вік,  
Тож не твори собі кумира,  
Будь мій, будь мій навек.

## ПРОСТОВІЧ

Просто дивитись в лице усьому, що довкола;  
Все, що є рідне, то — рідне, вороже — ворожим зостане,  
Йди без вагань і без схибу, і вдар там, де треба,  
А ще частіш — пожалій, відвернись і не думай,  
Часто людина змаліє і варта поправи,  
Шкода на неї часу, ти будь тим, чим належить.  
То — найважливіше: ти будь і дивись простовіч.

\*\*

Все буде відомо, — даремно ховаєш нужденність  
Бажань похитливих, думок без сумління і страхи,  
Все станеться явним, — даремно втікаєш від себе  
У видумку мрій, сорокати каптан для безумців.  
Все явним пребуде, — заглянь же у себе, людино,  
Як в яму із гаддям, наляканим свистом бича.

Будь тим, чим еси, — це є заповідь вища від неба,  
А потім, як зможеш будь тим, чим ти є, — будь ще ліпшим.

\*\*

Боже, Владарю душ, не дозволяй нам у пиху вбирати життя,  
Не дозволяй у брехливість надуту вбирати сваволлю,  
Дай тверде, і спокійне, й послухне словам Твоїм — „я”,  
Щоб однаково приймати і малість, і велич від долі,

Щоб ніколи засліплені рабським бажанням прикрас  
Кармазином наказів Твоїх не закрили,  
Кожен знак Твій пізнали; а прийдеш востаннє до нас,  
Так, як день зустрічає свій захід, — загин свій зустріли!

\*\*

Люблю я всіх лю де й, — крізь них нераз Господь  
Показує свою найвищу ласку  
І зрозуміння світу робить нам яснш.

Люблю дивитися, як бавляться вони  
З тілесністю, пожаданням крові,  
Так діти бавились би з зміями в садку.

Однак серед людей я маю ще рідню:  
В минулому й сучасному пізнаю  
Відразу їх, — є в них свята скаженість,

Скаженість буйности, що сірість ненавідить,  
Що все життя заповнює шуканням,  
І плеск весла здобивців, — то їм хід минут.

Та маю я й б р а т і в, і тих люблю найбільш.  
В шуканню за життям, дійшовши до границь,  
Вони закон пізнали Божий і людей.

Їх пристрасті є замкнені й великі;  
Вони ідуть і діють, бачучи зорю,  
Що є до білоти розпаленим н а к а з о м.

\*\*

Перемагати непомітно — то найбільше;  
Зростати звідусіль, просторитись, і потім  
Покрити все собою, все непевне — взяти,  
І вищитись, як твердь небесна.

Утвердитись

І з Богом тільки розмовляти у молитві.

## ПРИЗНАЧЕННЯ

Коли прийшла пора і ти дозрів  
У муках днів, у боротьбі з собою,  
Як образ берегів в імлі, на морі, —  
В одній хвилині з'явиться тобі  
Твоє призначення і зміст.

То лиш приходить раз, але назавжди.  
Не стерти образу цього тобі,  
Ти не втечеш, дивись вперед — і знай:  
Одно тобі зосталось тільки: жити ним,  
І сповнитися ним, воно — від Бога.  
Якже ж не вчув призначення свого, —  
Ти ще не жив, і ще не вартий вмерти.

## НА ДОЛІ Й НА ГОРІ

Чи ти не думав часом, — як на долі  
Ти, мов хробак, що в'ється, б'ється в пітьмі  
Незаспокоєних, щоденних прагнень,  
Там на горі, там над тобою стали  
Потужні сили й важать весь твій вік:  
Нуждений мозок, гру чуття суєтну,  
І обридливість помилок, — і кажуть,  
Вагаючися: — Чи він вартий жити?  
Чи нам вдалася проба, чи тож чиста  
Була його душа, чи ясний замір?  
Давав нам послух він, як джерелу,  
Що з нього вийшов і до нього прийде?..

О, не дай Боже, голоси ці вчути  
Розмови над собою. Громи людські  
Їм не рівня, і світло людське — темнь  
Перед цим світлом, брате, неблаганним.

## МОНАХ І СМЕРТЬ

М о н а х:

— Смерть — мій учитель, мій брат і мій рід,  
З смерти зродивсь я, до смерти — мій хід.  
Все, що — глибоке, то смерти слова,  
Все, що найкраще, то смерти жнива.

С м е р т ь:

— Сам ти родився на світ,  
Сам попрощаєшся з ним, —  
Не продай же себе ні за радості цвіт,  
Ні за труду плід,  
Ні за слави дим —  
Будь твердим!

М о н а х:

— Мої дні — то є тільки покров,  
Під ним — смерть, сповідальник сердець.  
Чую, в'яне кров,  
І найвища любов  
Посилає її,  
Що стоїть у млі, —  
Мій кінець.

С м е р т ь:

— На всіх, на все, що тут довкола,  
Дивися гостро і прохось, минай.  
Все — порохом. Лиш угорі — твій край,  
Лиш угорі твоя є нагорода,  
І лиш від Бога — радість, не від роду.

## І ПРИЙДЕ ЧАС

І

І прийде час, коли твої учинки  
Обернуться й повстануть проти тебе;  
Як вояки, зберуться навкругі  
І зброєю прозиримуть тобі,  
Нагому й безборонному.

А потім

Посходяться ще вчинки-фарисеї  
І відчитають лживі обіцянки,  
І вимагатимуть, щоб сповнив ти їх;  
І прийдуть ще повії по заплату.

Ти всіх приймеш без слова. Тільки станеш  
І вислухаєш кпин, погроз і лайок,  
І сповнишся гіркотою страшною,  
І, очі звівши, скажеш: — Боже, де Ти, де Ти?  
І на той ж а л ь б е з д о н н и й Світло скаже: — Тут.  
І на той смуток Світло загориться,

І юрби вчинків, з'єднані у Світлі,  
Закаменіють, збліднуть, відійдуть,  
І врешті будеш ти із Світлом сам на сам,  
Чого був спрагнений ти все життя...

Лишень, відходячи, зупиняться два вчинки,  
Найліпший і найгірший, озирнуться й скажуть:  
— „Так, це була людина”, — й відійдуть, обнявшись.

## II

О, вийти б несподівано з неволі  
Тілесности — на простір, виднокрут,  
І бути як вітер і як день у полі...  
Радіймо, серце, — ось приходить Друг,  
Той Друг, що лагідний, що — в брамі, на сторожі  
До світла іншого, де інші квіти Божі.

## III

Пребудь в мені! Все ближче ночі тінь  
І тьма — густіша. Боже, в далечинь  
Відходять блага й сили помічні, —  
Безпомічному поможи мені!  
Наш день малий, він швидко проплива.  
І втихне сміх, і слав минуть слова, —  
Нехай же змінні загасають дні,  
Ти, що — незмінний, о пребудь в мені.  
Молю Тебе! Не будь лишень на мить,  
А, як до учнів, злинь, щоб говорить.  
Як лагода, як визвіл заясній,  
Не проминай, — зостань в душі моїй!  
З'явись і сповнись мною! Борони  
Від страху жить, від труду, що як сни, —  
Хто ж, як не Ти, підпора й провідник,  
Що в сонце й бурю вестиме повік?  
Свій хрест подай, як звідси буду йти,  
Шлях освіти, вержівлі освіти,  
Де рай цвіте, а не чуття земні.  
Життя чи смерть, — а Ти пребудь в мені.

МАРІЇ ЛИПІ

(10. I. 1935)

Нехай світ радіє,  
Що серед людей  
Були Ви, надіє  
Сердець.

Це ж Ваші жіночі очі  
Кохали батька і сина, —  
І Україна  
Широка, промінна  
З Ваших очей

Гляділа на них,  
Коли з болем і жалем  
У серцях своїх  
Вони від'їжджали  
В похмурний день.

Їх до смерти леліє,  
Їх оповиває, тріє  
Ваш погляд, надіє,  
Надіє сердець.

## ЛАНЦЮГ НІЖНОСТИ

Від са́мих початків життя, коли пружно в колиці  
Ти пнешся до сонця угору, побачиш тоді:  
Всміхається разом із сонцем ще сонце — то М а т и.  
А потім прийдé, наче грім і потуга, до тебе  
Згори голос Б а т ь к а. І в цім ти зростеш і дозрієш,  
Дозрієш, підéш і забудеш...

І раптом: Мій Боже,  
Мов срібло в минулім заквітле, мов кучері хмárки...  
Це ж вáнтаж любови найбільший, і де ж він?  
Уже їх немає, лиш сріблом просторяться хмárки  
І серце тремтить: — Буду вдячний! та вже їх немає.  
І бачиш, що вдячність твоя розростається й світить,  
І світить на тих, що минули й не чули подяки,  
І бачиш, що кажуть ласкаво: не бійся, то — дар наш  
І ми теж так само дістали від рідних цю ніжність,  
Тобі віддали, ти ж віддай її власній дитині.  
Віддай її мудро, це Бог пов'язав у ланцюг нас,  
Від пращурів, прадідів тим обдаруєш правнуків,  
Як зна́ком, що лучить і кров, і насіння, і вічність.

## МОЛИТВА ЗА КОХАНУ ЖІНКУ

О, Боже, світлом Ти — у всьому,  
І Твій закон — у кожному дні, —  
Прислу́хайсь голосу мойому,  
І в болю поможи мені.

Вогню нерівности дай міру  
У тілі вутлому її,  
Дай опановання і віру,  
Очисти духа для сем'ї.

Щоб слухати її, другині,  
Коли ввійде зо мною в рід,  
Не кроки пристрастей, що змінні,  
А чистий королівський хід,

Щоб привітать її, як чудо,  
Що входить в сірий, людський вік,  
Що розцвіте, і що пребуде,  
Зіллється й житиме вовік!

## ЛИСТ ЕЛІССИ

Як я люблю людей...

А що в них найлюбіше ?

Вітання усміхом людини до людини.

А з усміху любов зростає часом, правда?

З любови ж дуже рідко найчистіша Пристрасть,  
Та — що найглибша. Та — безсмертна, безконечна,  
Що поза нею все маліє, що є Верх.

О, друже мій, повірте, — все, що є на світі,  
Найбільш тривале і велике, все створили  
Мужчина й жінка тільки в пристрасті найвищій.

Все збудували тільки Двоє. То є знак,  
Що один одного доповнюють взаємно,  
Мов Промінь творять з Блиску і Тепла,  
Один лиш Промінь радісного Сонця.

## ЖІНКА

Так, знаю я тебе, як ти себе не знаєш,  
Так, брала я тебе на руки ще малого,  
Дивилася на тебе, як ти ріс і бавивсь,  
Як став мужчиною, став коло мене поруч.  
Не гнівайся ж на мене, — я з тобою завжди,  
Я — так, як вітер свіжий, що докола тебе,  
Як та земля, що ходиш, і вода, що п'єш,  
Як зорі, що, ти віриш тайно, є незрушні...

...І я була б слабша, коли б ти не вірив.



\*\*  
\*

Любов то завжди є нещастя. То — мала річ.  
Як блиск оголення, як пісенька в забаві,  
Як лінія двох тіл, що в'януть і брунькують,  
Як крики похотей, перéкупок на ринку,  
Що простягають м'яса м'які і криваві.

Любов то завжди є нещастя. Ось коханець  
Без слави й без відваги, в плачу й викривля́нню  
І день, і ніч біжить від псів оскаженілих,  
І день, і ніч в утечі. А ті пси — то з нього.

Любов — нещастя завжди. Ось дівоча мрія,  
Дівоча віра в рід свій і у вищість світла  
Задушена нежданно, як княжна — постéллю,  
Знівéчена навік жагою, що нужденна.

Любов — нещастя і малá річ. Та буває раз,  
Лиш раз ударить дзвін (мов з-під води ті звуки)  
І все дрижить тоді в тобі, і все є чисте,  
І все пливе в тобі, мов дуже тихий гимн.

І бачиш сам себе, як спішно утікають  
Мов біси злякані, і похоті, і стра́хи.  
А потім — як огонь. З огню ж пливе земля  
На́о́во створена, а в ній лиш — Вічна Пристрасть.

\*\*  
\*

Людська душа, як дерево гіллясте,  
Як дерево гіллясте при дорозі.  
Із вихором дорожнім прилітають,  
І осідають біси на дере́вах.

В гущавині привітній і зеленій  
Побачиш — блисне з ізмарагду око,  
Або, обва́жене надміром бісів,  
І жовкне, й гнеться дерево додолу.

Ідеш задуманий в алеї душ людських  
І оглядаєш ці гримаси й вихилися;  
Бо ж то так рідко стру́нчиться і квітне  
Душа, як дерево, очищена громами...

## ДИЯВОЛ

### I

Як зрозумів я чистість, то підвівся Диявол  
Був, як стіна окрут, цей велетенський торс,  
І волохаті руки, і немов навала  
Мідяних голосів, мідяних злих валторн.  
І страх мене вгорнув, бо був я сам між ними,  
І запах їх душив мов обридливий рись, —  
Я став молитися. Проміннями ясними  
Лице твоє заблисло. Ти сказав: „Борись!”

### II

Ось день і спека. Люди і сади. Достиглість.  
Ось Біс Полуденний проходить в кожній крові  
І м'ясо чэркае розпаленим крилом,  
Затьмарює зіниці видивом любашним...  
Ось у дзвінкім повітрі, наче дзиз оси,  
Вже не в серцях — в повітрі хихот Біса.

### III

Все повніше заселює небо собою червоний,  
Тяжкий місяць, упитий неначе і дивно гарячий —  
Ось з і й ш о в. Тоді здолу здіймаються віялом лица.  
Ні, гримаси без мислі, так само упиті і сонні.  
Глянь на важкотілісех!  
Яка безсоромність і спорсність!

На крилах домів  
Гойдаються голі,  
На шибках — жевріння й  
Червоне крило,  
Уста безсоромні хихочуть з подвір  
І кличуть із брам жовтолиці й незнані;  
Все місто клубиться живе і розпусне,  
Здіймається вгору червоно і дише,  
Підводиться вгору..  
— Шпідроти на м'ясо!

## БІСИ І ЛОВЕЦЬ

(Б а л а д а)

Архистратиг Михаїл метне ясним,  
Метне ясним, а з того блиск і грім,  
Сизосині хмари розходяться кругами.  
Архистратиг Михаїл б'ється з ворогами.

Ішов ловець,  
Його силам кінець,  
Під деревом став: — Ох, Ти, Мати Божа,  
І ніч, і дощ, і бездорожжя, —  
Тільки перегрімлює-гримить  
Ярбслива блакить!

Став під деревом, глядить,  
Дивиться — перебігає  
Там, де темний ліс, —  
За бісом біс:

Один — товстий, пикатий, жовтозубий,  
Витягає масні губи, плямче, смокче,  
Живіт показує, слину розмазує,  
Все хотів би їсти, їсти, їсти...

Другий — говорить без кінця, лає всіх і отця,  
Нечистоти скидає, проклинає, як грає,  
Все чорним словом називає, блює,  
Все хотів би очернити, змісити, загнити...

Третій — безчолий, товстопикий, розігрітий,  
Широколапий, одноокий, лапи витягає,  
Поживи теплої шукає, душі і крові,  
Все хотів би душити, давити, приземнити...

Четвертий — тонконогий, в куцах потороча,  
Тонкорукий, павутинний, має тільки очі,  
На все гиддя дивився б і плямам молився б,  
Все хотів би найгірше, що ганч, плюгавіше...

П'ятий — тіло одно, голе, біле, що дише,  
Безголове, любашне, дриготливе і мразне,  
Аж трясеться, як вий-солодій, у трусійстві, у поті,  
Скрізь шукає і п'є, мов смолу, насолоду...

Шості — йдуть, колихаються, в'ють хороводи,  
Все у них від вина пороздулось, піднеслось, трясеться.  
Очі сині, як ніс, і розтріпану бороду смокче,  
І втіка, ригає блювотиння винне довкола.

Сьомий — страшний, він пнеться з землі і спадає,  
Небо льже язиком, безнастанно хулою кидає,  
Все найвище обвив би кільцями слизькими своїми,  
І пливе за всіма по землі наче вуж неспокійний...

— О, — каже ловець, —  
Недобрий то ралець,  
Ні, не дам я вам гуляти,  
Лад Божий перекривляти!

Фузію перехрестив,  
До плеча приложив,  
Бив, бив, бив,  
По черзі положив, —  
Під лісом  
Біс лежить за бісом.

Зупинилась буря, стихли стріли громбві,  
Стали хмари, як сходи, сині, гранітові.  
Сходить по них архистратиг до ловця,  
Біле світло сліпуче б'є з його лица:

— Спасибі, брате людський, вбив ти бісовіння, —  
Які ж твої за це хотіння?  
— Мої хотіння — Божі веління!  
Одно тебе прошу,  
Святий Михаїле,  
Дозволь людям ходити, —  
Вічно біса бити!..  
І він ходить між нами  
В погоні за бісами,  
І як, чоловіче, в душі легко стане, —  
То вбив біса твого  
По слову від Бога  
Ловець безустанний.

\*\*  
\*

Мужчино, смирися, бо стервом є мужеське тіло,  
Бичів йому мало, і мало нещастя, щоб смирити,  
Все прагне безбгодно стрічні жінки для забави,  
Впаде під бичем, підведеться і прагне наново...

О, жінко, усе, що у пробах накажеш, — від Бога,  
Наказуй ламатись в терпінні і гнутись у пробах,  
У соромі й стиді наказуй відкинуть нечисте,  
В огні і горінні наказуй вмиватись з полуци.

Аж може прозріє. Аж може дозволить Господь  
Побачити в тілі жіночій не те, що — як світ,  
А те, що — безсмертне, побачити душу жіночу.

## МУЖНІСТЬ

Коли на себе збоку глянуть можеш  
І знаєш добре, як собою кинуть,  
Як трапити і — взяти, (без уваги  
На похвалу, чи кпини) — ти є муж.  
І то час мужности, то не — юнацтво,  
Не видиво, не танці і не примха.  
Нова доба тепер є, тільки дійсність.  
Як ти готовий був, — діяй тепер!

## КОМІЛІТОНОВІ ЧОРНОМОРЦЕВІ

Будуй найбільше — душу. Гордий дім  
В безсонних нощах архітект узрів,  
Вгадав у каменю пропорцію і міць.

Тесали ліс, залізо гнули в вимір  
І терпеливо корабель лучили  
Майстрі віддавна... Майстром будь і ти.

Будь із людьми, як в морі, їх пізнай  
І все, що ліпше, забери для себе.  
Ми всі — на хвилях, всі, як кораблі.

Не будь відразу простий. Промовчи.  
О, горе тим, що так кладуться м'яко,  
Немов медуза мокра на долоні.

## ПИТАННЯ

Чому стремиш творити й добувати?  
Нужденне є людини здобування;  
Нужденні — похвала і самохвальство,  
Бо, що з похвал? Чин хвалить, не людина.  
Нужденна спрага сповнитись у цілі,  
Велика ціль, — річ більша від людини.

Усе відкинуть. Слухати лиш волі,  
Що смерти тінь щодня в зусилля кличе,  
Що гне у смерть, мов щоглу корабля.  
Наповнені, напружені вітрила  
Ось-ось зігнуть до спінености моря.

## ВОЯЦЬКИЙ МАРШ

Г о л о с з а б и т и х:

І то не важно, що я згнию,  
Що люди затопчуть плоть мою —  
Таж плива мій прапор над вами!  
І то, як я падав, чи як умер,  
Уже не важно стало тепер —  
Я знов відродився із вами...

Н о в о б р а н ц і:

— Мати — прощай,  
Мій батеньку милий!  
І жди, нареченно, й не жди...

П і д с т а р ш и н и л а д н а ю т ь:

— В ряди  
Ставай —  
Від права до ліва!

В і д г о м і н:

(... І то не важно, що я згнию,  
Що люди затопчуть плоть мою...)

Н а к а з с т а р ш и н:

Перша чота, кроком — руш!  
Тей, там збоку,  
Кроку  
Не паплюж!  
Раз — два!

І М а р ш:

— Боже предків  
і вільних днів,  
і невисловимих просторів!  
Боже, вислухай слів,  
наших простих слів,  
Тобі зложених в покорі:

Чи знайшли, чи згубили дороги —  
Дай нам прагнуть повік перемоги!

II Марш:

— Несемо з собою вогонь і сталь  
І велику, велику надію,  
Що все втягнемо в себе, зумієм —  
І зустрічні вітри,  
І ворожу даль,  
І призначення перст!

Голос прадавній:

— Бережіть в собі хрест...

Голос батька:

...голову вище

Голос матері:

...і серце

Голос краю:

...і панування мрію!

## МОГИЛА НЕЗНАНОГО БІЙЦЯ

I

Лице моє закрите, я є Жертва.  
Приходжу й дарую, рятую і живлю.  
Не ті є найважливіші, що говорять,  
Не ті є найважливіші, що названі.  
Нас неназваних, мовчазних Господь  
Утверджує й провадить, і ми чиним.

II

Голос:

— Могило Незнаного Бійця,  
Що впав в Україні, —  
Я приношу смутні серця  
І мій розпач гнівний;

Забгато підлих днів  
Облягає душу самотню, —  
Де ж ти, що впав, що горів, що вів,  
Поручнику, свою сотню?

Де ж ви, дитячі ручки жінок,  
Що підпалювали амуніцій склади,  
Що лиш усміхом мужности поток  
Перемінювали в водоспади?

Де ж ти, що за Нових Людей  
Упав під кулями, повстанче?  
Обізвіться до мене, крізь людський глей,  
Крізь м'ясо самиче і самче!

Обізвітья в червоній імлі життя,  
Ви, прегарні блискавки смерти,  
Невже ви — мертві,  
Питаю я?

Відповідають голоси:

— Ні, це — мертва, людино, твоя  
Безнадійна, вбога надія, —  
Ми — саме життя, земля, буття,  
Не тліємо — вієм,  
Ми — істота днів, ми — Дія!

Ми в надлюдській напрузі,  
У кривавій тузі  
Перейшли Поріг,  
Але вічно над вами, тобою  
Сурмить наш ріг:

Ріг сурмить:

— Там, де сталася смерть — там станем,  
Там, де слово криваве „Слава!”  
Нерухомим табором станем,  
У польоті затримані станем,  
Щоб ісповнитись — в а м и!

Жаден крик не пропав в порожнечі,  
Жаден зойк — Україно —  
Ті слова зависли — предтечі,  
Ті зачини — зариси Речі,  
Що гряде невідмінно.

## ГИМН ДМИТРА БОРТНЯНСЬКОГО

Будь славен, Боже України,  
Скрізь, де людей звучить язик,  
Давай оновлення з руїни,  
Животвори наш людський вік.  
Нам Твій наказ у серцю мати,  
З ним жити, йти і здобувати.

Нехай Тобі перебудуть милі  
Діла, що дух наш сотворив, —  
Поля, простори, гори й хвилі  
Наповни міццю славних днів.  
Тобі в серцях вівтар ми ставим, —  
Твій владний знак до слави славим.

## БАТЬКОВІ

Шляхотнее чоло мойого Батька  
Укрийте пелюстками від троянд.  
До рук йому трьохбарвне дайте берло,  
Від трьох світів, що він в життю кохав:  
Золото-хвильних, теплих нив південних,  
Високих гір, зеленоверхих гір,  
І моря, моря, що бурхливе вічно...

Мій Батеньку, творіть, мов Службу Божу!  
З життям людським довічно будьте злиті,  
Немов шумні вітри, що віють без спочину,  
Немов грімучі води, випорснені в далеч,  
Мов соняшне тепло, так розвивайте душі,  
Душе великая в незмінному пориві!

А в Вас є бєнкет вічно. Бачу там, над морем,  
Проходить Правда, гість у левій шкірі,  
І Вірність тиха йде і з нею розмовляє,  
І Непідкупність з золотим ключем,

Ось і Братерськість в шоломі з орлом  
Їх обіймає любо. Ось дубовий  
Вінок Знання вбирає й усміхом Краса  
Дарує всім гостей Душі, що гідна.

## ЕПІТАФІЯ

(М. Білінському)

Хоч я умер, беззвучні сі рядки  
Хай сповнить зміст могутній, многоцвітний,  
Що з ним життя моє вливається в твое.

Усе ніщо на світі: бенкети веселі,  
Уквітчана зрадлива гра любови  
І здобуття прихильности людської.

Я смертю вирізьбив: ти стань і прочитай, —  
Одне святе є в світі — кров людей хоробрих,  
Одні живуть могили — вірних Батьківщині.



## НАРОДИ

### I

Глянь, приходить Француз, той, що має сто мислей  
[на мить,

Що, здається, недбалий, а бистрий, як яструб,  
Завжди скритий, зухвалий, а в пристрасті й смерті —  
[мистець.

Ось Англієць, що любить ходити над проваллям,  
Аж над ним він дорогу собі протоптав,  
У холодній скаженості дивний творець ясних мрій.

Ось Германець, люнатик у знаках і маршах,  
Все хотів би назвати він, з усім би хотів закінчить,  
Все забрав би в касарні, а ні! — в хороводи важкі.  
Ось і ти став і дивишся гнівно. Пізнай їх.  
Кожен з них є собою, а ти — Українець.

### II

Глянь Словак завжди — з дзеркалом. Він говорить про  
[себе.

Поправляється вічно (чи враження є?)  
Він маячить з уклоном, він з дрібниці — під небо,  
В темі задушить, поссе, — но, і знову своє.

А — Москвин той — як з лісу, кричить — як з болота,  
То безецний і голий, то — тхір, от як мить!  
То надмірна в нім вірність, то — бунт. В нім охота  
То ридать перед кимсь у гримасах, то знову палить.

Українець — не крик, він не любить сует. То він —  
[бистрий,

То він сонний іде, хоч причаєний жде, наче вістря,  
Наче вістря, зависле вгорі, що ось блисне наново,  
Що на змінність і танці дасть право й оцінку, як Слово.

### III

Зачщо боротись, у чому великість народу?  
Може за це умирать, за будівлі в мармурі?  
Може за танці й пісні, чи зручні мальовила?  
Мудрі системи до праці, чи марші струнки?

Де та великість народу: чи в посувах війська,  
В вірнім триванню жінок, чи в дитячому сміху?  
В важкій аскезі учених, у гарті відкривців?  
Чи в одиницях, чи в юрбах, чи в теніях, де?

Все це, — промовила Мудрість, — є важне, та мало,  
Все, що — натружене й скромне, все — в ласці у Бога,  
Але найбільше добро, це — зростання Людини,  
В вашім народі зростання Людини зусиллям людей.

## ГІСТЬ ІЗ ЗАХОДУ

Це не Франціск Ассізький,  
Спіноза чи Кант, Декарт,  
Це він неспокійний, близький,  
Певний грач і з тисячами карт,  
— Наполеон.

Обходить сувору Софію,  
Диктуючи нам: — Вояки!  
Українську скоріте стихію!  
Палкі

І залізні створимо колони!  
Покоривши себе, покóримо світ!  
Геть слов'янські мрії сонні!  
Мій імператорський привіт!

І він стоїть у столиці  
Над мапою України — німий.  
І знають горді, войовничі, блідолиці:  
— Час — мій!  
— Час — мій!  
— Час — мій!

Десь у Вознесенську, чи у Лебедині  
Молодий хорунжий командує: — На коня!  
І чує над сотнею клетоти орлині  
Фанфар, знамен і звитяжного дня.

## ПРОКЛЯТТЯ

Бездомність псів, що лижуть кість суху,  
Надгороди притулком теплим, Боже,  
Вкажи брудним ропухам купи листя  
І гайворонам їх колючі гнізда.

А тим, що злочин тління розсівають,  
Убійникам з'явись у гніві,  
Указуючи путь, що безконечна —  
Хай з божевільним поглядом од жаху  
Покинуть справедливу Батьківщину  
І іншої довіку не знайдуть!

## ШПІЦРУТА

Тоді, коли моїми кістками  
будуть збивати малі діти  
грушки з дерева,  
а в черепі моїм, десь у кущах терну,  
будуть ховатися веселі їжачки, —  
будь милостив до мене, Боже, і  
шпіцруту пнучку, міцну, нетерпеливу  
зроби з моєї душі.

Недрімáнна,  
виблискуючи синьо,  
нехай з'явлюється скрізь —  
б'є продажність,  
б'є підступ,  
б'є млявість,  
як любови справедлива шпіцрута.

## БОГ І НЕПРИМИРИМІСТЬ

Ми — нація, сузір'я мільонів,  
Ми — серце воль, ми — буйна кузня сили,  
Що розсипає блиски, що як громи-стріли,  
І думці не догнать тих гробів-перегонів, —  
Ми — Нація, сузір'я мільонів!

Від нас, звиваючись, ростуть залізні руки,  
Бескиди торсають, глухі лани зорали,  
І дзвінко б'ють сусід у груди мідні, —  
Ми — Нація! Злились усі хорали,  
Ми — Нація! Усі — в один побідний!

— Куди, завзятих лиць полив'янії лави,  
Куди женетеса під прапорами слави?

Ми — Нація! Ми килими колоній  
Розкидали йдучи, верховодимі шалом.  
Глухі в нас — шблони. Мечі нам — як долоні.  
Бог і Непримиримість! — Ми ж є Божим валом!

## ВИНО ТАРАНТУЛІВ

### ПЕРШІ ОСАДЧІ

... „Україно, рівнино жорстокого бою і слави,  
Мов надхненне знамено, сколихнене в сонце, угору,  
Краю знаків зловісних і віщих, таємних і дивних,  
О, прокляттям мое богорівне, прокляття простору!  
Ти у душах сумирних, як дим, як пожар, як нещастя,  
Як залізне поле, кривавим засіяне цвітом,  
Ти дзвениш і даруєш привітом нас дужих і сильних,  
Ти печаллю безвластя так будиш, і рвеш і бадьориш!  
Із глибин давнини, що без меж і без міри донині,  
Наче крик соколиний палає нам трепет беззвучний,  
Се пороги, се — кручі, се — море кричить наздогінці:

. . . . .  
. . . . .  
. . . . .

В солончаках понурого Сивашу,  
В Херсонських прибережжях, чи в Криму  
В глибоких норах павуки жорстокі,  
Тарантули, ховаються, ждучи  
Живої здобичі, щоб затруїть на смерть.

Лишень чарівники, півдикі вівчарі,  
Збирають їх по нічах, що — без зір,  
У бордюги зо шкір, а потім дражнять  
Розпаленим залізом довший час,  
Щоб був тарантул пурпуровий з їді  
І на пурпуру гніву ллють вино.

Ось пійло вже готове. Крапля пійла — безум.  
Хто п'є його, втікає, все забувши,  
Хто ж вип'є більше, падає, як з прому.  
Вино тарантулів? о, знають люди  
Від Хін до греків пійло найлютіше!

Ви, роки гіркости, ви, вівчарі жорстокі,  
Вино тарантулів мені ви дарували,  
Вам дякую за це і кличу тих на бенкет,  
Що лица їх сміються, а серця їх підлі:  
— Прийдіть до мене, прошу! Я для вас вино  
Поприготовлював у келихах з кришталю,  
І усміхом вітаю їх: — Напийтесь  
Вина того, що ви ділами заслужили.

Ім келихи подам і краплі не проллю...  
Нехай у безумі отари їх зірвуться,  
Подобу людську скинуть і скаженим стадом  
До ўрвищ бігтимуть, не матиму жалю,  
Бо Слово Боже промовляє в вічних книгах:  
— Убивців душ — забий! То — справедливість.

## КИЇВСЬКІ ЛЕГЕНДИ

### 1. Про шевця Кожум'яку

Ой і славен Київ  
Та по всій Україні,  
Та й на цілий світ  
Від віку і донині,  
І до кінця літ.

Увесь Київ у татарській неволі,  
Тільки швець — Кожум'яка на Подолі  
Шкури мне,  
Реміння тне,  
Тяжкую пісню співає.

І прийшли до шевця Кожум'яки чесні мужі і жони,  
І він каже — що скитлите ворони?  
Шкури мне,  
Реміння тне,  
Тяжкую пісню співає.

І прийшло до шевця благочестиве попівство.  
Попівство — каже швець — лінивство.  
Шкури мне,  
Реміння тне,  
Тяжкую пісню співає.

І прийшов до шевця сам Володимир-князь:  
— Князеві від шевця зась. —  
Шкури мне,  
Реміння тне,  
Тяжкую пісню співає.

І прийшли до шевця Кожум'яки дрібні діти, —  
І не міг швець усидіти,

\*\*

\*

Знак цей рунічний завис над народом міцним,  
[важкостопим,  
Всупереч Азії жа́ху і всупереч зручній Європі.  
Горнами чорними воль розпалається знак цей,  
І все страшніший, величний, огнєнний, палючий  
Сходить над краєм, як дивна планета. Навкруг  
Юрби сусідів дрижать. Найстрашніше для них: чи він  
[сто́пить,  
Чи перетопить в землі цій руду на метал?  
І от поволі зростають міста, як хотіння, як гордість,  
Поволі тужавіють села, з містами поєднані міццю,  
Тяжке багатство і послух вбирають цей край.  
Ось він зіпнявся у ритмі. Ось ідуть,  
і я чую їх кроки.

Шкури рвав,  
Булаву брав,  
Став істиха говорити:  
— Ой годі вам, діти, лебедіти, —  
Що над нашим ланом  
Тільки Київ паном!

Ой і славен Київ  
Та по всій Україні,  
Та й на цілий світ  
Від віку і донині  
І до кінця літ!

## 2. Про Святу Софію

Будувало дванадцять лицарів Софію,  
Що збудують, день мине,  
Земля прогине,  
Сміються люди на таку чудасію.

Будувало дванадцять лицарів — роки,  
А вночі їм Мати Свята  
Вкладала в уста  
Пісню про храм високий.

Сталось чудо велике одної ночі:  
Вийшла з землі рано  
Софія осіяна,  
Вийшла, засліпила людям очі.

## СЕЛЯНИ

Село, село . . . З піснею і прокльонами,  
І тяжкоплинним ревом волів;  
Ніякими законами, ніякими легіонами  
Ще ніхто села не подолів:

Вони вірять твердо, як погани,  
У Владу, що є престол і слава,  
Справедливість, що карає криваво,  
Лють пожеж, напади татарів,  
У тяжкі градові хмари.

Довкола їх сонця і зроби тисячі симфоній,  
Довкола них історії тривога, —  
Вони ж не бачуть того,  
Обходячи свої обори, лічучи свої патлаті коні...

Їхні пісні сентиментальні, тягучі —  
То лиш покривало душ, що є міцні і дужі,  
Що готові в холодному байдужжі  
За одне слово вбити, скинути з кручі.

Коли ж надійде день Страшного Суду  
І велику огняну стіну утворять херувими,  
І архангели, трублячи в труби, —  
Встануть селяни, як тучі, і заповнять рівнини,  
І промовить кожен із дивним спокоєм:

— Господи, був я і злодієм, і героєм, —  
Я ж бо ріжним голосам внёмлю, —  
Але дав Ти мені, Боже, землю,  
То не пустив я нікого,  
І не віддавав нікому  
Аж до блиску і грому  
Страшного Суду Твого!

## ЗАЙДИ

Прийшли чужинці у село масними,  
Прийшли, накрали й станули напишні, —  
Щось дивного, незгідливого з ними  
Було в цих білих хатах, цвіті вишні,  
У цих топільях, що — немов сторожа,  
У дивних жартах, що для них — подзвінням:  
І молодиця, що всміхалась гбожо,  
Здавалось їм, закидала б камінням.  
Вітали їх уклоном, часом низьким,  
Селяни простодушні, балакучі,  
А у провулочках — набитіі обрізки,  
І погляд темний, ненависти туча.  
То не „ізба”. Весела, чиста хата,  
Здавалось, причаїлась і ждала.  
І ждали теж вони... куль?.. гасла? чи кинджала?..  
...І сонце їм світило, мов крізь ґрати...

## МІСТА

### 1. Полтава

О, чашо ніжности, безсмертна Полтаво,  
О, чашо радощів, зеленострунна пісне,  
Ти — скерцо фарб, як пестоці первісні,  
Ти — промениста прадідівська славо:

Гаї, гаї твої біжать у співнім танці,  
І в селах вітер славить-шелевіє  
Твоїх дівчат виспівливі сап'янці  
І погляд усміхнєнний, і загнуті вії.

Це в тебе — лица прості і зміїні,  
І сила кутая, і погляди нехмурі,  
Це в тебе — впоєні й переситом княгині —  
Гимн розкоші, відвазі і натурі!

### 2. Одеса

П'ють елеватори, задихуючись, зєрна,  
Що Південь злогогрудий дарував.  
Ревуть гудки, японський пароплав  
Коло норвезького спинив брунатні стерна.

О, місто-паво, міліонная таверно,  
У сонці Бог тебе, мов килим, розіслав, —  
Впивайся винами, корінністю потрав,  
Лови чужую річ, що дивна і майстерна,

Та вічно над тобою погляд верхівців,  
Що із Гетьманщини, із крові, пімсти й горя  
Принесли гіркости завзятої порив,  
І край червоних скель, стріляючи в простор'я,  
Ясу складали обрію, що сив,  
А коні бочились розгніваного моря.

### 3. Ялта

Заквітчана у білий цвіт магнолій,  
На дні долин зелених Яйли голубої,  
Вона заслужалася лагідної волі  
Пінистої, грайливої, морської,  
І гомін п'є, питаючися п'отай:

— Чи то птахів з Єгипту чую льоти,  
Чи мелюзин золотоокі чати,  
Чи то пливуть, по учті невиспані,  
Галяри Трапезондського башати,  
Б'ючи в тонкоголосії тимпани?...

### 4. Кам'янець

Цей Лучник спить. Упав додолу лук.  
Фортеці обрис думає в тривозі:  
— Чи ж Лучника розбудять ще погрози,  
Пожари сел і гарб турецьких стук?

А Він заснув. І Він давно вже спить  
Під Смотрича сліпого голос змінний.  
Сплять ящірки на мурах. День дзвенить,  
Сміються в місті діти, і цвітуть ясмину.

\*\*

\*

О, Епіко, о, сфінксе мармуровий,  
Камінне тіло зводиться твоє  
Напружене й холодне із імли, з основи,  
З віків, тисячоліть, з бездонности буття  
Все вище, вище...

І вже бачу я  
Ці очі владні, широко розкриті,  
Ці очі — зимні в смерті, чи в розцвіті,  
Ці очі — прості в жаху й неспокою...  
І от — я йду з тобою, — і творю з тобою.



## МЕМУАРИ

Адамус Олеар'юс, його милость Флетчер  
До мене йдуть щодня, сидять край столу ввечір;

Приходять з актами пан Писар Генеральний,  
Климентій вірші чтеть. О броні пальній.

Оповідать складно пан Трембецький,  
Пан Герберштайн — златинська, Бернгарт — по-німецьки.

Приходить кіт до мене чорний потаємно  
Через вікно, де — загадково й темно.

(1927)

## ЛОЇВ (1649)

Мушкети Лоева замовкли. Ніч прийшла  
І в смутку розметалася на сонці.  
Промовив князь Литви: — Рушаймо! Тане мла,  
Не відкликаються завзяті оборонці!

І полк німецький з'асік перейшов,  
Гусарія за німцями ступою,  
За кіньми ноші князя; корогов  
Плила за ним ходою звитяжною.

Загасли ватри гордих козаків,  
Коло вуглин життя їх ледве тліло,  
І сам Кричевський, лицар, маячів, —  
Як пес, чигала смерть на ранне тіло.

І станув Януш: кожен з тих, що влав,  
В своїх руках стискав німовну зброю.  
І насварявся кожен: проклинав  
Чужих богів з навалою чужою.

Ці трупи дивні з поглядом твердим  
За рядом ряд підводились помалу  
Усе нові в тривозі, що, як дим,  
Курилася, і мертвих оживляла.

І глянув князь, — на сотні тисяч гін  
Мушкетами найжені границі,  
А з Києва за дзвоном передзвін  
Над військом пролітали, наче птиці.

Були — безсмертні ці, хто боронив,  
Були — живі, ці мертві — на кордоні...  
... Князь наказав вертатись. Він спішив  
Він утікав, мов боячись погоні.

## СУД СІРКА

Гудуть літаври, тнуть пищальки, сурми грають  
В степу широкому, розлігся голос війська, —  
То сам Сірко-кошівий з славним товариством,  
Веде звитяжну Січ із Кримського походу.  
Вертається не сам — з ним тисячі втікають  
З полону злого визволених бранців, —  
Лицарського меча найбільша нагорода.

Та на Савур-могілі вождь спинив коня:  
— Земля козацька дужа мусить бути,  
І не інакше — слово наше й предків,  
Кого ж провадимо тепер на Україну?  
Душа козака в них, чи може бісурменська?  
Брат ворога — не брат є козакові.  
Спитайтесь: хто не наш, таких пустіть до Криму.

І видно у степу, як стали завертати  
Одна по одній гарби в бік Гнилого Моря,  
Верталась спішно міць до ворогів велика, —  
І застогнав Сірко, недовірків злічивши,  
У груди вдаривсь, помолився ревне,  
І рік: — Скарать на горло їх. Лишень дітей щадіть,  
Бо не повинні очі дитячі за гріх. —

Наказ упав. Дві сотні скачуть степом.  
Ось їх не видно. Пил. І в пилі — блиск шабель.  
Ось сталась смерть. До стіп Вождя вернулись.  
А він мовчав, камінний, в землю кінь уріс...  
Хто ж дітьми сироти забитих назове?  
Спитав Вождя отець духовний смутно.  
— Сірко вказав на прапор Михайла  
І степ лункий у гомоні комоннім.

## БАЛЯДИ ВЕЛИКОЇ ВІЙНИ

### 1. Наказ отчизни

Монитор „Гляттон” стоїть на рейді  
В порті Дувр,  
26 морців на мониторі,  
А кожний — як тур,

В кожному бичача, стара Англія  
Цвіте з лиць  
Повна дружности, жадоби влади  
І криці.

Осінь Вісімнадцятого року,  
Воєнний порт.  
Панцерники, амуніції склади, ескадра —  
Коло хорта хорт.

В порті пожар? Де? На „Гляттоні”  
Клубами дим.  
Перекинеться вогонь, зірве все  
Здмухом одним.

В адміраліції терпкі лица:  
— 5 секунд — Вперед —  
Монитор „Гляттон” має бути  
Торпед — —

Торпедований. Рик міні і їх немає  
26-ти.  
І от — мовчання, страшніше за плачі.  
Не зідхайте.

І їх не ховають. Просто —  
На морськiм днi.  
І пропливає ескадра  
З салютом їм.

Так, то Англія пливе залізна,  
Одно лице, —  
Воно глянуло на монітор „Гляттон” —  
І він воскрес.

Він є знов і він міцніший. Спокійні  
Монітора морці  
І стоїть, як міць, на рейді і віють  
Прапорці.

О, залізне еднання, незмінний  
Де є наказ,  
Перед тобою вгинаю коліно й  
Не раз  
Усі ваші плачі, сентиментальності, жертви  
Видаються мені мертві.

## 2. Привіт отчизни

Як відбити форт Дюамон?  
Там лягло дванадцять полків.  
І полк молодих новобранців пішов  
В Шістнадцятім році відбить Дюамон.  
... По келишках руму здається все — сон.  
(Мій поручнику, алеж то кров!). . .  
І ось, мов танцюристи на дротах,  
Із нерухомим поглядом, в гримасах  
Іде блакитний полк у жовтих касках:  
— За Францію, за Францію — наш шлях!

Серед смердячих скірт поляглих тіл  
(Як близько смерть!), де близько — кожен стріл,  
Де — мін підойми нежданні,  
Ідуть.

(Як падають ранні, їх зойку не чуть,  
Тільки руки розкриті без сил!)  
— За Францію, за Францію — наша путь!  
(Мій поручнику, де, власне, путь?  
Це є пекло, ми всі впадємо,  
Он в агонії плаче окремо  
Сам полковник. О, і ти впав!  
Як проклятий мундур душить почав!  
Яка розкіш бути собою!)  
— Хлопці, геть з цього бою!  
Половина — забитих! Ми ж — люди!  
Хай буде, що буде,  
Аби не ця лють!  
До Франції, до Франції — наша путь!

І ось відхлинули в отчизну.

Раптом проти них  
Широким перстеном дарунків вогняних  
Б'є Франція сама із крісів машинових:  
Ваш шлях — без повороту, — то отчизни слово.

## СУВОРІСТЬ

(1930)

### I. С в. Ю р і й

Націє, народжена з огня,  
Націє, великая, молись, —  
Яснозбройний Юрій, як колись,  
Осідлав могутнього коня;

Це — лявіна біла поплила,  
Гуркіт скель ляка малі серця,  
Розбігається отрутна мла  
Від проміння дивного лиця;

Націє, народжена з огня,  
Ось прийшов твій Юрій, мов воскрес,  
Стримує могутнього коня,  
Простягає руку до небес.

### II. Вік активності

О, віку активності, будь еси привітан  
Тисячами розбуджених людських воль!...  
Все повстало: гріх, пімста, відвага і святість,  
Жадоби розкоші і той крик, де — ненависть і любов...  
День і ніч я чую над собою навісні мотори самольотів.  
День і ніч. проходить кавалерія дзвінкими брукками...  
День і ніч кроки і стрілянина  
— О, щаслива, — о, ясна година!  
Зриваються, зриваються ошукані народи,  
Іхні розмови завзяті, то — гармати, гармати:  
Хто смів нас присилити, загнати, зв'язати?  
О, прекрасні атаки наглої відваги!  
О, буре прапнень, проклять, забобонів, офіри, —  
О, буре віри!

## III. Чернь

То є тіло тяжке, більмооке, жабине, руїне,  
Смішнохитре, голодне до крові, до гвалту, до крику,  
Вал високий, багатоский, що котиться, плине  
Над усе що ясніє, що струнке, що єдине, велике...

Виють пси, як чакάλки, захмарене небо;  
— О, спиніться, — убивства, пустого убивства не треба!  
Усе — ближче. Все — ближче. Як ніч, як безодня, як  
— О, Юрію, святий Юрію, [фурії...  
Благослови меча взяти  
Препоганого смока стяти,  
Визволяти край наш з полбну  
Для святого, людського закону,  
Для щастя всього світу!

### IV. Сімнадцятий

#### 1.

... Блискуча вість!  
Це — Слава, празниковий гість,  
Під торох мужній барабану  
Веде, веде колись приспáну  
Юрбу розгойданих облич!  
Це річ заліза — вища річ,  
Це в блиску й скóлиху багнетів,  
В киванню мудрих кулеметів,  
В перекликанню прапорів —  
Непереможности порив.

#### 2.

Я вірю в великий Наказ,  
Що трубить вічно в поход,

Мене, тебе, нас  
Закликає до важких когорт.  
Ім'я минулого — ми,  
Ім'я будучини — чин:  
Хто став, — є слугою тьми,  
Хто в поході, — звитяжець він:  
Він підлетів, як орел,  
Він злив усе,  
Що з глибоких джерел  
Повінь несе.

3.

Випала нині поробша  
На кривавий слід!  
Ех, земля наша — хороша  
Та й відважний — рід!

Ген-ген поскакали коні,  
Шабельки бряжчать, —  
У цім краю — сонні,  
Не давайте спать!

Пішла, пішла піхота:  
Наказ! Наш наказ!  
Гей, кому охота,  
Приставай до нас!

4.

Розстріляного закопати,  
Над ним ридатиме ще мати  
І приговорить панотець!

Три сальви в мутне небо з криці:  
Засни, дитино! Спи, аж ниці  
Уславлять твій кінець!

Вона живе, та Україна,  
Вона — над ним, Вона єдина  
І в Ній корона душ!

А ви, що стали тут довкола,  
Шапки зійняти, нижче чола, —  
Спи, брате...  
Кроком — руш!

5.

Що ж, що нависли  
Тучі на сонні ниви, —  
По Божій мислі  
Став дім Божий  
Благочестивий!

Що ж: що не з нами  
Очі ласкаві, —  
Ми — грізні, ми — брами  
Слави.

6.

— Вперед, Україно! В Тебе — тяжкі стóпи,  
Пожари хат димляться з-під них:  
Ні Росії, ні Європі  
Не зрозуміти синів Твоїх!

Це не ті — балакучі орди,  
І не ті — жадібні й пісні, —  
Мовчазливі, горді,  
У полонінному сні!

Їхніх рядів не зочити  
Їх крок — один.

Україна:

— Хто ж знав, що ви такі сміливі діти?

Українці:

— Хто знав Тебе, найпрекрасніша з країн?

## V. Війна

### 1.

Розвивайтесь, луки,  
Ви, гори і долини,  
Благословляють вас руки  
Господа України!

В огні і терпінню —  
Села, міста і ниви;  
І не буде спасіння  
Тому, хто зрадливий!

Бог спалить, розмече  
За несповнене слово, —  
О ти, гострий мече,  
Веди нас наново!

### 2.

Ми такі упиті  
Тим, що Вона є знов, —  
Що нам наші забиті  
І наша кров?

Ми такі всі повні щастя  
У сей веселий час, —  
Сподобись, земле, Причастя,  
Сподобись, земле, нас!

### 3.

Чорний орел Мазепи  
Покидає сонні Яси —  
Покиньте барви, крепи,  
Золото і всі прикраси!

Станьте кожен спокбєн  
У лави, що в сляві мітів:  
Се — Українець-Воїн  
Ворога помітив.

І в краю, де все клекоче,  
Він побіди сіє,  
Б'ючи межі очі  
Тебе, Росіє!

### 4.

Козак напружений, але — спокійний,  
(Що йому, що кулі б'ють:  
Наше життя, то ж — війни!)

Козак напружений, але — спокійний,  
Палець на цинкель поклав,  
Озирається, — чи хто не ошукав?

В його мізку часи минулі  
Се — наче в огнищах путь,  
А тепер се — його кулі,  
Кулі так чітко б'ють.

На слова лукавства повні,  
На темний, гадючий звив —  
Їх клекіт промовний  
І посування полків!

VI. Дев'ятнадцятий і Двадцятий

1.

Порохом Україна взялася,  
Чорна коло гармати стоїть,  
(Не говоріте теорій, бо теорія продалася.  
Не говоріте нічого — слова то вороги!)  
І коло Неї люди в подертій одежі.  
Коло Неї — босі полки,  
Що боронять останні межі,  
Що моляться тільки Й!

Та молитва їх проста, без афектації,  
Молитва полків:  
— Правдо, ти — зброя Нації,  
Ми — гнів!  
— І от відступають у розривах,  
Усе рідших розривах гранат,  
І от відступають, упадають, покидають свій рідний край:  
— Державо, ти була, як огненна злива!  
Державо, прощай!

2.

Вони розсипались по гранітах Європи,  
Як стовпи іскор з огню  
Великої легенди.  
Гостроокі шофери з Авеню д'Опера,  
Що бліднуть од радости на звуки заблуканих вистрілів,  
Сірі шахтарі на Шлеську, що в мокрих підземеллях,  
Чують дзвони останньої години чужинців,  
Лісоруби в Бразилії, студенти в Празі,  
Фармери Канади, робітники на Кубі,  
Вірять, задихаючися від хворостей, втоми і порожнечі:  
„Ми бились не надаремно!”

СКАРГА НІМЦЯ

(Гельдерлін 1770—1843)

Святе народів серце, Батьківщино,  
Всестерпелива прадідівська земле,  
Ти скрізь непризнана, хоч із глибин Твоїх  
Все, що найкраще, мають чужоземці.

Вони збирають мислі, жнива духу Твого,  
Охочі рвати кетяти виніві,  
Щоб потім висміять Тебе, що Ти є неформна,  
Що, тремтячи в коріннях, дико в'єшся.

Країно Генія, що — вищий і поважний,  
Любови земле, я є Твій тепер,  
Хоч часто гнівався, ридаючи, що Ти  
Сама душі зрікаєшся своєї.

## БАЙРОН

Свої рядки вогненні він кидав,  
Мов маски, викривлені страшно, у юрбу,  
І край свій — низькую, вдоволену рабу,  
Проклявши, опустив в червоності заправ.

І був він скрізь. Його орел шалів,  
Озлбчуючи неба вечорову сталь,  
Бо в серці вольному палав бездонний жаль,  
Молитва до прийдешніх, творчих днів.

Кривависті, яркі його путі  
Прекрасні жєнщини убарвили тілами,  
І чорні пристрасті укрила перед нами  
Його амбіція, ридальна в самоті.  
І він упав.

І в темну хвилю скону  
Нам блиснув меч його, що брязнув об корону.

## БИК І ПАНТЕРА

Властителі звіринців мають примхи:  
Ось посадив на карк бика пантеру,  
Зіп'яв шнуром сталевим і пустив...

Бик молодий, наляканий, тривожно  
Вузьке й гаряче тіло на каркú несе,  
В піски, у безвість, в спрагу поспішає,  
І на собі все виразніше чує,  
Як кігті входять в м'ясо безборонне...

Не кóрється й боїться, і її лякає,  
Він розпач має в серцю, сльози на очах,  
Ось б'є, подразнена, у лоб крутий,

Біг перейшов в галоп, кров заливає очі  
Вона б'є далі сліпо. Він летить у смерть:  
Сталевий шнур міцний, пустеля — безгомона...

Я відчинив вікно. Вночі далеко чуть  
Той навісний галоп, мов б'ється власне серце.



## ЛИШ КОРОЛЕМ

(К. Шніттелер)

Консул Корнелій Клеменс рік: „Я хочу,  
щоб кожний із рабів моїх свій труд  
дістав приділений на схильність і охоту;  
лиш, що охоче робим, робим добре.  
Людина на фальшивім місці — півлюдини,  
Гончар найліпший кепський є городник”.

Свої об'їздом землі оглядавши,  
Раз він узрів раба, що серед куп каміння  
незграбно безпорадний працював на шбісі;  
б'ючи непевно молотом великим,  
нівечив раз-у-раз скривавлені пальці.

Незадоволено звернувся до майордома  
питальним оком консул: „Пане, вибач”, — мовив  
у відповідь той. — „Кожную роботу  
давав йому від ткацтва до млинарства, —  
не надається раб цей до ніяких праць”.

Тоді до партача нетерпеливо  
озвався консул: „Ким в своїй отчизні  
ти був, невольнику, із труду і зайняття?”

На нього звів пожовклі лица раб  
в похмурій гордості: „Лиш королем!”

Замовк тут консул, співчуттям узявшись,  
і зважив в мислі долю чоловіка,  
і рік, як ласку, слугам: „Цей — нехай умре!”

## КНЯЗЬ ПОЛОНЕНИЙ

1.

Господь міцним мене створив  
І душу дав нерозділиму;  
І вчув я шум весняних нив:  
„Звільни вівтар Єрусалиму!”

Лунало в палацах, як ріг:  
„Град Божий визволь із полону, —  
Там на розтоці всіх доріг  
Земля прикраситься в корону!”

Де стану, — Божі вістовці  
Кладуть у душу слово Боже!  
І берло у моїй руці  
Вказало далечі ворожі.

2.

Блаженні — сміливі бої!  
Ми йшли, як світло гонить тіні;  
Єрусалимській гаї  
Розквітли здалеку в промінні;

Кипіли наші прапори:  
„Ми станемо на горнім лоні!”  
Та демон пристрасної гри  
Зв'ялив оковані долоні.

Ох, сарацинко, ти, як цвіт,  
Що дивними медами півен,

Неситий їх — забув привіт  
Ще не осягнутих верховин.

3.

Ті ночі ганьби Божих слів  
Розп'ялись чорними шатрами;  
Я задихався в них, я млів  
І знов блюзнірствував без тями.

В душі моїй, немов тавро,  
Огонь навіки скам'янілий, —  
Ти довго житимеш, маро,  
Упокоряючи всі сили!

У танцю й грі душа моя  
Ридало флейтою піркою,  
І чашу дзвінко кинув я,  
І втік, шукаючи спокою.

4.

Зідхали ріднії лани,  
І вечоріли сосни в борі,  
Як сам додому восени  
Вертався я в чорному уборі.

Зламав я, Боже, Твій завіт —  
Я не рівня і жебракові;  
Зідхали в болю стріхи віт  
І небогнулося від крові.

Я тільки глянув, не вступив:  
Чи брама ще моя іскриться,  
І впав на смітнику хлівів,  
У порох заховавши лиця.

5.

Ви, рідні, кличете мене, —  
Але вам князя не впізнати:  
Його й рабиня обміне,  
Щоб рабських лат не заваляти.

Ви, злобні, кажете, — я зник, —  
Чи сперечатимуся з вами?  
Жаль вирива мені язик,  
Мій дух покутує із псами.

Як сурма вража заgrimить  
Назустріч вашій безнадії, —  
Над вами меч мій заблищить,  
І встану я на дні новії.

## ПАРАДА ВНОЧІ

(Б а л я д а)

Воїни генерала грають у карти,  
Воїни не сплять, цідячи вино;  
Терпкі жорстокі їхні вояцькі жарти, —  
Воїни не сплять, цідячи вино.

Пан генерал скаче вночі по рівнині,  
Першу зустрів маркирантку Любов:  
в її подолі — хміль, її ніжки — звинні.

Г е н е р а л:  
Добривечір, маркитанко Любов!  
Де мій полк? я їду на параду.  
Що з ним є, панно вірна і щира?

М а р к и т а н к а:  
Що за зустріч! я так люблю владу.  
Пане генерале, — буду щира:

Пане генерале, твій полк коло річки,  
Жовніри не сплять, — чистять рушниці,  
Обшивають золотом мундури й лички,  
Вони не сплять — ладують рушниці.

Пан генерал прибув і сурми заграли  
І всі ватри запалахкотіли,  
Воїни покинули забави і встали,  
І всі ватри запалахкотіли.

В о ї н и:  
— Дивно! на цю постать закрити зирнувши,  
Ми вчули владу несамовиту;  
Очі нам посліпли, поглухли уші,  
Бо вчули владу несамовиту!

Стихли фанфари, впав голос генерала  
На бійців у блискучих лавах.

Г е н е р а л:  
Я прийшов до Вас, як нестерельна слава,  
Ви, що стали в блискучих лавах!

В о ї н и:  
— Пане генерале, як нам здобувати,  
Ми — в лахміттях, ми — майже без зброї?  
Здобувати — не пити і грати в карти:  
Ми — в лахміттях, ми — майже без зброї?

Г е н е р а л:  
— Поведу Вас у найбагатші країни  
На підбій лютий, скарб у граніті!  
Гляньте на мої лица ви, змінні, —  
То є сам наказ!  
І відкрив свої лица закриті.  
І задрижали воїни жорстокі і п'яні, —  
То була сама смерть!  
... І вирушили невблаганні.

В о ї н и:  
— Хай живе генерал Смерть!  
Вперед, вперед несповненні бажання!  
За нами, — маркитанко Любов!...

## ЩОДЕННИЙ БІЙ

### 1.

Неправдою — кожні стіни,  
Перегороди і стелі,  
Коли чую голос змінний  
До л і своєї;

Як ловлю той голос у сіті  
Розуміння свого,  
Голос глухий і неситий  
Про здобич.

### 2.

Ім'я сучасного — ми,  
Ім'я будучини — чин,  
Хто спинився, — той служить тьмі,  
Хто в поході — звитяжить він,  
Він підлетить, як орел,  
Він зілє все,  
Що з глибоких джерел  
День нам несе.

### 3.

Мертвота, стерво живуче  
Є все, що творить тіло,  
Коли в щоденності тучі  
Архангелів меч і крила  
Серце людське не узіло,  
Коли серце не повстало  
Над буднями своїми,  
Як вічності знак — Хорала,  
Що незглибимий.

### 4.

Щоденний бій, мов корона  
На чолі Того,  
Хто є істота Закона  
І зérно всього.

Щоденний бій — молитовні  
Сурми для Того,  
Хто держить дві чаші повні  
Всесвіту всього.

ДО ПАНІ М. Р.

Ясний, преясний усміх  
І голівки похил,  
І мови дзвоники  
Насмішкуваті трохи;  
А в очах — найсмутніше,  
В глибині — чекання,  
Мудрість передчасна  
Смерти, що за рання;  
У найтайніших хвилях  
Ти завжди йдеш за мною,  
Як звук, що тане  
В пільмі над струною.

ДО ПАННИ Є. К.

1.

О, мужчино суворий,  
Бійсь найбільше щастя такого,  
Що розвітлює стіни і гори.  
Що перепливає ріки  
І в глиб серця твого  
Входить велике.

І крізь очі похмурі  
Ввійде, як захоче,  
Солодке й у бурі  
Життя жіноче.

2.

Радосте моя синеока,  
Моя радосте мила,  
Як зоря, що високо,  
Наді мною спинилась.

Все довкола цвіте тисячовіте,  
Все цвіте, усміхнулось і дише,  
І як не вігати тебе, жіночосте, цвіте,  
Що — найчистіший.

## ТРИ БРАТИ

### 1. Поет

— Знаю, ви скажете, браття,  
Молодший і ти, старший,  
Що чоловік без завзяття,  
То чоловік без душі.

Що годі бути суддею,  
(Або й Богом самим, ще більш!)  
І розсипать над землею,  
Як благословенство, вірш.

І наче в світлі розвинуть  
Себе, — і так рости!  
Ох, чую, — мене покинуть,  
Покинуть мене брати!

А я, однак, став би і ріс би  
І сіяв радість життя  
Крізь мури, стіни і призьби  
Будив би, грів чуже „я”.

Старим, старим законом  
Створено, браття, нас  
На те, щоб ми розгоном  
Переганяли час.

І в цій розкоші розвобю  
Нам забраний брали рай,

Бо то — найбільше: — Собою,  
Собою життя сповняй!

### 2. Лікар

Мій менший мене не взорить, —  
(Що йому братній привіт!)  
Для нього є тільки хворі  
І власний великий світ.

Він каже: „Я б тільки стежив,  
Як тліє життя вогонь  
В людській, тілесній одежі,  
У смутку очей, долонь.

„Я бачу, — життя в людині  
І смерть провадять свій змаг,  
Мій зимний зір понад ними,  
Хоч серце — буря сама;

„І гнів, і блискучість мислі,  
І жаль, і волі „вперед!”  
Окрили, вбрали, нависли,  
Упокоють мій лянцет,

„Неспокій, — вічний фехтунок  
З прокляттям роду людей, —  
Чи ж то не є подарунок  
Долі самої моєї?

„Скажи ж мені, Слепа Сило,  
Що так мене рвеш у бій,  
На те ж ти мене створила,  
Щоб ставить чоло тобі?”

### 3. Третій брат

Мій старший в тузі безсонній  
Ніколи не стулить віч, —  
Перед ним — книги законів  
І людство, Велика Річ,

І Нація — не Геєнна  
І знижень, і поривань,  
Лише тріпотливі звена,  
Що треба знайти-зв'язать.

Бере екстази й залізо,  
Щоб зважить на терези, —  
Коли ж стає мрячно, пізно  
Обходить хати, вози,

Лічить фабрики й чесноти,  
(Йому незнаний є зрив!)  
Його мислі, це польоти  
Сокóла, що завжди вбив.

Ненаситна воля різко  
Обгортає весь мій край  
І слухайте, — він є близько й  
Його холодна пора,

В серце, що — відрух, сваволя,  
Вбиває він циркеля вісь,  
А вістрям викреслює коло,  
Де стане державна думка.

### 4. Присяга

Тупости скривлені маски,  
Нахабний і підлий сміх,

Напевне, браття, не раз ви  
Десь збоку почувли їх?

І я тепер, як відходжу  
Від виразних, вас, до мли,  
Бачу ці злобні сторóжі,  
Що є, що завжди були.

Що на кров і дух голодні,  
Що зв'яже, виссе, затче, —  
А тоді пальці холодні  
Ляжуть на ваше плече:

То Посестра прийде біла,  
Що Найласкавіший дав,  
Як хвилювання кадила,  
Як найважлиша з правд.

Тим часом хай вища присяга  
Від мислі про неї спиня, —  
Незаспокоєна спрага  
Пізнає джерело вогня,

Спалитися в безупиннім  
Життю, що в іскрах пливе,  
В неопалимій купині,  
Що родить вічно нове.

## ДО ПАНІ Я. С.

\*\*  
\*

Од одного царства незчисленного  
До другого царства незміреного  
Міст дугою зіп'явся;  
На одному кінці лев уклався,  
На другому діти з смолоскипами,  
І течуть тіні ріками  
Через міст.

Ех, виорю небо орлами,  
Засію поля самоцвітами,  
Половлю всіх райських пташбк,  
А ступлю крок, —  
Потемніе небо із орлами,  
Потемніе поле з самоцвітами,  
Стихне пісня моя,  
Стихну я.

### I.

Солодко є, як по довгій відчайній плавбі серед моря  
Врешті з розбитим чолом і солбно болючими грудьми  
Знайде плавець міліну, береги і промовить до себе:

— Божий закон — то життя, — я живу.

Солодко є, як мандрівець, знемігшись у бурі крижаній,  
Від завивання глухий, і осліплий од вітру лихого,  
В далечі раптом одріжнить, невовчі, привітливі ватри;

Стане він, — серце відсвітить огням.

А найсолодше — з обману, і пльоток, і підлости вийти,  
З пасток і ям, що нечисті, й доріг понад вищиром згону  
Вийти, як пан, простувати з приятелем любим

В ковану, у обітовану путь.

### II.

А нині ввечері було мені так легко,  
Бо згадував я очі найсолодші,  
І все в мені замовкло. Ніби  
В один вузбл всі пориви зв'язав я.  
Немов у морю вал застиг найвищий, —  
В тім воднім шклі перебував мій вечір:

З годинником, що цокає невтомно,  
З медовим світлом лямпки, із портретом  
Так часто, так шалено вицілованим твоїм.



## СВІТЛИСТЬ

(1920)

1.

Там, де розпуття і розтоки  
Цвітуть гірлянди слів твоїх,  
І серед пахощів земних  
Найзапашніший, ясноокий  
В життю, що пишне і просте,  
Квіт імени твого цвіте.  
Я, покоряючи, — покорен  
Їй голубиній, що одна  
Створила простір неозорен,  
Де тишина і глибина.

2.

Біжить ріка осіння  
Туди, де небо чисте,  
І ти, пожовклий листе,  
З зеленого склепіння  
Лети на груди хвиль, —  
За бистрою водою  
Я теж пливу з тобою,  
Забувши сум і біль,  
Веселими устами  
Вітатися з морями.

3.

Гляну рано нині:  
Наші гори сині  
Поскидали киптарі,  
І шумить гора горі:  
— Свято в полонині!

Поміж деревами  
Відблиски роями,  
Мов дзвіночки потайні  
Розлягаються пісні:  
— Веселися з нами!

— Чую, рідні, чую!  
Серце вам дарую,  
Гей, бо нині я не сам,  
Брат лісам і небесам,  
З мрякою воюю!

4.

Біжать хмарки,  
І гнутья в полі  
Легкошелесні колоски;  
Здається, журних дум — доволі?  
Обручку жалю скинь з руки,  
І з буйним, вільним заручись,  
Що скаче в соняшнім роздоллі,  
Немов зміїста рись  
На волі,  
Пригнувши чуйні колоски.

5.

Був день, як — плач, а потім — горд і гнівен:  
У колісницю відьм запряжені пси,  
В огнях шаліючи, гарчали на ліси,  
На степ, на зляканість...

І — німо.

Післязливен

Зіп'явся міст. Вечірня зоря  
Із сутіней глядить на гри семибарвисті,

На хмари у шаленій, душній ристі,  
На учту янголів, що тепло догоря  
У глибині високої, променистій.

6.

Зорі великі дрижать в оксамитному, чорному небі.  
Віти дерев понад ставом, як сіті. Співають женці...  
Ноче єдина, дай з чаші твоєї напитись спокою.  
Зблизився час, коли серце здригнулось в великій потребі,  
В дивній потребі сказати, як глибоко жило й любило...

Падає тінь десь згори. Велетенський, як обрії, птах,  
Невисловимости птах розгортає і згортуює крила,  
В чорнім польоті своїм, понад серцем моїм, понад гаєм,  
І понад зоряним шляхом у синьому небі безкраїм.

7.

На тихий день, на став, на міст,  
На дзвінкість стиглу ю садів  
Упала срібна пісня дів  
Дощем розірваних намист;  
І коло темного весла,  
Перекликальні в самоті,  
Вода глибока пронесла  
Слова печальні і прості.

8.

Б а л я д а

В'ється стежка між кущами,  
Що чар-зіллям заросла,  
Мліють трави під ногами  
Від незримого весла.

Стій! Хатинка на узліссі  
Невесела і смутна,  
Трое вбронів на стрісі,  
Віє пусткою з вікна.

Хто замкнувся тут? Зіб'ю я  
Засув чорний од дверей,  
В темну горницю гукну я:  
— Де ти, відьмо? Де ти, гей?

Стрепенулись чорні птиці,  
Вовком скаче відьма в ліс.  
— Хто ще тут у цій світлиці,  
Що з примарами ізріс?

Хто? Я жду. — І за дверима  
Чутна тихая хода.  
— Хто? — З блакитними очима  
Королівна молода.

9.

Серпанки крапелин,  
Розквітлії сади,  
І легіт-сон один:  
— Далекая, прийди!

— Я ввечері прийду,  
Як білі пелюстки  
Здрігаються в саду  
Від дотику руки.

Я ввечері прийду,  
Щоб до світанку нам  
У тихому саду  
Гукати далинам.

10.

На легкий хід,  
На бистрі кроки  
Як не сказати, що — глибокий  
Широкий світ?  
Як не любити радісно усіх,  
І як не плинути з розмахами, з борнею  
На ясний сміх  
Вибранниці моєї?

11.

Печаллю світ не заворожу,  
І не для мене ся печаль,  
Коли я фльоту днів ворожу  
Вітаю усміхом: — Причаль!  
Причаль до берега, що — в тиші,  
Пізнай владичності мої,

І те, як дзвонять солов'ї  
І те, як квітів хор не дише,  
І сонний не відповідає  
Тій, що стривожена блукає,  
Питаючись, чи на яві  
Блищать палаців горді вії,  
І сплять у брамах вартові,  
На шаблі спершися кривії.

12.

Ти у владичній високості —  
Задумлива і осяйна,  
А тут у голубиній млості  
Проходить рання весна;  
Розвішує бліді фестони  
Вологих теплих брунжок,  
І соняшні, тяжкі корони  
Натоптує мій рівний крок,  
Коли я йду в перлисту далеч,  
В устах замкнувши передзвон  
Для тої, що і сон, і малеч,  
І велич лучить у закон.

13.

Чи ти так само чуєш солов'їв  
У брнзовому присмерку, що тліє,  
Чи в тебе квітнуть лагідні надії,  
Як білий сад у пісні солов'їв?  
Чи віриться тобі, що вітер цей, що лине  
У сутні вечірній, млості повній,  
Не пелюстки розсипав на долини,  
А вісті радощів, що близькі й невимовні?

14.

Світанок свіж і синь,  
Біль черешневих грон,  
В'юнкого човна тінь  
Над тьмою баговинь,  
І став, і сон,  
І шепіт твій, що час  
Це — наче білий птах, —  
Здригання рук твоїх  
В моїх руках.

15.

Твій голос, наче голос пісні,  
Окрилено заповонив  
Проміння сонця благовісні,  
Осіпність орную ланів,  
І в саді наглою луною  
Ряд яблук теплозолотих  
На поклик, що раптовно стих,  
Заколихався надо мною.

16.

Сонет

Степи, гаї золототканні,  
Золототканний — спокій твій,  
І золотом загнутих вій  
Мої осанни осіянні;

Мої слова — в едваби вбраній  
Джур королевих ревний рій,  
Що принесли тобі ясній  
Не меч, не лук, не ятагани,

А віщі знаки звитяжних.  
Поглянь на юних, може в них  
Життя витворнее завмерло, —

Співніш їх зори пісні птиць:  
— Прийми, царице із цариць,  
Корону, яблуко та берло!

17.

Ясмин вечірній неспокоєн.  
І теж, як він, у далині  
Я бачу переблиски воєн,  
Перекликання потайні  
Боїв ралтовних, наче злива,  
І так тривожно є, вродлива,  
Бо знов покликано мене,  
Бо не з тобою я, — я з ними,  
Що стріли сурмами ясними  
Погрожування мовчазне.

18.

Смутен голос ночі,  
Нерухомий гай:  
Прощавай!  
Темні твої очі  
Зникли в далині,  
Завтра нові дні  
І широкий світ;  
Слухай у журбі:  
Чи ж не чуть тобі  
Тупоту копит?

19.

Деся моя заплакана маленька  
Рученьками тихі лиця вкрила;  
Чорна пітьма, як гадюка ниця,  
Оббиває ліженько її.

Деся моя заплакана маленька  
Слухає крізь гори і долини  
Моїх кроків неспокійну пісню,  
Мого серця неспокійні мислі.

20.

Каміннії двори мої  
Барвінком заросли,  
Каміннії двори мої  
Печаллю заросли;

Зелений ряс і синій цвіт,  
І легкий слід німий —  
Давноминулого привіт  
І рідний, і не мій.

Давноминулого привіт  
Серед камінних плит  
І стежки в соняшному дні  
Ввижаються мені.

21.

Ти, серце, змучене коханням і журбою,  
Терпкими спогадами, буднями, що — злі,  
В твоєму погляді ясніє тінь спокою  
Вогнем онбвленої, княжої землі;

Твоє бліде лице прозоре й усміхнене  
З очима темними, що — ласка, біль і гнів,  
Мов віддихи полей, мов тихий клич для мене,  
Мов переплески хвиль із теплих берегів.

З дзвінкої глибини розлучености й туги  
До тебе думи шлю, для тебе — порив мій,  
Німовний льот орлів в блискучі виднокруги,  
Німовний льот орлів у лагоді нічній.

22.

В степу, де миються ховрашки,  
На небесах, де спокій ліг,

Куди зирну, там легкі пташки  
Грайливих усміхів твоїх,  
Бо нині в зелені гайовій  
Серед дубів, що — нарівні,  
Я з дивним птахом на розмові  
Пізнав закони чарівні,  
Що ти є скрізь, що дише злотом  
Твого ім'єння вся земля,  
І смуток рожі попід плотом,  
І марш оружний короля,  
Що світ — жіночість незрівнянна  
У вірності, що світлом є, —  
І в серце глянув він мое,  
І очі мав, як ти, кохана.

23.

Як злбгий дзвін монастиря,  
Співає пристраснее літо,  
І неба синього зоря  
В мені захована укрито.  
В цвітучій мудрості доріг  
Мене сповили сонні міти  
Про дні, що йдуть, що я не встиг  
Ще, сміючися, покорити.

## СОН ПРО ЯРМАРОК

(Поєма)

Сне, сне диявольський! Не зможу більше жити;  
Коли не прокажу по слові слово  
Усе, що чув я. Хай зорить нанбо  
На вас той сон, мов злодієм розритий  
Великий цвинтар, що пітьмою зяє,  
Що кличе, рве і болем прошиває.  
Ось гляньте, як ідуть ці каламутні пливи,  
Що їх відчуло серце тріпотливе,  
Послухаймо ріки, що творимо ми самі,  
Що в нас пливе, над нами й поза нами.

Звичайні гарбузи говорять

— Так сонно, так тяжко, так мрійно,  
Так товсто, так просто, лежально...

— Зберуть нас, звезуть нас, зітнуть нас,  
Назвуть нас, як хочуть, нехай но...

— Ах, жити б так ясно, безкрайно  
Без крику, без ліку у тисячеліку...

Цигани з мазницями ідуть

— Ги-ги-ги!  
Усьому, що вище,  
Ми ще  
В колисці — вороги!

— Смолою зогиджу  
Усе, що виджу!

— У дьоготь вваляю,  
У пір'я вкачаю  
Покажу краю, —  
    Оце ваші боги??  
— Ги-ги-ги...

Косарі сіно щоденне везуть

— М'яко мені в сіні лежати,  
Угору споглядати —  
    І віз — сіно,  
    І ви — сіно,  
    І світ — сіно,  
    І життя моє — мов тая билина!  
— І чого ви, люди, захотіли,  
    Запалахкотіли?  
    Таж і ви — сіно,  
        І світ — сіно...

Люди воду в папері везуть

— Скошуйте, люди, воду, чисте злото...  
— Скошуйте, люди, з нашого болота...  
— З нашої води не буде біди...  
— Вона не рветься, не грозить, не сміється,  
Потихеньку і стонка ллється, —  
    цюр — цюр...

Кажани і сови летять на поживу

— Сóви, сóви,  
Чи не чуєте запаху крові?

— Урвати, сховати і з'їсти,  
Облизати себе і — чистий!

— Ухо наставляй, ухо!  
Українець усе бере слухом!

— Сóви, сóви,  
Чи не чуєте запаху крові?

Селянський син озирається

Я вийшов з села до міста, —  
Аж тут підло, страшно і тісно,  
Коло стодоли стоїть стодола  
І авта блеють, а в серцю — голо.  
Моя надія стоїть на вітрі,  
Де очі всіх — хитрі.  
А може де є доктрина  
Для селянського сина?

Жебраки при дорозі просять

Виведу я націю на роздоріжжя.  
Попхинькаю над нею,  
Пограю на лірі, —  
Може подивуються такій гарячій вірі  
Інші народи з моцею своєю.  
Скажуть: — То уштине дитя, хорбше.

Співає пісеньки, не бунтує,  
Не стремить, щоб що злого зробити, —  
Випадає похвалити ці діти  
І державність дати.

— Хай нам світить надія!

— Хоч би й без дати.

— Хай скінчиться веремія  
Малоросійського гевала!

Лиш не треба, на Бога, не треба,  
Щоб Вона повставала, вбивала.

Люди худі, у важкі панцери повбирані  
(до маскаради)

— Так приємно є бути бідним,  
Так приємно є бунтувати, —  
Але як витримати влади мідний,  
Мідний шолом і епіжєві лати?  
З тонкої руки інтелігента  
Випадає булава престижу,  
Ах, покинути б законодавчі звої  
І втекти десь у поле, у хижку...

— Ой, тяжко, брате,  
Меча брати!  
Якби так зробити війну без пожару,  
Якби так зробити націю обережно, потихеньку,  
Годувати її книжечками у затишному курничку  
І вивести на світ готову, першорядну, без боротьби,  
Перехитривши всіх?

— Тож гріх  
Брата свого схопити за волосся  
і товкти головою об мур,  
рекучи: — пізнай, безумче, суету свого життя!

Він може вкусити за руку,  
Може втяти іще й ліпшу штуку...

— Ні, зробити усіх президентами:

Любиш, Саво, сало?  
Маєш, Саво, сало, —  
Іще тобі мало?

Люди вертяться в бурях паперових

— Ось і я  
З тоненькою книжечкою,  
Говіркєнький інтелігент,  
А за мною окривавлений бандит широкогрудий,  
І всюди, і всюди  
Чужий агент.

— Я сижу, як павук, і плету свої сіті,  
Вони слухають, кашляють стиха,  
Резолюція,  
Резолюція,  
Резолюція...

А те дивне життя пролітає крізь мое павутиння,  
Як безжурне, веселе, як соняшне проміння.

— А я тільки слухаю, повторюю:  
одна,  
друга,  
третья ідея...



І зоране поле наново збрюю, розпросторюю,  
І часом кліпну очима і спитаю: „Де я”?

— Ах, нині  
Стільки усяких великих ідей на Україні!

— Я витинаю ідею,  
Як лілею  
З паперу,  
Бо життя, бо люди — то блуд, то бруд...

— Вибачте. Чи тут  
Видають платню й доббві?  
Бо воно, хоч край наш ввесь у крові  
Треба жить, у тім — суть.

М а л и й ч о л о в і к з а к н я з я в б р а н и й

— З устами товстими, масляно окатий,  
Я переконую, розмовляю;  
Потихеньку, при горілці, при чаю.

Видаю війни  
наївній, знемагаючій владі,  
військовій відважному і слабому,  
усім теоріям, усім пробам  
і особам, і особам, і особам.

А вночі мені сниться,  
вертиться  
тінь влади.  
В жупані,  
на коні.

Я вимахую шабелькою тонкою,  
І столиця щодня робить мені паради...

Ч о л о в і к, к о р о т к и м а р ш и н о м в и м а х у ю ч и

— Аршин, Максим і я —  
І вся Україна моя:  
Максим в моім подвір'ю є,  
Моім аршином міряє,  
А я кажу до всіх так лунко:  
— Україно, згідно моему наказу:  
Стру-унко!

Г а й д а м а к а, о к р и в а в л е н и й і в е л и к и й

— Як тут утямити, зрозуміти?  
Так дивно, так хитро ходить мій ворог.  
Я буду бити, бити, тільки бити!  
Полум'я вгортає мене, засипає очі порох..  
Дивні їхні обрахунки, нечесні, нахабні підкобли —  
Я тільки б'ю направо й наліво, — я ворога не пізнаю ніколи.

Б а н д и т и т а н ц ю ю т ь

— Зарізати, убий і згвалтувати,  
То тільки й варто!

— Сьогодні король, завтра інша карта,  
Грай, брате, щоб грати!

— А награвшись, усе підпали, —  
Добре є гритись серед такої мли!

— Бандуро моя тридцятиструнная,  
Мальованая,  
Грай мені, дзвони мені, як душа,

Щоб нагострив я ножа,  
Перекривив шапку  
Та взяв в танець Україну-Галку!

Князі чужоземні за України гонір, славу  
і фортуну в карти грають

— За яку ціну.  
Здобуду Вкраїну?

— Із пенсом, із сенсом.

— Червоні — в долоні.

— Всі гроші — хороші.

— Хлопець зради!  
— Король Самоволі!

— Я не граю!  
— Голод Ас!  
— Пас. Доволі.

— Я беру.  
— І я беру.

— Але кінчаймо, ах, кінчаймо швидше гру.

— Чого боїшся? ярмарку?

— Ні, я почув здаля:

— Все голосніш говорить їх З е м л я.

...І я почув, як в ярмарку лихому  
Заговорив хтось тихо і без грому.  
То Важне Слово розлилось, як злива,  
То Важне Слово розцвіло щасливо:  
„Покиньте все, що є мале й нужденне,

Покиньте все, ви створені для мене;  
І з вас знаряддя вибере Найвищий,  
Тож зрійте душами, готові станьте в тиші,  
Бо ось приходить — простір і надія,  
Що тут не ярмарок, а Сили дух повіяв.

І я почув, мов армії в поході,  
І в небі блиснув знак, був напис в небозводі:

— Каже кров: — З'єднаю!  
— Каже любов: — Пробачу!  
— Каже віра: — Веду!

## ТРОЯНДА З СРИХОНУ

Моїй Матері

*(В часах, коли Людовик Святий пішов у сьомий хрестоносний похід проти невірних, — на півдні Франції було багато лицарських осель, що їх господарі пішли на війну. Тут оповідь про такий замок, що стоїть над рікою.*

*Коло вежі замку стоять два вартівники-наємники. Ріка пливе в світанку. Чути пісню рибалки, що вертається з полову).*

Пісня рибалки:

— Як дві перлини  
В однім намисті,  
Були ми, кохана!  
Як пара квітів  
З одного віття,  
Були ми, кохана!  
Як сплетені руки  
Людини в молитві,  
Були ми, кохана!

*(Озивається молодий наємник, спершись об галябарду).*

Молодий наємник:

— По битві в Нефмустье з бароном де Гінні  
Останній раз дістав трохи грошей  
І поспішив додому з капшуком. Тоді ж  
Уздрів я в кірчмі „Лебідь”...

Старший наємник: *(глузливо перериває):*  
...гарну жінку.

Молодий наємник: *(гарячково й наївно):*

— Ви знаєте Шарльоту? Чи живе ще,  
Чи ще чарує усміхом і співом?

Старший наємник:

— Твою Шарльоту?... Тисячі Шарльот  
Я бачив на віку своєму, дурню, —  
Чи пам'ятатиму, хто й що вони були,  
Чи, яблуко рвучи, про яблуню хто мислить...

Молодий наємник:

*(не слухаючи його, з запалом):*

— Коли йшла вулицею, вбрана легковійно,  
Очей не міг я відірвать від неї,  
А потім серця відірвать не міг.

Старший наємник:

— Котячий м'явк і песій нюх, і вовчий ухват,  
Оце й любов твоя, мій хлопче.

Молодий наємник:

— Гинув я,

Я честь свою згубив, на хліб батькам не дав,  
Щоб забаганки сповнити її,  
Щоб прив'язать до себе змінну і розкішну.  
Та врешті день прийшов: я був п'яний,  
Вона йшла з другим.

Старший наємник:

— І що сталося?

Молодий наємник:

— Згинув другий.

Старший наємник:

— Потім?

Молодий наємник:

— Потім утікання

І найми до купців, до лицарів дороги.

Старший наємник:

— Тож чим хвалишся? було лиш м'ясо й кров.

Молодий наємник:

— Про розкіш мучить спогад день і ніч.

Старший наємник:

— Щеня, соромся говорить про розкіш.

Задиханість масна? Це навіть пес ховає,  
Коли з шляхотної породи.

Молодий наємник:

— Що ж є інше?

Старший наємник:

— Є щось гарніш, що муж цінує вище.  
Це пристрасть, ушляхотнена на вищість.  
Усе, що з м'яса в ній, — те стримане душею,  
Усе, що чисте в ній, — те світить, знак дає.

Молодий наємник:

— Це може й гарно, та буває рідко.  
Та й чи буває?..

Старший наємник:

— До стіни притиснуть

Людську істоту нестерпимі болі;  
Стоїш тоді, — не можеш відступити,  
І заломитися не хочеш, і стремиш, і віриш,  
І кличеш сили вищі. Під стіною  
Гориш і родишся наново.

Молодий наємник:

— Та стіна?..

Старший наємник:

— І та стіна — постійна близькість смерти.

Молодий наємник (з жахом):

— О, це буває рідко, — певне так, як чудо.  
(раптом стихає)

Прислухаймось, наш в'язень — край вікна.  
Я ще його не бачив.

(заглядає і озирється здивований)

Таж то — жінка...

Голос жінки:

— Як серце б'ється, смерти імені  
Повторюю, щоб уже раз прийшла.  
У замкненій в'язниці — замкнена душа,  
Об ґрати тіла власного побита,

Благає смерти. Хай прийде, як кат,  
Як кат турецький із шнуром червоним,  
Що потаємно і безславно душить.

А може жити? Жити, але як?...

Коли б був той далекий! Хоч би слово...  
Коли б був той далекий! Хоч би знак...  
Коли б був той далекий хоч приснився,  
Як я б жила, як сяяла б життям.

Але нема в мені нічого, — порожнеча.  
Ні милосердя, ні жіночости, а просто  
Вдаряє в мене зло, нещастя й розпач.  
Удари батогів довкола. Кожен день — то бич.  
Здається, облетіли з мене мислі листям,  
Пожовклим листям, і стою, як камінь.  
Стою, і твердо й просто, я — колонна горя.  
(вмовкає)

Молодий наємник:

— Кого ми стережемо у цій вежі сірій, —  
Ти ж довше тут від мене, певне знаєш?

Старший наємник:

— Марграфа нашого це — примха.

Молодий наємник:

— Як? Лише примха?

Старший наємник:

— Може більше: здобич.

Молодий наємник:

— Як примха, здобич?

Старший наємник:

— Може більш: любов.

Але мовчи, послухай. Знов вона говорить.

Голос жінки:

— Мені здається, сталась зміна світу, —  
На світі все завмерло і затихло,  
Лиш я одна — жива.

Одна, що — у неволі  
Каміння гострого, що сиплеться в лявіні,  
Пригнічена усім помірно віддихає,  
Так плитко віддихає у камінній тиші,  
І віддих той, то — мій останній віддих.  
(вмовкає)

Молодий наемник:

— Поглянути на неї я б хотів,  
Поглянути і допомгти цій жінці.

Старший наемник:

— Кажу тобі, як старший, — не чіпляй.  
Любов чужа чужому, то — отрута,  
То заправа, що спалює і душить.  
Нехай закохані самі у ній живуть.  
То як призначення чуже, — втікай від нього.

Молодий наемник:

— Я хочу їй служити, допомгти.

Старший наемник (знеохочено):

— Питайся сам! У мене голос хриплий.  
Тебе охочіш жінка буде слухать.

Молодий наемник (звертається до ґрат вікна):

— Високородна пані, що — в в'язниці,  
Скажи, як допомгти, як поміч дати  
В твоєму смутку. Співчуття...

Голос жінки:

— Мовчи,

Мовчи, наемнику! О ні, не з співчуття,  
З мого наказу промовляй мені!  
Відповідай, чи марграф Тіонфіль,  
Сусід наш, що підступно захопив  
Оцей наш замок, чи ще має силу?

Молодий наемник:

— Ще має силу, пані.

Голос жінки:

— Ще не край терпінь!

Тепер мене послухай цілим серцем,  
Чи ти не чув про графа Моріньоля,  
Де він тепер є, муж шляхотний мій?  
Чи повернувся з походу на невірних?  
Чи ранений, чи хворий? Чи хоч вістку,  
Хоч найдрібнішу ти про нього чув?  
Не заховай від мене, коли й смерть  
Його зустріла, бо тоді б ще легше  
Мені було б життя загадку розв'язати.

Молодий наемник:

— О пані найясніша, хай святиться вірність!  
І на очах у мене сльози, та не знаю,  
Чи муж живий твій ще, і де він, що з ним?...  
Глухі — шляхи, не ступонять вістями.  
(все з більшим поривом)

А може я б поміг тобі втекти?

Своїм плащем усю тебе накрию,  
Переведу стежками, потім дам коня...

Голос жінки:

— Мовчи, наемнику. Ніколи пані замку  
Свогого замку не покине втеком.  
Хай умиратиму тут, на гнилій соломі,  
Мій муж пізніш пізнає, що у скелях  
Свого пнізда не кинула орлиця.  
Ти сторожем — тут? Тож виконуй службу.

(Вмовкає. У вранішній імлі чути тупоти копит: від'їздять і зсідають з коней марграф, тюремник і чернець. Наемники відходять).

Марграф (до ченця):

— Тут, отче, матимеш багато до роботи, —  
Погрожуй жінці муками і пеклом,  
Понижуй в ній нечисту бунтівничість,  
На низькість справ її земних показуй  
І гни, заламууй...

Чернець (з суворістю):

— Хай не жде пощади!

Бо що є світ і що ти в нім, людино?

Ти тільки тля земна і більш нічого.

Там, де — тепло й пожива, — квітнеш, пнешся,

Де сонце палить, — гинеш, де гримить — тремтиш,

Де жах — там квилиш, а де смерть — ридаєш,

А завжди — тля, не більш...

(з поривом)

Піду, зламаю жінку;

Хай перед Богом схилиться покірна,

Хай квилить тіло в ній, — я вирву душу.

Марграф:

— Катуй їй пиху, отче, словом безпощадним,

Кат катував їй тіло, — разом може

Заломите її, — хай падає додолу.

Чернець (раптом вражений зупиняється на сходах):

— Ти не говориш так, як християнин...

Твій голос дивно заламався, пане,

Він ненавистю й тімстою лунає?

Там — ти казав: — повія?... Чом же так дрижиш?

У прагненню зламать її... (до тюремника)

Ти, кате,

На хрест оцей скажи мені: хто там?

Я ж лиш чернець мандрівний, що ще тут не був.

Тюремник (зляканий):

— Там є Марія, пані Моріньоль.

Чернець:

Тіа, що про неї скрізь оповідають,

Що вже пісні співають і балади,

Та замкнена, що мужа жде і вірить,

Що не злякалася зрадливого сусіда...

(до марграфа)

І ти воюєш далі ошуканством.

Марграф (в гніві):

— Замовкни, гайвороне!

Чернець:

О, зрадливо

Ти розпочав цю гру і в ній загинеш,

Розтоптаний...

Марграф (забиває його стилетом):

— Ні, ти загинеш, ченче,

Скоріш від мене і моїх учинків.

Що хвалиш чесноту і ганиш нечесноти?

Де тільки тіло людське, там є бруд,

Де — жінка і мужчина, там — розпуста.

Тюремник:

— Даремно вбив його ти, пане. Бог все бачить.

Марграф (задумливо):

— А може і даремно. Бо яка ж між нами

Є різниця, тюремнику?... Обоє:

І він, і я ненавидимо тіло.

Лиш він його злякався і забив в собі,

А я вбиваю іграшки тілесні

Презирством зацікавленим. Геракл,

В колисці бавлячися, задушив гадюки,

За мною ж від дитинства дві змії повзуть, —

Насильство і любашність. Як приємно

Їх пружні спльоти чуть довкола себе,

Їх язиків зміїних шепоти ловить.

Вони мені нашіптують дороги

Над урвищами людських існувань; —

І то цікаве є так жити у небезпеці,

І все ж нераненим із засідок виходить.

(задумливо)

Щоправда, знаю я, на всі злочинні дії

Зближається розплата. Може й так.

Але життя жилося, як хотілось...

(Сурми чути здалеку, крики юрб, стугоніння доріг від кінських копит)

Тюремник (зляканий):

— Вони вернулися з походу.

Марграф:

— Бачу й чую.

Тюремник:

— Наш найясніший пан, король Людовик,  
Я чув, прибув недавно. Разом з ним  
Вернувся й пан цих дібр.

Марграф:

— Чи ж пан?

Тим часом — я тут пан і власник.

Тюремник:

— Ні, вже не ти. Прислухайся уважно,  
То крики радості й вітання графа,  
То збройні люди з ним на конях, пане,  
Ти можеш ще втекти. Схились, і попід плотом...

Марграф (перериває):

— Я не втечу, слуго, утеча — шлях рабів.  
Своє призначення сам сіяв, сам зіжну...  
Так, добре — я впаду. Та перед тим струсну вас  
Іще одним довершенням зухвалим.  
Граф повертається до жінки. О, він часто  
До неї здалеку листи й дарунки слав,  
Я нищив все, — нічого не дістала.  
Вже третій рік відітнена від світу  
Катована й самотня жде, що прийде  
По неї граф і визволить, і знов  
Любов'ю стане світ для неї (зо сміхом)  
Ждеш даремно!

(до тюремника, обнажуючи меч)

Зламай замок і двері. Хай тут стане й жде  
Віддана, вірна й чиста пані замку.  
Он близько військо графа. Певне він

За хвилину буде тут, щоб привітати жону,  
Та привітає лиш бездушне тіло.

Швидче!

(Здалеку видно військо і почот графа, а тюремник відми-  
кає двері тюрми)

Марграф:

— Виходьте, пані, то є визвіл твій.  
І день, і ніч катована без жалю,  
У вірності своїй ти заслужила  
На привітання шанобливе, майже  
Самої королеви привітання. Досі  
Ми розмовляли в пітьмі. Що ж, тепер  
У світлі спробуєм...

(Жінка виходить на поріг вежі на горі — і стає майже  
осліплена сонцем. Здивовано придивляється до неї Мар-  
граф)

— О, пані, де ж поділась

Твоя уroda дивна, музика небес,  
Що у тобі і грала, і сміялась?  
І як пізнати тебе, графиню Моріньоль,  
В цих косах сивих і померхлім зорі?

Жінка:

— Чого ж ти хочеш, кате, ще? Чом кличеш?  
Чи врешті буде смерть благословенна?

Марграф (у жорстокій радості):

— І голос твій не має більше срібла,  
Що розкидала ти колись довкола себе.  
(ховає меч до піхви)

Ні, ти не згинеш, пощо? Буде ліпша помста:  
Покажешся йому бридка й негарна,  
Тоді нехай пізнає він любов  
В лиці твоїм і тілі.

(згірливо)

Хай пізнає душу...

О, то, жінки, прокляття ваше — вигляд ваш.

Ми вас не бачим, бачим тіла по́ваб,  
Інакше не повірили б в любов.  
О, то прокляття ваше — ваші милі маски,  
Ходá воздушна, очі, що зоріють,  
І радість відтінів і гра солодка ліній.  
А хто ж за ними бачить душу і наказ,  
Що вищий є від жінки і мужчини...  
Так, королево, привітай ви́бранця, —  
Чи ж він твій скарб пізнає у вереті?

Жінка:

— Ти сам згадав, жорстокий, про наказ,  
Наказ єднать дві правди: мужеську й жіночу.  
Не усміхайся згiрдливо, — послухай!  
Ми, всі жінки, ми маєм власну правду,  
І тремтячи стаємо серед правд  
Несправедливих, гострих правд мужчини.  
Хоч наші — глибші, і від тих — тривальші.  
У нас є зріст, у них є скок і зміна,  
Та творим в одності. Твір — це ми разом.  
Зви це, як хочеш. Зви: любов, чи пристрасть,  
Чи вічне пізнавання, це вже все одні!  
Ти ж пам'ятай, ці правди разом — зміст,  
Обидві разом — це наказ, це — Боже!

Марграф (з кпинами):

— Чи ж Бог є в цьому?

Жінка:

— Жду я і мовчу.

*(Сурми сурмлять і ось до жінки, на сходах вежі, до мар-  
графа, тюремника і наемників оподалік зближається із  
почотом граф. Він шукає очима)*

Граф:

— Де ти, моя дружино?

Марграф:

— Ось жде тебе, поглянь.

Граф:

— То не вона. Її у сні я бачив  
З очима, що як світло. Очі ж цієї — тьма.

Жінка:

— Я може виплакала очі?

Граф:

— Голос

Теж незнайомий, шóрсткий; той був ніжний.

Жінка:

— Він може в зойках загубився?

Граф (в відчаю):

— Боже,

Як пізнаватиму, мій зір не пізнає?

Жінка:

І я молюся: Боже, Боже, зглянься...

*(Довкола німує юрба і військо. Під вежею злісно усміха-  
ється марграф)*

Граф (виймає з-за пазухи сіру грудочку):

— Ось, що я мав з собою для дружини,

Коли блукав в пустині і змагався

Із ворогом, зневірою й самумом.

Це є троянда, квіт чудесний Півдня.

Троянда з Єрихону — то її ім'я.

Вона суха і сіра, коли ж візьме хто

До рук і гляне, повен віри,

І серцем чистим гляне, — зацвіте,

Закучерявиться троянда пелюстками.

*(Виходить на сходи і тут у сонці передає її, схилившись,  
дрижачий, півсліпий, із загаслим лицем жінці. І чи то на  
його кроки, чи на його голос, чи то від доторку його паль-  
ців, — вона випростовується. Вона сама, як квіт, закроп-  
лений дощем по суні. Вона стає стрункіша, шовковішими,  
темнішими робляться її коси, світлішає її лице, червоні-  
ють уста, лагідно наливається запашиим теплом її тіло,*



врешті очі знов світяться медовим, внутрішнім світлом,  
вона бачить усіх і свого дружину. Вона говорить, але ще  
хриплим голосом):

— О, віро, поможи мені!

(і вже дзвінко говорить далі)

О, віро, віро, віро!

(Сльози капують з її очей на її долоні, на суху грудку на  
її долонях. І — ось величавий, білосрібний квіт вилоню-  
ється із сірої грудки)

Ж і н к а:

— Глянь, у руках моїх цвіте твоя троянда,

Що ти носив на серцю, князю мій і пане.

Її я серцем власним розповіла,

Вона цвіте між нами, ніби знак:

Чи пізнаєш свою другиню?

Г р а ф (бере її за руки):

— Вірю.

Це ти, довічно з'єднана зо мною

Законом людським і законом Божим.

Ось знов ми стоїмо, як середина світу,

І знов я сильний, і знову гарна ти,

І знову — Ми. Ми — знак і зміст життя.

(до слуг, показуючи на марграфа)

А зрадник цей, цей зрадник Божих правд,

Має загинуть, так як гине в полію

Полин і кукіль у жнива веселі.

Зітніть, спаліть, розвійте і забудьте!

(слуги забирають марграфа)

Тепер вернувсь до вас я. Справедливість

Знов хай кермує вашими ділами.

Покличте судіїв, хай судять. У собі ж

Шукайте правд відвічних так, як я й дружина.

І будьте вірні. Бог допоможе вам.

(і тут кінець легенді про Троянду з Єрихону).

СВІТЛИСТЬ

(Додаток)

Видано р. 1925, Каліш (табір).

## ЧЕРВОНЕ

Всюди навколо палають криваві вогні...  
Іде Червоний там хтось на високих коні;  
Кінь з брязкотінням ступає по людських кістках;  
Вороном чорним кружляє над селами Жах.

\*\*  
\*

Люди знесилені; люди до всього байдужі...  
Землю спустошену крові вкривають калюжі,  
Крови тієї вона вже приймати не хоче.  
Сумно усім; тільки він — Гість Червоний регоче.

\*\*  
\*

Сміхом пекольним він людям у вічі сміється:  
Сміх той зухвалий по цілому світу несеться.  
Тільки ж не чують його до братернього горя байдужі...  
Землю все більше вкривають червоні калюжі.

1923

\*\*  
\*

Вітре тихий,  
Квіти ніжні,  
Сонце, батьку мій огнистий!  
Не кажіть, як я сміявся  
Там, де хвилі прозорчисті  
Безпечального потоку  
З білих хмарок, що — високо,  
Колихали злоті вісті.

\*\*  
\*

Садів аркади тріпотливі  
Горять у пестошах проміть;  
Покірливо шепочуть сливи,  
Трава зухвалістю кипить;  
Немов кульбаби пух на вітрі,  
Манірні — білі мотилі,  
І мислі мудрі і нехитрі  
Свічками мріють на землі;  
За тином кроками міцними  
Старці, зігнувшись — селом,  
Помірно за клубивсь за ними  
Урівноважений псалом.

\*\*  
\*

Легконогими кіньми пробігли веселощі в гаю.  
І немає. В каплиці з'явився... Хто він, — я не знаю.  
На плащі його темнім — великий мотиль  
вечорівий,  
Від здригання крилець утихають блискучі діброви,  
І проходять, узявшись за руки, несмілі діти,  
І, як води потоків, шепочуть:  
— Засніте, засніте.

\*\*  
\*

... І остання заплакана хмарка сховалась у глиб,  
у печаль.  
Безгомонні вітри ремигають, лежать у кущах,  
Серцю жаль і не жаль, що життя відлітає, мов птах,  
Наче птах легкокрилий, веселий, манірний,  
невірний...  
Так довірливо вбравши намітки сумирні,  
На молитві стоять колоси і далекі ліси,  
І шляхи, і стовпи над шляхами, і гори весінні  
в лелінні..  
Акордами світло хмеліє.  
Я не знаю, не вмю, надіє, тебе привести.  
Я ж один. І журба мое серце втомила.  
Мов хвилясте кадило пливе, половіє й не сміє  
Ніч на землю лягти.

## СТРІЛЕЦЬ

I

Шумлять гаї розвиті,  
Іде стрілець-юнак,  
Зриває квіт по квіт,  
Кидає в сагайдак.

— Де лук, де лук, де стріли? —  
Загублені вони;  
Б'ють промені щосили  
В поранні тумани.

— Де здобич і пожива,  
Що, брате, вполював? —

Лиш усмішка щаслива  
До квітів і до трав.

## II

Де в радісні розтоки  
Розбризнулась весна  
Там Пані ясноокій —  
Статую кам'яна.

— Ти — Рідна, і Єдина,  
І Світла, і Свята,  
У пристрасті, що змінна, —  
Незмінная Мета!

Хвилини у гонитві  
Спинили бистрий біг:  
Се — мрійний у молитві  
Край мармурових ніг.

## III

О, сійтесь, сійтесь, квіти  
Садіві, лугові!  
Сіяють самоцвіти  
На юній голові.

Стеліться, тихі лози,  
Шовковая трава!  
На лицях юних сльози,  
В короні — голова.

Цвіте в розвою дика,  
Могутня земля, —  
Се Воїна Велика  
Вогнем благословля.

## БАЛЯДА

### I

Шумлять гаї улітку,  
Іде стрілець — юнак;  
Іде, зриває квітку,  
Кидає в сагайдак.

Де лук, де лук, де стріли?  
Загублені давно;  
Б'ють промені щосили  
В небесне вікно.

Де здобич і пожива,  
Кого уполював? —  
Лиш усмішка щаслива  
До квітів і до трав.

### II

На радісній поляні  
Дзвенить за ментом мент,  
Там ясноокій Пані  
Біліє постамент.

— О Рідна і Єдина,  
І Світла, і Свята,  
Найвищя, Незмінна,  
Величная Мета! —

Хвилини у гонитві  
Спинили бистрий біг,  
Се — в радісній молитві  
Юнак край любих ніг.

### III

О, сійтесь сійтесь, квіти  
Садові, лугові!  
Сіяють самоцвіти  
На юній голові.

Стеліться тихі лози,  
Шовковая трава!  
На личку юнім сльози,  
В короні голова.

Цвіте в розвою дика,  
Могутня земля!  
Се — воіна Велика  
Вогнем благословля.

*(Перша редакція попередньої речі —  
ЛНВ, травень, 1922.)*

Мойй вибранниці коритися повинні  
Струнки гаї і лагідні поля,  
І дзеркала морей, і гори сині,  
І вся земля.  
Тремтять уста мойй в солодкому привіті,  
Як слів метелики злітають вільно з них:  
Мойй вибранниці — життя! І злиті  
В нім сон і сміх.

\*\*

У тебе лісенька, як шпада,  
Блискуча гра — твої слова,  
Яким душа безжурна рада,  
В яких весела і нова,

Причаївшись, зорею з тучі,  
Глядить на тихих, боязких,  
Чи слушно перелити сміх  
В удар і рвучий, і могутий?

\*\*

Тремтячі пестоці жіночі  
Путі мойй переплили,  
І тихі очі, темні очі  
Снуються на душі, коли,  
Ясною стиглостею повен  
Золотодзоннийх утіх,  
Вітаю сонце прогайльовин,  
Як сонце радоців мойх.

\*\*

Привітнице, твій зір невесел  
Обуджує розцвіти сил  
І в морі дальнім плески вєсел,  
І вигафтованість вітрил  
Моеї бистрої армади,  
Що в островів незнаних ряст  
Несе стяти Твоеї влади;  
О, Жоно пориву й звитяжств  
Хай там завершеність леліє  
І стане Твій державний дім,  
Де непокорені стихії  
Киплять у задумі бутнім.

## ПРОГУЛЬКА ВЕРХИ

Стрілюються тужаві води,  
Над маневами — шкляний шерех,  
У блиску жовтневої вроди  
Минаймо скам'янілий берег.

Далеко від ріки-нетечі  
Поля у прорости убрані  
Вітають наші речі гречі  
І наші серця закохані.

Крізь хутір сонний, невеликий  
Летімо, сміючись, щасливі,  
Що в страху белькотять індикі  
І теготливі — гуси гливі.

У вухах свище вітер шкулки,  
Мигнув останній млин хупавий,  
Позаду нас — тісні заулки  
І песі зпраї у неславі.

Шляхами крешуть коні в піні,  
І в тебе в очах казки злоті  
Про дві стріли, про дві невпинні,  
Співучі в згідному польоті.

\*\*

Дозволь легенду сотворить мені  
Про тебе, ясну, про тебе, що — без тіні,  
Читати й змовкнути, коли в каміні —  
Задумані вогні.

Лунає стиха давній менуєт  
І в серці радісним наново розцвітає  
Життя поєм виспівливе, безкрає  
В мереживах сильвет.

Чи не почую рідний твій привіт  
В блакитнім жарі, в струнах, що зідхають,  
У квітах спогадів, що опадають  
І стелять білий цвіт?

Чи не станеш, вірна й мовчазна  
За мною спрагненим; до серця в безнадії  
Чи ввіллеш, спустивши мрійні вії,  
Бадьорости вина?

\*\*

І знов пахучість теплих кіс  
Цілюючи у спочивальні,  
В лиці новому знаних рис  
Знахожу відблиски печальні,  
А за вікном байдужа ніч  
Повторює у супокою,  
Що скрізь я — сам, що віч-на-віч  
Одна, лишень одна зо мною.

\*\*

Невисловимий сон я мав,  
А може й ні, не — сон,  
Як сонця палкість, шуми трав,  
Він — радощі й закон.

Сурмить, сурмить нетерпелив  
Душі моєї Бог,  
І ясен поглядом, і жив  
Я — знов в сітях дорог;

Блищить усесвіт вагітний  
Ділами славних днів,  
І образ гордий і смутний  
Мій порив полонив;

Квіте покликувань, гори  
В блискучих далина́х!  
Пилять пили із-за гори  
І залягають шлях.

Пилять пили, літаври б'ють,  
Оружно йдуть полки,  
Їх кроки, се — наказ у путь,  
Їх кроки гомінкі;

Квіте покликувань, ясній,  
О, квіте далечин,  
У радісній душі моїй  
Буди Бесмертний Чин!

\*\*

Безсмертності убір,  
Божественне слово,  
Мій спокій облягло  
Могутньо і шовково.

Незломний погляд-меч,  
Освячений Тобою,  
Сміється і дзвенить  
Над темною юрбою,

І Ти, і Ти — в мені,  
Як сонце, що навіки  
Будучі й давні дні  
Злило золотолике.

*(Певно, ранні речі, написані перед 1920 р.)*

СУВОРІСТЬ

(Додаток)

Видано р. 1931 — Прага (циклостиль).

1.

Хто має суворі очі  
І уста затиснуті міцно, —  
Помолімось єдиному Богу,  
Королеві всього світу.

Він розкрив над нами небо,  
Наказав володіть землею, —  
Присвятих Таїн Тайна,  
Незміримости почáток.

Повстаньте довкола віри,  
Лицарі Вічної ЖИЗНІ, —  
Хто має суворі очі  
І уста затиснуті міцно!

2.

Повстаньте, як панцерна навала, —  
Кожна хвиля ЖИЗНІ є велика.  
Невисловима — мить. І тільки віра зостала  
Для Чоловіка.

Тільки віра вища  
І чеснота в будові  
Вирве душу з грища  
І правду — з крові.



## ВАСИЛИСК

*Василиск подібний до крилатого дракона,  
одним своїм поглядом убиває ідовитих  
плазунів. Він має на голові діядему, і сві-  
тить білим світлом, як розгнівається.*

З середньовічних бестіяриїв.

Собі за знак я вибрав василиска:  
Над стягами — його жорстокий зів,  
І, сповнений отрутою князів,  
Горить мій василиск у пітьмі бойовиська.

Невільничая гадь, що — завжди, скрізь і близько  
Біжить од царськості його, що гнів  
Убрав у силу дивную огнів  
І ударяє їх безжалісно і різко.

Я взяв собі за знак — немилосердя,  
Що надо мною — втіленим драконом;  
Його брилянтове, сліпучее осердя  
Дарує зло палажкотливим сконом.

На свисти, на виття, на полохливі кроки  
У світлі білому цвіте мій гордий спокій.

## З „ВІЙНИ”

Орел золотий Побіди  
Пролітає над моїм краєм, —  
Що ж ви плачете, сильні діти,  
Над голодом, неврожаем?

Орел золотий Побіди  
Приносить нам меч предобрий, —  
Що ж ви станули, сильні діти,  
Ви ж є хоробрі?

Орел золотий Побіди,  
Чуєте, клекоче:  
Непереможні будьте, діти,  
Сам Бог так хоче!

## ГОЛОС ЗАБИТОГО

Вознесіте знамено  
Святого, великого краю!  
Говорить серце натхненно,  
Говорить серце: „я знаю!  
Се твоя коропва, Україно,  
Надо мною клекоче, —  
Хто ж мене вбив безневинно  
За мої вірні очі?”

## НЕНАВИСТЬ

### 1.

Ми — каміння важке в Божій долоні  
Висимо в повітрі  
Безсонні  
Над вами, що підступні, хитрі...  
Над плетивом убивства, крадіжки, обману  
Ми, — що чуємо кожний крик як рану, —  
Як каміння гнівне в Божій долоні,  
Високо над нами  
Безсонні.

### 2.

Ворог, що тяжкий як бик, що понурий, приземний,  
Наглою владою впитий над краєм, що все ж є таємний,  
Точиться й топче, і дихає шорстко, і хоче бути  
Жахом, Прокляттям, бути Божиїм лихом, —  
А тонкі стріли впиваються в нього у м'ясо  
вороже, зірвавшись — нежданно і тихо.

### 3.

Чавун ненависти у формах утвердиться...  
Із сел кремезних вийдуть, вибухнуть із міст  
Нагорожені, німовні, повні помсти  
Ряди, фаланги збиті, шерсть при шерсті в стиску,  
Повстали враз — мов з помаху руки —  
Не тисячі, а армії, мільйони, —  
Залізні вовки.

Несамовиті йдуть вони туди, де землі  
Тримає в кігтях Кремль,  
Драконє Росії, твої минули рбки, —  
Розпусне тіло рвуть огненнооки!  
Незворушима,  
Невмолима,  
Як Меч і Хрест!

### 4.

Ми знак життя, що вільне і щасливе,  
з фанфарами пройде по Україні,  
пнучий, як лезо шпади неламливе,  
брат мудрости, з жонами гречний, в бою звинний,  
предобрий будівничий, знаючий сусідів,  
неутомимий покровитель творчих воль —  
сам Іоанн Мазепа.

## РОБІТНИКАМ

Скажіть майстерням, естакадам  
У бурі нинішніх годин:  
— Довершений ваш гордий задум  
І став законом. Та не він  
Керує рухом сонць народу, —  
Тривожні погляди заводу:  
Чи спить село, чи твёрдий сон,  
Чи близько той новий закон,  
Закон землі, що хоче бути!  
І дзвін настирливий мінуги  
Вриває гуркоти машин,  
І він, цей привид, — Близький Чин, —  
Гряде у душах, повен „бути”.

\*\*

Я не проклинаю тебе, чужа стихіє,  
(І прокляття життя дає!)  
Не безнадія, і не надія —  
Серце мое!

Серце мое глядить просто  
В очі надії, що росте,  
І дзвенить, і повне молодости  
Серце мое просте..

Ти ж — даремна, ляклива, сіра,  
І що ти прийшла,  
То — лиш проби час. Ти — не віра.  
Ти — порання мла.

## ЛЬВІВ

Могутен став він на земному лоні  
І повен пихи голову підніс;  
На степ подільський, буковинський ліс  
Зорять Копця зіниці ясні й сонні;  
Юр молитовно звів свої долоні,  
В силветках веж церковних біль завис,  
Бо в місті пишному поломаний є кріс,  
У місті Льва — забави вітрогонні...

Ви, що живі, луно десятиліть,  
Ви, Янова хрести, Личакова берізки,  
Почуйте голос і страшний, і близький —  
Так мовить Бог наш: Знайте і мовчіть!

Збудую тут твердиню в вічнім гарті,  
Як камінь гордоців, як камінь, що на варті.

## ПАНУЙ

Пануй, пануй, пануй над вільною землею,  
Велика Нація із берлом і мечем!

Рости, рости, рости, блискуча Перемога,  
Стелись широко нам в шляхах до ворогів!  
Цвіти, цвіти, цвіти, могутня Україно,  
Як розцвітає день,  
Як розцвітає день!

БІЛЫШІ РЕЧІ

## ЦАР-ДІВИЦЯ

*На мармуровім танку над водою князь неслуханої сили, невиданої вроди, нечуваної вдачі на престолі спочив, на затоку, вечірнім полум'ям облитую поглядаючи, мечем побренькуючи, берлом виграваючи.*

*На честь йому витрублено і в тулумбаси ударецо, на вітху йому — гурмами в танцю гордії панянки, на радість йому гусляр казки повідає, золотим словом вишиваючи:*

— Десь-не-десь  
на широких океані,  
де вітри веселі і п'яні,  
де дорога шовкова, —  
будь Богу слава з нашого слова! —  
білий камінь леліє,  
білий камінь мріє,  
білий палац ясніє розпросторившись.

Приплива туди Цар-Дівця,  
світлая, сніжня,  
вродлива несказанная.  
Гляне — зорі сипляться,  
море блиснуло.  
Стане — камінь гнеться,  
Сон-цвіти розвились.  
А пісню заспіва, —  
зостражнётся непокірний, як трава. —  
*Покликає князь на престолі:*  
— Буде мені Цар-Дівця за дружину,  
буде зо мною панувати!

Тільки як добути Цар-Дівичю,  
світлу сніжницю,  
вродливу несказанну?

— Не чув, не знаю, князю мій. —

— Не чули, не знаємо, князю наш, пане наш. —

*Тоді князь неслуханої сили, невиданої вроди, нечуваної вдачі, бёрло під ноги мёче, меча ламає, на затоку, вечірнім полум'ям облітую, скоса поглядає.*

*Жовті вітрила дмуться, сині помости гнуться.*

*І плывуть рибарчики-молодчики, іскликаючись, веслами граючи, князя питаючи:*

— Чи не треба тобі, князю,  
білуги солодкої, со́ма гострозубого,  
щуки злої, барбуні малої,  
камбали, паламид, усяких риб?

Волоки нашні — повніі, самолови — вдаліі,  
верші — тісніі, ости — гостріі,  
гаками багато зачеплено. —

— Ви, рибарчики-молодчики,  
як добути Цар-Дівичю,  
світлу, сніжну,  
вродливу несказанну? —

— Не чули, не знаємо, князю наш, пане наш. —

*Сидить князь неслуханої сили, невиданої вроди, нечуваної вдачі, на затоку, вечірнім полум'ям облітую, скоса поглядає.*

*Зелені вітрила дмуться, червоні помости гнуться.*

*І плывуть купці світовіі-молодці, в дзвони покликáнчики б'ють, червонці рахують, замки пробують, на людей своїх покрикуючи, князя питаючи:*

— Чи не треба тобі, князю,  
сукон златоцвітних, на́питків привітних,  
шумних медів, смóквин далеких садів,  
шкір куниць, лисів, пір'я райських птиць?

Де стежки несходимі — були ми,  
де золотіі скали — були ми, торгували. —

— Ви купці світовіі-молодці,  
як добути Цар-Дівичю,  
світлу, сніжну,  
вродливу несказанну? —

— Не чули, не знаємо, князю наш, пане наш. —

*Сидить князь неслуханої сили, невиданої вроди, нечуваної вдачі, на затоку, вечірнім полум'ям облітую, скоса поглядає.*

*Чорні вітрила дмуться, чорні помости гнуться.*

*І плывуть розбійники морськїі-суперечники, мед-вино кружляючи, з самопалів стріляючи, свою форгуну вихваляючи, князя питаючи:*

— Чи не треба тобі, князю,  
саету, блаватів, перлових ткáнок,  
шабель бутних, ящер-сідéлець,  
злата не важеного, срібла не ліченого?  
Наші хортиченьки красного звіря нагнали,  
Наші соколики білої птиці намчали. —

— Ви, розбійники, морськїі суперечники,  
як добути Цар-Дівичю,  
світлу, сніжну,  
вродливу несказанну? —

— Не чули, не знаємо, князю наш, пане наш. —

*Промовляє князь:*

— Ех, дарма я в світі жив,  
душу запорошив,  
а тепер у розболі серце колихаю! —

*А один розбійничок наперед виступа, сивою бородою вивіва:*

— Князю наш, пане наш полководний,  
був я в царстві пташиному,  
був я в царстві звіриному,  
був я в царстві морському, мелюзинному, —  
та не знаю, де живе Цар-Дівиця.  
На тобі, князю, зілля пахливого,  
Слова щасливого,  
на змія океанного,  
ворога окаянного,  
премудрого:  
опівночі слово скажи,  
зіллям пожури, —  
він тобі все зробить. —

*Тоді князь із престола поглядає, мов лебеді на воду вдарили*

— Пийте, гуляйте, слуги мої вірнії, —  
Опівночі здобуду довгожданную! —

*А слуги вірнії столи застеляли, темники розкривали, хупаві чаші наповняли, до себе нишком говорили:*

— Гей, пиймо соняшного вина,  
бо хто зна,  
чи не п'ємо востанне?  
Чи не буде княгиня суворая,  
мовчазливая,  
нашому князю володарка мисливая, —  
зв'яже вона ходи й переходи,  
замкне ліси і луки,  
ніде буде побуяти? —

*Ніч облягла, зорі пасла, ясному місяцю наказала ви-  
йти — не вийшов.*

*Орли нічній засвистали — північ прийшла. Слуги кня-  
зівській од мед-вина знемагають, а князь зілля запалив,  
слово прорік — береги загружено, море скаламучено, іскри  
киплять, виплива змії зеленоперий, чорнокрилий, сірчист-  
тими димами пашучи:*

— Ой, князю, та не мій,  
пануєш, та не в мене,  
чого еси кликав?

— Змію океанний,  
вóроже окаянный,  
премудрий,  
хочу собі взяти за дружину  
Цар-Дівицю  
світлюю сніжницю  
вродливую несказанную. —

*Тут змії океанний хвостами воду січе, крилами змари  
розбиває, у великому горі, одвітує, рикаючи:*

— Ой, князю, не знаєш ти, чого хочеш:  
грали тобі музики зрясна,  
летіли твої стріли збучна,  
цвіло тобі божеє дерéвце —  
а все був я з тобою.  
Чи ти б мене мечем рубав,  
чи шаблею вижинав,  
чи списами вимітав далеко,  
я б і тоді, як тепер, так не побивався,  
не тужив...

Буде до тебе Цар-Дівиця сеї ночі. —

*А князь вельми радіє, до слуг гукає:*

— Слуги мої вірнії, пийте, гуляйте, —  
обачні будьте,



дарунки готуйте,  
гострую варту поставляйте,  
молодій княгині славу із пищалей продзвоніте!

*Та ніхто князю не відповідає, тільки старий джура  
підводиться-хилиться:*

— Твої слуги непробудно упитії,  
У них пищалі на честь твою вистреляні,  
У них темники розтворені, розбитії,  
Вино-пиво кудрявее на честь твою випито,  
Твое золото розсипано, розвіяно, —  
Зустрічай княгиню сам однісінький! —

*Чорнокрильці літають, слуги обіснули непробудно. Хо-  
дить князь, на берло і меч наступаючи, на затоку темную  
поглядаючи, стиха промовляючи:*

— Уже тіні круглий танець водять,  
Уже хмари сріблом міняться,  
Уже ніч оксамитом землю затьмила, —  
Чом пізно пізнишся,  
Далекая? —

*Звіялися зорі бджолами, хвиля голос несе: „Прийду!”*

*Місяць далекі дороги стелить — а не зійде, слуги обі-  
снули непробудно. Ходить князь на берло і меч наступа-  
ючи, на затоку темную поглядаючи, стиха промовляючи:*

— Уже води сповенились,  
Уже ниви заколосились,  
Уже каміння мову веде, —  
Чом пізно пізнишся,  
Далекая! —

*Мла по скалах зіп'ялась, хвиля голос несе: „Прийду!”*

*Місяць далекі дороги стелить — а не зійде, слуги обі-  
снули непробудно. Ходить князь, на берло і меч наступа-  
ючи, на затоку темную поглядаючи, стиха промовляючи:*

— А вже уста мої почорніли,  
А вже руки мої зів'яли,

А вже й мені не сила ждати. —  
Чом пізно пізнишся,  
Далекая? —

*Дивиться князь: чи линуць галяри весільній, радосли-  
вими піснями проквітчані?*

*А весло шумить, чує князь, а човен білий випливає,  
чує він, а бліді лиця жемчужатся, — і не чує князь  
більше.*

*Стало Слово срібнее над усім, мов лев на скелі, роз-  
гніваний. Розпустила рукава туга глибокая.*

*Каже ніч місяцю вийти — вийшов. Ударили тумани  
й розточилися.*

*І гляне місяць:*

пил і порох — дудольники, скрипичники князівські,  
пил і порох — гусярі, ворожільники князівські,  
пил і порох — сам князь неслиханої сили, невиданої  
вроди, нечуваної вдачі і палати його, і зброя  
його і самоцвітності.

*І гляне місяць:*

тільки берег сиплется, усувається,  
тільки хвиля грає,  
тільки пливе й пливе, пливе й пливе  
Цар-Дивиця,  
світлая сніжниця,  
вродливиця несказанная,  
нареченная.

(ЛНВ, кн. VI, 1922)

## ПІСНЯ ТЕМНОМУ

Дух темний ухопив людину і завісив її над проваллями, де на дні палажкотіли скелі, мов вогкі імлі.

— Нудно мені, сказав Темний, заспівай, мандрівнику, що блукав багато, пісеньку для мене.

— Заспіваю я тобі пісеньку про щастя, — сказала людина, глянувши вниз, і заспівала, здригнувшись, про щастя. І Темний бачив, як ходить по землі щастя і його ситий живіт колихається від сміху.

— Ти тепер звільниш мене? — сказала людина, скінчивши, але дух тьми мовчав.

— Чи ти чув пісеньку про нашу славу? — сказала тоді людина, холодіючи від подиху проваль, і безсилим голосом заспівала пісеньку про славу. Наша слава ступає повагом і широко. Її фартух — засмальцьований у кухарській праці, а коло її великого шолома, обтиканоного пір'ям, шукають дрібні шпаки, щоб звити гніздо собі й нащадкам. Але скінчивши, людина не спитала в Темного нічого.

Тихо було довкола, тільки чути було жорстоке дихання Злого і стальове джерельце то вискакувало, то ховалось під каміння, як ящірка.

І тут з плачем і з прокляттями, ламаючи руки, заспівала людина пісню про любов, що єдина, всевідуча і невмолима, як біле сяйво над усім, що нерухоме, і вбиває всі змінності прекрасні. І голос людини був як струна різка, а тіло билось в печалі об каміння.

— На Бога, котрого ненавиджу, — сказав Темний, — ти кращої не заспіваєш, — і сміючись кинув його в провалля.

А в горах бачили тінь Темного, що відлітав. Вона була як дракон, потім як кондор, а потім розплилася цяткою над блискучими далекими пустелями.

(ЛНВ, кн. X, 1923)

## КОРАБЕЛЬ, ЩО ВІДПЛИВАЄ

*Берег сходами — над синім морем. Пристань. Утлічовни. Дрімає бутний корабель королівський.*

*Недалеко зелені садиби. Далі білий шлях до міста і саме місто, як дорогоцінна кришталева цяцька. Удалині блакитні гори. Над усім тихий світанок.*

*Час молитви; пустельник співає.*

Пісня пустельника:

Многоочите, многокрильне  
Тріпочеться в душі моїй —  
Поглянь у себе кожен сам —  
Там розцвітає Він!

Благословенно, благоцвітно  
Шумить великий світ —  
Поглянь довкола кожен сам —  
Там розцвітає Він!

Моліться, моліться Йому,  
Моліться, моліться Йому,  
Непостижимому, Одному  
І Безначальному!  
(Одходить).

*Усе сповнюється дзвеніннями, гаморливостями, шелестами й шумами, мов чаша, що в ній закипіло вино.*

*Земля шумить і море грає.*

*Молодший воїн виходить на поміст корабля і стоїть струнко й німо.*

*Він будить старшого воїна.*

Молодший воїн: Брате, устань! Усе облите золотим соняшним дощем. Щодня чую я грім і сміх у блакитному небі, сміло й просто пролітають хмарки, а все

зідхає диханням благовонним. Тремтять хвилі дрібні, не-  
порущні на скелях сади, і поля, і квіти придорожні, і мла  
далекая, несвітима. Щодня смутен і весел, стою я, пита-  
ючи: „Може нині день мій? О, брате, може нині пливемо?“  
Щодня вилітає королівський орел купатися в синяві: здо-  
бичі прагне він! Устань, брате, бо мовить день новий: „Уда-  
рив я в струни, і все слухає мене!”

Старший воїн: Чи не бундючаться стяги у місті,  
чи не іржуть там коні, чи убрав король шолом до походу?

Молодший воїн: Сон ще тремтить над містом,  
але вже простують туди юрби на ринки і базари.

Старший воїн: Що юрби нам! Огляньмо нашу  
зброю.

*Зникають з покладу. Шипіння сталі при гостренню.  
Гуртки і юрби спішають до міста.*

Юрба чуріюнаків: Я вчора їздив на королів-  
ському огирі: він виступає, як панна. — Король не їздить  
на ньому. — Він сидить сам і глядить на поля, що коли-  
хають маками. — А він воїтель! — Що він задумав? —  
Звіздарі віщують йому негодю. — Але він попливе. — Він  
— божевільний! — І божевілля в нього королівське.

Юрба міщан: Чи ж вони одпливуть, чи ж одпли-  
вуть? — А корабель як сокіл! — Як тихо стоїть він: я не  
чую ні цимбалів, ні вигуків вояцьких. — Але горе, кажу  
вам, його вітрилам із шовку і мідяним щитам! Горе, бо  
бунт керує ними! — Тихо, чуєте: дзвенить? — Мечі —  
тяжкі мечі.

*Проходять. Веселенька скрипка. Сліпі старці бредуть  
за поводитаром.*

Старець дижавичний (продовжуючи розмову):  
...І каже королева: Військо хай перед ним пройде у сяйві.

Старець із скрипкою: ...пройде у сяйві... (Грає  
веселенько далі).

Старець дижавичний: Як не зупинить сяйво,  
то тоді зупинить плач народа.

Старець із скрипкою: ...плач народа... (Не пе-  
рестає грати веселенько).

Старець дижавичний: А втретє випустять  
жертвовних...

Старець із скрипкою: ...жертвовних... (Пере-  
стає грати).

Старець дижавичний: ...жертвовних голубів,  
що укохав король за білосніжність.

Поводатар (обертається): Місто в бурі! О, топоту,  
о, ступотіння! Кіннота в блискавицях! Надолужмо!

*Ідуть, поспішають шляхами. Синьо. Сонце. Нікого не-  
ма на помості корабля, тільки два найближчі воїни коро-  
лівські вийшли, задумались. „Нині?” блідне молодший.  
Порожнє обличчя старшого. Одвертається молодший.  
Плюскоче море, розбігаються скибки хвиль, у танцю йдуть  
за обрій.*

Тихо виблискує мова молодшого воїна: Грає в  
мені голос повноквітен. Бачу я танець серед заспокоєних  
левод! Не колихай головою, брате! Се — хмарка мислі,  
відгомін п'янкий... Бачу я ряди білих усміхнених; темне  
серце тремтить сховане у їх хороводі... (Він танцює свою  
пісеньку).

Пісенька молодшого воїна:

Мов дві перлини  
В намисті поруч —  
Кохана.  
Мов дві галузки  
З одного лавра.  
Глянь.  
Мов дві зірничі  
В однім сузір'ю.  
Се ж ми!  
Ми — світлі перли,

Ми — світлий кетяг,  
Ми — вічне сонце,  
Одно — ми, кохана!

*Старший воїн перерива пісню рухом, бо шум у місті.*

Старший воїн: Буря! (Стогони). Плач! (Удари міді і жалібна мелодія). О, чудо! Попливе! Як напад бурі буде наше одплиття, бо все нам буде війни: довкола стріли бойні — ніч, довкола всі шляхи — у бубон, в ключі загра вороже військо, а над усім наш гнів як сяйво!... Стий!

*Тамус мову, на берег глядить із-за обляків. У безлюдю пристані людина з оберемками, — підпалач. Він близько.*

Підпалач: Не попливеш у безвість... Не будеш, не будеш, не будеш... Станься, путе іншая!... (Дрижачи розпалює вогонь).

Старший воїн: Руїннику!

Підпалач: Воїни, воїни королівськії, не підносьте мечів на мене. Я вийшов з пустки і занепаду. Тисячі хирних билин дивляться там у землю покірливо. То люди, то очі божеські відбивають там гіркість землі тієї. Жорстокovidий, покажи їм сонце, підведи їх! Ніжноустий, вернись до них!

Старший воїн: Ся ласка — блиск полохливий.

Підпалач: Більшої нема на світі.

Старший воїн: Хто ж ти, проклятий?

Підпалач: Слухай, там плачуть без угаву. Ти хочеш війн — оборони їх. Вернись, поклади вінки щастя на голови їх і скажи: „Ви теж благословенні!”

Старший воїн: Звідки створю їм благословення, коли в собі його не мають?

Підпалач: З болю.

Старший воїн: Хто ж ти, проклятий?

Підпалач: Слухай, три пси многоголові бродять між ними: з червоними головами нападає перш і крики довкола нього, як вістря гушавини списів; з сірими голо-

вами нападає вдруге і стогін довкола нього — душними димами; а третій, білий, ходить поночі і вилизує мізки тим, що ще плачуть у своїх кошарах. Ніч до них, німих, прибігає, як вовк, важко дишучи. Ігрища диких небесних коней, каменіючи, дивляться згори, а чорний буйвол уперся чолом у землю, все ховаючи під собою. Одчаєм називають його. Відклади зброю, здійми шати дорогі! Хай огонь спалить корабель і його оманності! Ходім!

„Хто ж ти?” (гірко спирається на меч старший воїн).

Мертво горить вид підпалача. Ступив крок молодший воїн.

*А на шляху порох здіймається. Брязкання зброї і різкі кроки війська. Нараз блиск од меча соняшного ударяє в лице підпалача, той губить усмішку, блідне глибоко.*

Мовить старший воїн: Псе улесливий! До зради кличеш ти. Меч пізнав тебе, вічного втікача. Чи ж король мій не життя нове? (Підносить меч свій).

Підпалач: Ласки!

Старший воїн: Молись!

Підпалач: Віддам усе!

Молодший воїн: Пожалій його!

Підпалач: Невольником вам буду!

Старший воїн: Молись!

Підпалач (завмер, виріс): Не можу я молитись. Проклинаю, я проклинаю, проклинаю... (Падає в море).

Старший воїн (до трупа): Линь, вістуй про наше відплиття. Немає стриму нам, ось наше перше слово.

Молодший воїн (помалу обертається): Се — вісник наш?!

Тихо, Легкий вітерець здійсмається і снасті дзвенять. Сторожко підноситься й опускається корабель.

Курива плывуть. Потаємні солодкі кучерявляться довкола шоломів блискучих, як пера. Хилить молодший голу.

Із-за куців замерехкотіли водограї троянд. Усе більше

їх. Пристань засипана ними, хвилі рожеві од них і воїни чують ніжну ласку пелюстків на своїх щоках.

Молодший у тривозі спішить до корми. З куців дзвенять хори дівчат, до молодшого воїна помалу сходить його кохана, як молода.

Хор: Розвийтесь як квіти,  
Зливайтесь як хвилі,  
Летіте як промінь,  
Щасливі!

Понурився старший воїн. Мов сновида, тільки бачучи кохану, виходить молодший по вузькій дошці на берег і схиляється перед дівчиною.

Хор: Та немає кращої, як сяд паронька,  
Що на світло гляне — не посміхається,  
Що на півному гляне — не засмутиться,  
Що і силу злую перемаже  
Навіки!

Луна: „Навіки, навіки!” Обвивають їх дівчата трояндами і пара віддаляється. Старший воїн зорить за ними і затинає мечем облявки в досаді.

Старший воїн (гукає): Чи ти забув присягу королю?

Молодший (глухо): Забув, забув...

Дівчата (радісно): Присяги зломано, присяг нема!

Старший воїн: Не кличе вже тебе шаленство моря?

Молодший (глухо, глухо): Не бачу, ні...

Дівчата (весело): Моря — заховані, моря закриті!

Старший воїн: Заквітчаний еси, чи ж і закутий?

Молодший (здалека): Закутий...

Дівчата: Він — наш! Він — наш! (Відходять далі й далі).

Оглушливі, тривожні рокоти сурм прокотилися над містом, берегом, морем. У далекім місті рух дивний і гу-

канина: „Благайте його!” Ревіння зіп'ялось і впало. І — небо заповнили білі осяйні крила.

— Голуби жертівні.

Здрігнувся молодий воїн і раптом ірве троянди, одкидає вінок і біжить, не дивлячись ні на кого, біжить, простягаючи руки, до корабля. Жах у його очах. З плачем розтікаються дівчата. Голуби і сурми.

Налякані, схвилювані люди з шепотом, гарчанням хвиль залили все — і берег колихається, різнолиций.

Звуки королівської пісні.

Багаті убори, стяги племен ворожих і килими стоцвітні стелять мужі над морем:

Не пускайте його. — Він з нами. — Він водив нас, як крилатий лев, до звитяжства. — Храми й святині дав нам. — Нехай веде нас далі, далі. — Коли став на чолі, — не сміє покинути. — Назустріч йому. — Не пускайте.

Звуки королівської пісні.

Стиглі овочі, запашні вина і солодощі дивні приносять жіноцтво над морем: Що буде з нашими казками, як він покине нас? — Не пускайте його!

А король наближається помалу; здається, очі в нього замкнені. Перед ним розступаються всі. За ним — королева смутна, як сон, за ним — лицарство пишне, як мариво...

Знамена хиляться... Берег!

Мужі стають грудьми проти короля, але побачивши його любовні очі, відходять високо підвівши голову. Жінки обвивають коліна королівські, та побачивши його лагідні очі, схиляються тихо перед ним. Діти в квітах надхвильних охоплюють короля рученятами і, побачивши його світлі очі, пускають, радісно сміючись, на корабель.

Звуки королівської пісні:

Ридайте, океани мислі,  
Перед прокляттями небес,

Лижіть, мов пес, байдужу руку  
І сором танцями закрийте!...

А хто меча свого не кине  
Перед ворожкою землі?  
Звитяжний сине королів,  
У боротьбі будь невмолимий,  
Будь невмолимий!

А король високий, з бородою, що в'ється за вітром,  
застромлює королівський стяг у корму.

Король (до воїнів на кораблі): Вітрила розгорніть!

Воїн: Чи темні, світлі?

Король: Великі, білії.

З берега дивляться юрби, як одно стривожене лице.  
Сурми замімили. Лопотіння вітрил. Король стоїть на заси-  
паній квітами кормі і підняв меча, щоб рубати причали,  
— але спинився.

Королева (з одчаєм, прокинувшись): Куди пли-  
веш? Нема туди шляхів...

Люд над морем: Куди, куди пливеш? — Там ске-  
лі крижані. — Потвори. — Там бурі невмолимі, — вічні,  
вічні бурі.

Король (слухаючи): Та я — король.

Королева: Чого нас покидаєш? Чи ти ж не мій, не  
наш?

Люд над морем: Чого нас покидаєш? — Ти силь-  
ний тільки з нами. — З тобою — світ ми.

Король (підносячи меча): Мене покликано.

Королева (ламаючи руки): А хто ж тебе покликав?  
Хто? Чари може?

Люд над морем: А хто тебе покликав? — Злобна  
темрява. — Туманні привиди. — Сни, сни кличуть тебе —

Король: Не знаю. (Обрубую причали).

Стогін на березі. Жінки ридають, воїни несамохітно  
стискають держална мечів, а діти мовчать, широко роз-  
кривши очі. Корабель одплива, колихаючись.

Зграї летючих рибок срібно випорскуються з води.  
Гнівна піна хвиль.

Королева (вихоплює в забутті лук у воїна і пускає  
стрілу наздогін): Так будь нічий!

Стріла вп'ялася тільки в стяг королівський. Корабель  
віддаляється, але король при стерні щось гука-вимовляє.  
Не чути слів — тільки важко повернулось стерно і спор-  
хує корабель у синяву морську без жалю...

— Вперед —

Божевілля розпачу панує над морем. Жінки кидають  
каміння слідом за кораблем, хмари стріл летять од воїнів,  
а діти зникають, налякані.

Темнішає сонце. У чорносиній хмарі ховаються білі  
вітрила.

Час молитви і здалеку чути спів пустельника:

...Моліться, моліться Йому,  
Моліться, моліться Йому,  
Непостижному, Одному  
І Безначальному.

(ЛНВ, кн. VII, 1923)

## СЛОВО В ПУСТИНІ

*Батькові.*

*Вечір. Пустиня. Гасне місяць. Самотній пастух-юнак.*

П а с т у х:

— Собори світлих зір із високости  
Глядять на людський біль, що повзає на дні  
Мінливого глибого свічада,  
Закутаного в'ялою імлою.

А над усім спинивсь Непостижимий;  
Закон його — в мені, закон довкола  
Мир і бурхливості людські золотить.

*Луна котиться з пагорбів.*

Мов кличе хтось мене з пустельних безгранич?

Ні, се причулось. Світ такий примарний,  
Що знаки дійсности і чуд — одно мені.

Дивлюся в далечінь: там — каравани;  
Мережаться силуетки одногорбів,  
Куриться порохом далеке бубоніння.

Їм не спочити: з ними, перед ними  
Звивається брехня з бичами огняними!

*Луна котиться з пагорбів.*

Знов? Ні, се — мариво, що утворив я сам:

В моїй душі — самум оскаженілий,

Пісок страждання віддих затиска,

І в розпачі я бачу видовиська.

Душе моя, душе, вовчице непокірна!

Як істину знайдем? Зіниці в нас — нечисті.

О, заритай, схилися на каміння мертве!...

*Понуро, тихо підходить караван і розташовується. Три*

*шейхи: молодий чорнявий велетень, довгобородий дід і  
горбань із бездонними очима.*

П а с т у х:

— Благословення вам од Бога сильних!

*Шейхи мовчать.*

П а с т у х:

Хай Бог великий ватагом вам буде!

*Шейхи мовчать.*

П а с т у х:

— Привіт вам од слуги свого! Хто ви?

П е р ш и й ш е й х:

— Привіт тобі, юначе борзомовний!

На прощанні ми йдемо, в путі стомились

І просимо: дай місця коло ватри.

П а с т у х:

— Убогий я на ложе, хліб і мову:

Жебрак князям чи ж може догодити?

Д р у г и й ш е й х:

— Щоб одшукати мудрих прозорливців,

Ми не лякаємось незнаної путі,

Тож нам не перепона вбогість пастуха.

*Шейхи сідають біля ватри, що спалахнула.*

П е р ш и й ш е й х:

— Горить огонь сей грізно. А сухе гілля,

Вмираючи в його палких обіймах

І корчиться, і врятувати просить,

Мов хорі душі у огні життя.

П а с т у х:

— Та прогорить — розвійте геть той попіл,

Там буде скло ясне й чавун незломний.

Д р у г и й ш е й х:

— І мідь блискуча, королівська мідь!

Т р е т і й ш е й х:

— Уламки чорного каміння й пил

Зустрінеш найчастіш.

П а с т у х:

— Та справедливий,  
В огні не ушляхотнене, зневажитьь.

П е р ш и й ш е й х:

— Огонь життя приемний юнакам.  
Скажи ж, юначе, чом сюди прийшов ти,  
Пасти свої отари на камінню?

П а с т у х:

— Мене тягло сюди.

П е р ш и й ш е й х:

— А що тут є?  
Довкола все суворе і жахливе:  
Червоний місяць кров'ю обливає  
Пожовклі кістяки, горби піску й каміння,  
Немов повалені лукаві надгробки.  
Ти ж серед них — один.

П а с т у х:

— Я вільний тут.

П е р ш и й ш е й х:

— Чи ж то не більше волі в буйнім світі?  
Послухай, воїн — ти, ходи зо мною!  
Дволезну шаблю з Індії прийми,  
Вбери убор сталевий Селевкії,  
Як вихор бойові верблюдиця тебе  
Нестиме до звитяжства. Потім  
З препишних палянків каравану  
Рука хеннована і темні ясна  
До теплоти пахучих лож покличуть,  
Щоб змити миррою ворожу кров і пил.  
А прийде час: не лічучи червонців,  
Бенкетуватимеш із друзями щоденно,  
Вбираючи в троянди дні минулі.

*Пастух одвертається.*

П е р ш и й ш е й х:

— Дарма, гордію, одвернувся ти,

Дарма вкладаєш сам собі заліза.  
Шат дорогих не кидай на дороги;  
Сил не марнуй своїх не на будову.  
Як пожалієш ти ще сих хвилин,  
Коли талан свій міг упокорити!

П а с т у х:

— Я застаюся тут.  
*Перший шейх мовкне, його лице в сутіні.*

Д р у г и й ш е й х:

— Ти добре робиш.  
Навіщо сильному зухвалі лови  
На відблиски од пер лебідки-щастя.  
Хоч спратнені комонники юнацтва  
Шукають їх, забувши про безодні,  
Владика сам живе і мисль його одна,  
Щоб потім світ скорить одним бажанням.  
Так лев німий, як жовті лиси виють,  
На скелю в місячних проміннях сходить,  
І дивиться з верхівлі — никне все довкруг...  
І раптом львиний рев лунає у пустелях,  
Далеке море привітанням будить,  
І затихає владно в далинах.

П а с т у х:

— Влада?

Д р у г и й ш е й х:

— Шелести блискучих златоглавів,  
Жевріння шовку, теплі іскри берла,  
І в дзвінкості столиць фанфар і прапорів  
Яскравес, вельможнеє вітання!

П а с т у х:

— Що влада ваша? Се для мене — сон.  
Хай спиться добре вам в теплі безпеки, —  
Не буду паном я — я ним вродився,  
І ним зостанусь.



Другий шейх:

— Інший повелитель

Прийде тебе скорити. За спиною  
Он близьяться три постаті до тебе.  
Одна висока, в темній власяниці  
Кладе долоні на чоло твоє.

Там далі трохи, наче хмарка мраки,  
Стоїть бабуся з довгим костуром.

А он із п'ятьми ледве видко третю:

Понура тінь, ховаючи обличчя,  
Мов вбійник, із кинджалом під полою...  
Ще маєш час, юначе! Влада жде тебе!

*Пастух колихає головою. Другий шейх мовкне, його лице  
в сутіні.*

Третій шейх:

— Як жаль тебе, юначе мій беззвісний!

Твоє життя — то згага негасима.

Твоє майбутнє — коршунів пожива.

Твоя душа — се в'язень, що блукає

Печерами холодними, слизькими.

Ти, прислухаючись до крапання води,

То поженешся враз за блудним світлом,

То схлипуєш у тяжкій безнадії.

Чого ж ти ждеш? Твій час настав. Скрізь темно.

Скрізь тьма — кінець твій. Чуєш, в'язню ночі?

*Пастух здригається.*

Гей, ти знеможений, сліпий, беззбройний,

Останком сил до кручі доповзи,

І, обернувшись, п'ятьмі змов спокійно:

— Прощайте, сутіні безрадісні, я — вільний,

В безодню крок ступлю, та мій се буде крок! —

Що, ти про се не думав? Ні, неправда!

*Пастух здригається.*

Я знаю, як тебе примари мучать!

Як зграї темні розум обступають!

Як ти живеш? Будуєш? У проклятті мар?

Шукаєш істини? Вона у нешуканню,

В обіймах ніжнорукого спокою.

Він близько тут, поклич його до себе.

Ну, що ж мовчиш?

*Пастух німує. Шейхи встають; лица їх палають од від-  
блиску ватри, мов лица трьох демонів.*

Три шейхи:

— Се — час загаснути.

— Се — час.

— Се — час.

*Пастух зривається на ноги.*

Пастух:

— Не згасну я, — я в муках розгорюся!

Дарма що — в підземеллю я, і нищий,

Бо нищий є хижак, готуючись до скоку,

Бо зброя єсть у мене в підземеллю.

Слова лукаві ще мене не зв'яжуть,

Зловісність стуженого не засліпить,

Я, вийшовши в бурхливі теплі землі,

Накреслю булавою сіль жорстоку

Прекрасну в гармонійності своїй,

Що топіт людства, шепіт плазування

В музику непомильності оберне,

І, як плянети, буде шлях людини

В бундючному кружлянню слів наказу.

Примари хаосу, пізнав я вас! Розплиньтесь!

*Тіні шейхів зникли.*

Пороб нічная, слухаю тебе!

Іздалека ні звуку, ні виття чакалок,

Ні шурхоту піску, ні крехоту, ні свисту,

А чую я, що тут найвищі хвилі

Життя, — бурхливого, безостровного моря, —

Прийшли, ударились і вгору піднесли

Мою істоту, корабель огнистий.

У хвилю бою, що одна — вибрана..  
Як смолоскип, лижу холодне небо,  
У страшний, небувалій рівновазі.  
О, зорі, що в шаленім бізі й нерухомі,  
Що розгоряетесь могутньо, нестерпимо,  
Я поклоняюсь вам, далекі, дивні зорі!  
Пастух. Ніч. Зорі. Тиша.

(ЛНВ, кн. III-IV, 1924)

## БЕНКЕТ

*Середньовіччя.*

*Вечоріє. Світло високих вікон обливає порожні столи бенкетової зали. Блідий Учень Мага дримає на сходах порожнього трону. Довкола стоять високі свічники і полум'я свічок розмовляє з тихими повіями.*

*Двері розкрили і стиснули темні щелепи, — стоїть Маг високий.*

Маг: Немає більше місця сну в мені;  
Беззвучности широкії дзеркала  
Наповнилися змістом, що глибокий, —  
Влищить неббзвід над німим гранітом.  
Навік осліплений, нове владцтво  
За птьмою заслон іду шукати.  
Я — пан найвищої з найвищих таємниць.  
Що то — Незнане? Смерть?..

Мій задум — сокіл

Б'є в далини польотом невмолимим,  
До стіп моїх мече солодку здобич.  
Я ж обійшов світи шляхами війн,  
Шукаючи тогб, що смертю звуть,  
І повернувсь, дивуючися страхам:  
Немає смерги, — скрізь вітає Жизнь,  
І вольний — світ, як водоспад могутній.  
В тобі, сплетіння пбривів, Людино,  
Напружено сплелися нитки Жизні;  
І гордість гір, степів і хвиль хоробрість,  
І сонця, й зір промінності безсонні  
Ти в'яжеш у собі, о Вічноюний!  
Я льот твій до завершености чую,  
Як пізнаю себе в часи потуги.

*Раптом гаснуть свічі. Виють освоєні вовки Мага і чути свист його отруйних змій. В сутіні глухо і помірно стогнуть дзигари.*

Невольники німі, людськії страхи  
Знов коло мене б'ють у брами куті;  
На колісниці в замок мій влітає  
Тривога злобна в синьому плащі.

*Випростовується владно — знов загорілись свічі.*

Оспалосте, я тучен є на силу  
І не до тебе мовлю: кожну пісню,  
Зір кожен, кожне слово й мисль  
Глибокоплинно завершив я нині,  
І сяє владна півнява в мені.

*Учень плаче у сні.*

А ти ридаш, Учню?

*Учень (крізь сон): ...страшно... темно.*

*Маг: Чи ж я не в світлі?*

*Учень: — ...дим і сутінь.*

*Маг: Чи ж не іскриться переможність, сину,*

*В глухому сні не чуєш звуків свята?*

*Ревне плаче Учень, ламлючи руки. Маг обуджує його.*

*Покинь зловістувати, пробудися:*

*Здобув я нині сон життя свого —*

*Все — скорено, що я схотів скорити.*

*Учень поклоняється Магові до землі.*

*Скликаючись іди шляхами світа,*

*Скажи: є путь і пройдена вона,*

*Є вісь Життя — непогрішимо Так.*

*Нехай судді забудуть суд судити,*

*Нехай галянти кинуть маскаради,*

*Хай воїни залишать ватру пімсти,*

*Священство — клич од їхньої молитви,*

*Бо бенкет мій — осанна, бій і суд,*

*І танок разом.*

*(Учень одходить).*

Тихі залі миттю

До учтування, слуги, прикрасіте!

*З'являються юрби безликих слуг, вікна настіж розкрилися, стіни квітами умаєно, та ще хвиля, — немає слуг. Маг одинокий — серед заль осяйних, заквітчаних і порожніх.*

І ось я сам, як берло понад світом,  
Бо вірив в путь свою, і крок, і час,  
Нехай же сам причастя чину вип'ю,  
Бо бій жорстокий був і безупинний.  
Життя, життя, ти теж столами втіх  
Було мені, нестриманому гостю:

Вино надій істоту упивало;

Гіркую цінність жєнщини пізнавши,

До пестоців я ненаситен був;

Мов ос рої були мої бажання,

Що упивались ядом і медами

І чистістю назвав я все живе.

Та ріс мій задум, насталився зір:

— Будь ти життям життя! — собі сказав я,

Дракон зятяности ліг коло мене,

Неначе вал фортеці кам'яної.

*Стукає хтось у браму з вулиці. Легкий гомін ловлять розчинені вікна. „Здається, тут?”*

Чи то ж не чудо перелить життя

В одно велике слово: „Будь довічно!”

*Несміливі голоси на вулиці: „Здається, тут?”*

Хто стукає до мене: чи ж Життя

Мене собі востанне пригадало?

*(підходить до вікна).*

Що привело вас, юні, під сю браму?

Голос дівчини: Одчиніть, я квіти принесла.

Маг: Кому?

Голос дівчини: Умерлому і рідному мені.

Голос юнака: Одчинить, приніс я тиміями.

Маг: Кому?

Голос юнака: Умерлому і рідному мені.

Маг: У цьому домі я святкую свято,  
Згасіте ладан ваш і завітчайте чола.

Голоси далекі . . . —: Сказали нам, що рідний  
наш умер...

Маг: Чом серце стиснулось? Слова пусті.

Печалей сорокатыя кінного,  
Скачи у заходу червону браму, —  
Для мене вечір, наче день, надходить.  
Матеріє тремтяча, мисле чуйна,  
Первісних мас повільне посування,  
Глибока зложеносте одиниці —  
Ви маєте створити Переможця,  
Що прагнення всесвітні зосередить,  
І буде запереченням Сліпоти,  
Що зветься Сон, що зветься Смерть і Хаос.  
Крізь тисячі віків лунає поклик:  
— Ми засипаємо, — прийди, Безсонний,  
Збери всі поривання і розгони,  
Збери весь запал війн із безфоремним.  
І словом твердим будь: — є тільки Жизнь.  
Геть сумніви, питань гіркую жовч,  
Перед безсмертям я такий смертельник.

*П'є. Блакитно спалахує в келиху трунок безсмертя.  
Грають дзвони.*

*В сю мить крадькома по під стінами вступає до залі  
Учень. Маг обертається: перед Ним лице в краплях крові,  
не порушне, мов привид.*

Учень (клонячись):

— Учителю, там — божевільний світ:  
Ні воїнства, ні суду, ні священства.  
Безсилки — скрізь, і тінь Чуми — над ними.

Маг: Я дам їм перемогу.

Учень: — Пізно.

Сталь зорів їх од жаху заржавіла  
У юрби туляться, мов звір'я дике;  
Їх тічки збройні, як мітли алебард,  
Все вимітаючи, погрожують містам.

Маг: Ти ж кликав їх?

Учень: — Я заклик мідяний  
Серед широких площ розсипав гордо:  
„Спішіться, душі, — нині ваша учта!”  
Я довго кликав. Голос мій безсилий,  
Мов пута впав на мертвеє каміння,  
І вітер звів стовп сухого листя.  
„Спішіться, мовив я, се ж — слово Жизнь!”  
У порожнечі вулиць залунали дзвони,  
На голос їх глухий тремтячі мари  
Виповзували втомлено з провулків,  
Як павуки на павоті здригання.

Маг: Се почот Переможеної. Де ті,  
Кого на свято перемоги кличу?

Учень: Я в табори насильників пішов,  
Вістуючи про бенкет небуденний,  
Про вищий знак ніж їхні знаки крові;  
Вони зустріли кпинами мене,  
Я був би смерть прийняв од їх мечів.

Маг: Є ж інші душі.

Учень: — Інші теж зустрінув.

Порив забила в них печаль довічна,  
Велика Жизнь од них укрита смутком,  
В поток одчаю дивляться вони,  
Ним віддзеркалені речуть: „Се — Ми”...  
Умерли душі, Учителю коханий,  
Кого ж на бенкет твій покличу нині?

*Понурі гомони, як зграя кажанів, надлітають з міста.  
Місяць жовтий і великий сходить. Улиці в сутінках.*

Маг: Ніч облягла, а не прийшов ніхто.  
Ніч облягла, я сам дивлюся в день.  
Дракон золотоликий прилетів,  
У льоті тяжким душ нічних торкнувся,  
І віки сонні пристрасті піднесли;  
Густа кров безумно в жилах рветься,  
І квілячи, золотячись спадає;  
Мов гадь, ростуть, у день — блідії черви;  
Глухі чуття — повії, наче блиски,  
Блукають, м'явкаючи в терпкій тузі,  
І кривляться навколішках дерева  
До соннів безтілесних мар і чуд, —  
Що ними сповнилось повітря срібне.

*Гомони, мов удари кігтів хижака об ґрати. Місто гомонить.*

О місто, блуднице, гніздо безсилля,  
О місто, псице з грудьми без покорму,  
О карловатосте, кого ти зродиш?  
На святі в себе не вітаю тих,  
Хто пристрастям мізерним покорився.  
Так, бачу: привид — ми одно одному.

*Злобні, неспокійні блиски на варцобах. Се — знаки великої пожежі, що — далеко.*

Свічадо всіх свічад і корінь корнів,  
Знання тяжить мені, мов кола кам'яні,  
Бо Ти в мені себе явити хочеш,  
Пожари щастя в людстві запалити.  
Кому відкриюся, як люди — хвилі?  
Для кого голос мій, для кого слово?  
Хто на землі безсмертям оповитий?

*Стоїть край вікна, а проміття пожежі заковує його постать у розтоплене залізо.*

Маг: *(у пітьму простягає руки):*

— Де ти?

Учень: *(здалеку):*

— Чекаю.

Маг: — Вмерлих клич на бенкет.

Учень: Пане!

Маг: *(голос його — наказ)*

— Клич мертвих, бо Живі умерли.  
*(Учень із жахом одходить)*

Маг: *(розгніваний)*

— Я свічі засвітив, наповнив чари, —  
Хто зволить участю подарувати  
Мій бенкет володарний, тільки ви,  
У спокій літ, убрані мов в саєти!

*Чути заклик Учня, що — коло брами. Заклик заповнює ніч із місяцем, що заходить, і загравою пожежі, що розгоряється.*

#### ЗАКЛИК УЧНЯ:

— Прийдіте мертві, мертві, мертві,  
Полки хороб, убивства і знемоги,  
Промовці мовчазні серед живих,  
Всміхнені прославителі загину,  
Ті, що були, прийдіть, як ті, що будуть.  
Се — він, Учитель мій, покликав вас  
До бенкету звияжного свого,  
Прийдіте, мертві, мертві, мертві!

*Далекі слова, як сурма:*

— Слушайте пісню, що кличе...

*Тисячі голосів вибухають:*

— Слушайте пісню, що кличе...

*Ще дальшії слова сурми:*

— ...на бенкет безсмертного Мага...

*Тисячі голосів:*

— ...на бенкет Безсмертного...

*Гомін сурми з долини:*

— ...мертвих —

Немає відповіді.

Маг: *непорушний, закамений*:

— Ох, серце, ти криваво б'єшся в грудях,  
Як ранене звіря сліпе й безсиле.  
Печалі сіть задушує мене,  
Риданнями я зв'язаний з землею,  
Прокльонами вона до мене мовить.  
Хай зламані життєвості закони, —  
Рву вас, тенета, сіті підлі, рву вас,  
Рву довколашнє. Сам — я сам стою.  
Я — сам. Я — блискавка. Я — Слово.  
.....  
Ти утікаєш, світе?.. Світе!..

*Берло випадає із рук Мага. На глухий стук берла розкриваються двері, а вогонь свіч блідне. Довкола — тисячі затамованих віддихів.*

Маг (тривожно): Хто тут?

*Бистрий сполох блідого сьйва освітлює ряди безконечні. Се не те, що дарує день і людське око. Се, як сліди польотів, як відгомін бур, се — луна віків, що проминула; струна мовчить, а риса звуку закамєніла навик; і все це рідне, як дихання власне.*

Маг: (підвівшись): Хто тут? Ви...

*Наче тінь світла, світло, яке може бути тільки в розпачливім мозку, освітлює ще щось грозове, неможливе, неіснуюче. Воно одбиває все, воно — покровом над бездонністю. І от звук повстає, мов дивний скрип вітру, погляд після сну, звук тихіший за тишу.*

— Ми, мертві.

*Незмірима суцільна мовчанка. Сильвета непорушного Мага на троні, — сильвета велетня. Незмірима мовчанка.*

## ГЛУХИЙ ГОЛОС МАГА:

— Привіт вам, гості!  
Час бенкету прийшов.

*Відповідь, мов переливи луни в холодних коритарах.  
Зникає тяжка виразність речей.*

— Час уже умер.

## ДИВНО ХИСТКИЙ ГОЛОС МАГА:

— Що ж, бенкет буде ще пишніший:  
У вічність кинено життя нове.

*Зупиняється. Відгомін:.. нове, мов шелест осіннього  
листа: нове, мов розбігання жеврія:.. нове.*

— Не смійтесь гості. Боги ще живі,  
Мій бог є мисль, а мислі клич: нове.

*Незрозуміло течуть слова мертвих, кришталеві течійки  
слів спливаються в більші, течії розростаються, і легко  
пливе байдужа річ:*

— Поглянь на мисль свою.

*Кінь-примара скаче. Чути тупіт безконечний, безнадійний,  
жорстоко болючий... І кожний удар копит звучить:  
„Ніщо, ніщо”.*

*Як леопард спиняється над мертвими Маг і на чолі  
Мага напис: „Гнів”.*

— О, мертві браття, гострі ваші жарти,  
Я — не для них, я — перемоги пан,  
А світ і ви в нім — лиш покори знаки.  
Я не впаду, як не впаде Всесильний,  
О, — Бүдучносте, де ти, кличу я тебе!..

*Тінь, мов заграва чорного полум'я зростає у зломах.  
Без лиця і виразу схиляється вона перед Магом і роззіває  
пащу потворну. Голос спокійний, що його не знає людське  
вухо:*

— Се Будучність твоя, котру ти кликав.

Блискавиця б'є з постаті Мага. Всі закляття, всі за-  
мовлювання і слова могутні кличе він до себе. Вибухи вог-  
ню освітлюють незліченні ряди мертвих з лицами й вира-  
зами, що, здається, не знають ні спокою, ні бур, ні печалі,  
ні пристрасти, але разом є душею цього всього.

І Маг вступає в їх юрбу:

— Борюся вічно.

Ще яскравіше полум'я розгоряється над лицами мер-  
твих. До кожного кидається Маг у шаленстві і в кожнім  
з тисячі лиць він пізнає себе... себе малого, що блукає у  
вишнях цвітучих і небо розкривалось перед його очима,  
себе, що вітрові і морю нічному давав свої молоді груди до  
пінистого поцілунку і солодкого подиху далечин, себе,  
коли з повозу повного квітів кидав їх під ноги стрічним  
жінкам, себе, коли дзвінко розбив келихи розпусти і ки-  
нувся до міртового гаю в тиші, де стояли кипариси, як  
колони храмів, себе, що непокірно дивився в сталеві уда-  
ри обрію, упершись в теплу і спрагнену рілля, себе, коли  
йшов серед трупів і умираючих, дивуючися зоряному не-  
бозводові і запаху, жадібних до жертв, квітів, себе видю-  
чого, що не бачив світа і себе сліпого, що вказував дороги  
світові, себе, що був завжди той самий і завжди змінний,  
себе в нерозірвальності з минулим і себе бунтарського,  
що падав у глибіню... — — — — —

Хвилі з блискучими радісними лицами, повними кра-  
си й любови. Немає демонів, ані мли, — лиш дивна витон-  
ченість облич майже прозорих і свіжість простору майже  
живого.

### ХОР МЕРТВИХ

Ми чин минулий,  
Сліди забуті,  
Та в Ритмі з нами  
Живе Буття.

Неперервально  
Зв'язала вічність  
Далекі хори  
І близький день.

Хто зневажає  
Закони Ритму,  
Того жорстоко  
Карає Ритм.

— — — — —  
Світанок. Дрижать од напруження струни світла. Се-  
мов інша зала: чорні тіні стали червоними барвами, сло-  
нова кість — золотом, і стіл — граційний з роями витон-  
чених страв, теплого срібла й кришталю.

Удари дзвонів далекі, блакить плеще звуками, камін-  
ня вулиць — веселе. Хвилюються фіранки, чуючи юрби  
з піснями, хвилюються завіси, чуючи: „Він безсмертний,  
він безсмертний — слава —

І радість — широкими кроками!”

Побожні прочани, усміхнені й тремтячі, з'являються  
в розкритих широких дверях залі. Сиві бороди, чорні й  
ясні кучері, ніжні плечі хилляться на порозі, як квіти на  
лугах, мліючи від сонця.

І голоси дзвенять і пахнуть, і все ширше розвивають  
пелюстки білі лілеї солодкості.

### ГИМН НАТОВПУ

Ми воскресли, ми воскресли  
З тобою воскресли ми,  
Благословенних стіп твоїх підніжки,  
Благословенних стіп лиш мирра й аромати,  
Благословенних стіп лиш порох у здриганню;  
Володарю, ти переміг усе,  
Володарю, ти станув понад нами,  
Привіт тобі!..

*Маг сидить на своєму престолі. І з жахом чує Учень тільки дике гарчання сну.*

*Учень: — Пане, пане, все покорено, пане!  
(підходить і будить Мага)*

*Маг, обуджений, розкриває очі і дивиться на тих, що прийшли, на столи, на блиск оздоб, на свої пишні шати і раптом, узявшись обома руками за золотий ланцюг володаря на шиї, рве його і чужо мовить:*

*— Хто ви? Я не звідси. Я не звідси.*

*Учень зазирає в порожні очі Мага і гірко ридає, затулівши лице руками.*

*(„Студентський Вістник” — ч. 4, 1926, Прага)*

## ПОЄДИНОК

*Одна з бічних улиць-каналів Венеції. Се — вечір, час забав. Темно пропливає вода каналу, а здаля чути музику й пісні, здаля місто вогнями спалахує. З одного дому, де в вікні — білі кетяги, виходять двоє старих, глуха й господар, за ними панна. Гондола чекає коло сходів ганку.*

*Г а с п а р о: — Знов у Венеції огида карнавала,  
Сам Буцентавр пливе серед гондол, пеотів,  
Немов велика квітка з золота й едwabів,  
Провадячи в тріумфі не людей меча,  
А хори масок, німф, аморів арлекінів...  
Канале Гранде славний, пахощі і флейти  
Тебе змінили на поля забав ледачих.  
Венеція велика, де ти? Де ти, Пані?  
Сан Нікольо ді Лідо більш уже не дзвонить,  
Вітаючи звитяжні Венеційські фльоти,  
Що повні пурпуру, Дамаських сукон, перлів...  
Не чути більше криків варті з Кампанілі:  
— Радіймо, браття! Фльота Моченіго близько!  
І не спішить на мол поспільство оглядати  
Пірейських дужих львів, квадріги Візантії,  
Вірменських жєнщин, упокорених піратів...  
Чи ж ми не мали проти себе всіх держав?  
Чи ж не звитяжили Атени, Кіпр і турків?  
Тепер самі себе руйнуємо... А може  
За брязкальцями свята скрився сталі дзвін?..  
Прислухайся, Нікольо, я, здається, чую  
Далекий голос пісні, що бойців бадьорить...*

*(В глибині пропливає велика гондола. Се — колісниця  
Фльори, полоненої аморами).*



ПІСНЯ \*)

— Є на світі сіньйори,  
Що у смутку і горі,  
Як сміються їх друзі  
У щасливому крузі.  
Будьмо, браття, веселі:  
Славмо Бога в костелі,  
І Фортуну при карті,  
І Венеру у жарті! —

Ніколько: — Ні, пане мій, дарма, мелодія є давня,  
Але слова пияцькі...

Гаспаро: — Будь проклятий час,  
Що злото пристрасти змінив на гній розпусти!  
Венеціє, Венеціє, те слово нині  
В мені вже не звучить, як пісня перемоги.  
Я бачу маски арлекінів, паяців.

Ізабелля: Венеція велика не вмирає, тату —  
Вона дрімає лиш, непереможне місто!

Гаспаро: (обертається до неї).  
— Моя ти доню мила, вір у честь і велич.  
Хто слави нашої зазнав, той буде линути  
Щохвильно до нового чину слави.  
Наш рід був переможний, Фамагуста  
Уславила дідів побідами над турком.  
І я не дарма жив, то знає Адріяттик  
І ти, Ніколько вірний. А тепер...

Ізабелля: — Що, тату?

\*) Gh'era un certo signor Che provava el dolor... etc.

Гаспаро: — Моя єдина доню, паросте останній,  
Як ти ввійдеш, кохана, в се життя порожнє,  
Як віддаси дівоче тріпотливе серце  
Те, що кріпить героїв, — вітрогонству?

Ізабелля: — Ні, тату, серце в мене повне слави й віри,  
Що Бог благословить мою сувору путь.  
Я йду шляхами предків, тату!

Ніколько: — Наша панна  
То знає лиш одно: костел і книги.

Гаспаро: — Вір!  
Будь сильна, доню! Вір, мине безславний час,  
Як вал примар у супокою ночі. —  
Прийдуть іще тверезі, творчі роки,  
Де честь, одвага, мужність запанують.

(христитъ її)

Прощай і спи, хай сон твій квітне сріблом;  
Ти ж борони той сон од зла, Ніколько!  
Дівочий сон є легкий, чуєш?

(відпливає)

Ніколько: — На варті  
Я й ока не примружую, щоб часом  
Недобра пісня снів не відігнала,  
Бо я на варті: горе всім гітарам.

Ізабелля: (простягаючи руки за гондолою батька)  
— Ох, тату, у моїй панянській келі  
Дзвенять далекі весла галіонів,  
Фанфари битв, тріумфи адміралів,  
Коли читаю звитки пергаментів.  
Чому я панною вродилась? Ся рука  
Сталевим ледом обудила б сонні душі!  
Дарма ти вчив мене, Ніколько любий, фехту...  
А ви, гітари й співи закохані,  
Що край вікна мого вмліваєте в рулядах,  
Як часто лютувала я на вас,  
Що ви не вмієте пісень огня й заліза!

Н і к о л ь о:—Синьоро, час спочити. Тихий сон то—розкіш  
Для тих, хто від життя нічого не чекає,  
Для тих, кого воно трояндами засипле.  
І з а б е л я: — Іди й спочинь, Нікольо. Я з вікна свого  
Ще послухаю, як ген струїться свято...  
Іди спочинь, Нікольо.

*(входить нагору)*

Н і к о л ь о: — Надобраніч! Спімо!  
Ласкавіша дрімота, як злиденна ява.  
Ось важу я в руці свої минулі дні,  
І що ж: печаль юнацька і погоні шал,  
Жаги звіринна втома, вся любов — все разом  
Не варте й усміху, що скреслився високо,  
Як райдуга ясна над хвилями по бурі.  
Все, в що людина вірить: дружба, святість, єдність,  
Химери найгарніші, войовничий порив —  
Рабині хвиль захтіли полонити.  
Хвала, що час моїх дурниць минув, і я  
Тепер дримаю легко в сутіні спокою.  
Сон лагідний, не хитрий і не ошукає...

*(Входить до дому. Тим часом угорі в вікні з'являється  
Ізабеля).*

І з а б е л я: — Так пишно грає музика яскрава...  
Патриції смутні, убрані в адамашки,  
Поклавши руки на чінкатори, зорять,  
Освітлені плетивами ліхтарень,  
На постаті мітичні, на потвори,  
Що їх фантазія артиста сотворила,  
І кинула на ігриська юрби.  
Веселі юнаки, прекрасні дами в масках  
З-поміж тірлянд цвітучих виринають  
Тендітні, плбхі, віддані забавам...  
А в мене тихо, тихо. Білий цвіт магнолій  
Осипується звільна на смоляну воду,  
І є мелодія у сьому доторканні

Ніжніш за пісню зір, ніжніш од пісні хвиль,  
Що пробігають, пробігають, пробігають...

*(Зникає в глибині вікна. Випливає велика ілюмінована гондола. Там на ложі з квітів спочиває Льоренцо на бесіді з  
приятелями).*

Л ь о р е н ц о *(лічучи ліхтарні вулиці).*

— Ще дві ліхтарні. Он минає третя,  
Четверта, п'ята мріє. Годі. Нудно, браття,  
Лічить нудні ліхтарні серед ночі.

Б а р т о л ь о м е о *(друг Льоренца):*

— Гондола наша більше світла лле,  
Як сі несмілі жовті очі вулиць.  
Пливімо далі.

Л ь о р е н ц о: — Ні, Бартольомео.

Живе ся сутінь, кличе нас і вабить.  
Цвітуть тут квіти, що розцвіту ждуть:  
Розкішний цвіт жіночости й чекання.  
Не поспішаймо, ніч, здається, пахне,  
Як коси у коханої, як чари.

Б а р т о л ь о м е о: — Пливімо далі! Спить усе довкола.

Л ь о р е н ц о *(опорожнює келих з вином, не слухаючи  
друга):*

— О, жєнщини! Меди шалених стріч  
П'янкіші за вино і запашніш, як квіти!  
О, жєнщини, що стрінув я, що стріну...

Б а р т о л ь о м е о: — Ти їх пізнав?

Л ь о р е н ц о: — Ні, не пізнав, навіщо?..

Ловімо, браття, день, чаруймо ніч,  
Збираймо пестощі безжурні. Всюди  
Розкидуймо свою відвагу й сміх  
Дощами на серця жіночі в спразі.  
З новою тугою спішимо далі,  
Шукаючи незнаной вибранки,  
Надії усміхи в сильце надії взявши...  
Ти хочеш більш?

Бартольомео: — Я прагну більшого.  
Льоренцо: — Постав на карту й грай!  
Бартольомео: — Любов — не гра:  
Є ще такі, котрим вона — молитва,  
Є ще такі, котрим — закон і чистість.  
Льоренцо: — Змінився світ і ляльки світа також:  
Пірнаймо в вир пісень і карнавалу,  
Ловім пригоди і вловляймося ними...  
Бартольомео: — Коли ж зустрінеш не пригоди — душу?  
Коли зустрінеш серце?  
Льоренцо: — Розіб'ю  
Його химерне щастя з порцеляни  
І відійду до інших сміючись.  
Бартольомео: — Ти ходиш над проваллями,  
Льоренцо,  
Де смерть чаїться при холоднім дні.  
Льоренцо: — Що є життя? Як птах над океаном,  
Що врешті упаде знеможений у хвили,  
Летить воно у сонцю, понад виром смерти.  
Що ж! то й летить так весело, в шуганню:  
То в сонце поринаючи, то крильми  
Торкаючися зимних вод смертельних...  
(коло дому Гаспаро)  
Спинімося тут.  
(до Бартольомео)  
Се що за рух, мій друже?  
Чи ти не хочеш бавитися з нами,  
Долучувати спів до серенади?  
(показує на вікно Ізабелі)  
Глянь, тут вікно відчинене. Хто — там,  
Покажуть сі акорди.  
(бере кілька акордів)  
Чи сіньйорі  
Слух не зневажить звук гітари сеї?  
Ізабеля (з'являється в вікні):

— Як хочеш заробить цехін, то грай:  
Для жебраків є кожен милосердний.  
Льоренцо: — Не відріжнить патриція від старця  
Моя сіньйора?  
Ізабеля: Як жебрачать по заулках  
За променем любови, то вони — старці.  
Льоренцо: — Ми є мужчини, що співають пісню  
Венеції, весні й тобі, зухвала панно.  
Ізабеля: — Мужчини? У Венеції нема їх.  
Є пияки, доматори, безсилки,  
Є картярі, актори, ошуканці,  
Є ще й такі мальовані П'єро, що хочуть  
За звуки струн мізерних мати серце жєнщин.  
(Замикає вікно)  
Льоренцо (сміючись):  
— Вона є гарна, браття, у своєму гніві.  
Сі карі очі, профіль сей, поставу,  
Уста насмішкуваті, і гнівливий голос  
Я мушу мати, на душі спасіння!  
(встає)  
Інший: — Чекай, Льоренцо, лестоці й упертість  
Тобі її безпечно віддадуть.  
Інший: — Дарунки присилай...  
Інший: Принось кошами квіти...  
Льоренцо: — Не квітами, а шпадою своєю  
Візьму зухвалу пташку. Хай однині буду  
Одним учинком беззаконним мати більше,  
Хай завтра голову я страчу в підземеллях  
Найвищого грізного Трибуналу — нині  
Ії я буду мати.  
(Відкидає гітару і, обнаживши шпаду, іде до дверей дому  
Гаспаро. На сходах йому загороджує дорогу блідий і мов-  
чазний Бартольомео).  
Льоренцо: — Бартольомео?!  
Бартольомео: Стій, ні кроку!

Льоренцо: — Бартольомео! Ти мені в дорозі  
Не важся стати.

Бартольомео: — Брате мій, ні кроку!  
У сьому ділі я вам не товариш.  
Її кохаю я віддавна, хоч даремно,  
Складаю їй сонети й посилаю квіти.  
Вона — сувора, хоч я їй — покірний.  
Але у всьому світі хай прославлять люди  
Її ім'я, ім'я краси й чеснот.

Льоренцо: — Ти, наче підліток невинний промовляеш,  
Що першій жінчині готовий все віддати.  
Бартольомео, з кур і куропатов  
Тобі запізно янголів творити.

Бартольомео: — Я ненавижу вас, прокляті когути,  
Що в хамськості своїй находять вищість.  
Я був ошуканий ганебно сотні раз,  
Але в жіночість вірю, що цвіте  
За муром тим недосяжна і чиста.

Льоренцо: — Честь, брате оборонче. Честь і зорі  
зухвалій,  
Що світить братові. (З раптовним сміхом):  
Та я прилюдно  
Оповідіаю про заручини свої.  
(підносить свою шпаду)  
Ся пані буде сватом!

Бартольомео (схрещуючи з ним свою шпаду):  
— Ся на перешкоді!  
(Під час поединку приятелі підбадьорюють бойців):  
— Ще квінтою, Льоренцо, то безпечніш!  
— Бартольомео, не забудь, ріпостів браво!  
— Бартольомео, бий, не піддавайся!  
— Бартольомео, ах, Бартольомео!

(Бартольомео падає ранений, шпада його з дзенькотом зсу-  
вається по сходах. В той час постать у довгому плащі з

каптуром виходить на ганок і з голою шпадою кидається  
на Льоренца з окриком: „Боронися!”)

Льоренцо (б'ючися):  
— Паняньський оборонче, ти невчас приходиш,  
Я перейду до непокірної по трупах;  
Щоб їй промовити на вухо: Я є твій талан.  
Я долі є наказ.

Невідомий: — Сваволі, а не долі.  
Льоренцо: — Ти маєш дивний голос: десь я чув його.  
Невідомий: — Добра тобі він не віщує.  
(Під час бою каптур зсвуеться з голови невідомого і очам  
усіх показується пишна голівка Ізабелі).

Льоренцо: — Мій Боже! Діво Пресвятая!  
Ізабеля (ще з більшим запалом кидається до бою):  
— Дарма кличеш!

Льоренцо: — Повір, сіньйоро, честь мені ти робиш,  
Цю сталь шануючи ударами меткими.  
Ізабеля: Повір, сеньйоре, я хотіла б серце  
Твое зустріти врешті вістрям сим.  
Льоренцо: Але даймо ліпше слово шпадам.  
Вір, моя

Несе тобі узнання і любов.  
(вбиває їй з рук шпаду)

Ізабеля (закривши лице руками):  
— Горе, горе й ганьба!

Льоренцо (стає навколішки і підносить їй свою шпаду):  
— О, сіньйоро,  
Віднині славлю я тебе і прошу ласки,  
Блиск ясности твоєї похилив мене,  
Прийми сю зброю, в тебе — зброя вища.  
(Ізабеля кидає його шпаду в води канала).  
О будь ласкава, королево володарна!

Ізабеля (з гнівом):  
— Чи ж може бути хто для вломника ласкавим,  
Що в дім чужий вривається за скарбом?

Чи ж може бути хто ласкавий для злочинця,  
Що в безборонного найкраще відбирає?  
Чи ж може хто стерпіть у свому ладі  
Пса дикого, що в злобі і шаленстві?  
Иди звідсіля! дороги наші різні.

Льоренцо: — Спинися, володарна! Так мій дух шукав  
Скрізь за тобою у життю химернім.  
Тебе, тебе лишень хотів пізнати я  
На ринку суети, у сміхах карнавалу.  
Ось ми зустрілися, ти ж кажеш: „Ми — чужі!”  
(дівчина мовчить).

Твоя амбітність хоче більше мати;  
Ти ждеш від мене упокорень ревних?  
Чи можеш більш покірливости мати:  
Ось я, паливода Венеції найбільший,  
До стіп твоїх схилився й прагну ласки?  
(дівчина мовчить).

Твоєї ласки прагну я, єдина.  
Життя мое то — спрага й ненаситність,  
Уста мої — сухі, а очі — темні з крові,  
Мої бої — без відголосу струни,  
Всі чини — руки витягнені в пільму.  
Ось ти прийшла в гармонії могутній —  
Всі чини сповнилися змістом сили,  
Дзвенять широко пестотливі струни,  
Мій ясен зір, — Вибранниця край мене.

Ізабелля: — Твої слова отрутіші є в просьбах,  
Як у погрозах. Ні, я не на те чекала  
Ночами душними і днями, що яліві,  
На прибуття єдиного, щоб раптом  
Увірити у щирість слів гаянта.  
Не шпада, не ласкавість — путь до серця  
Самотного могого...

Льоренцо:                    В любов мою повір!  
(дівчина мовчить).

Я шлях собі замкнув, як бачу, безрозумно,  
Не легко вчинок мій пробачити негідний.  
І перестало танцем бути моє життя.  
Що ж, є ще шлях, де квітне мужня сила,  
Венеція ще має бучну фльоту,  
Анджельо Емо — славен по всім світі.  
У хвилях шпаду стратив я, у хвилях і знайду!  
(до приятелів).

Від сього вечора збираю, браття, я  
Охочих послужить під прапорами  
Княгині Адріятики й моїми.  
У кого серце б'ється з блиску сталі,  
Спішіте до Льоренца, до вербунку.  
Іще моря синіють, ще шумлять вали,  
Б'ючи в літаври побереж скелястих,  
Ще кличе пісня до нових походів, —  
Там доля нас знайде. (До Ізабелі):

А ти, красуне горда,  
Єдина, як звать тебе — не знаю,  
Прощай і вір у мене, як я — в тебе!  
Коли ж у славі я вернусь, вона — тобі,  
О, радосте моя, о пориве, о щастя!..  
(до співбойовників).

Співаймо пісню, що до бою водить!  
(Гондола відпливає з звуками бойової пісні).

Нікольо (позіхаючи виходить):

— Причулося мені, що тут хтось розмовляє:  
Та хвала Богу, галас десь далеко.  
От спати не дають, чом не спите, сінйоро?  
Життя коротке — виспатися треба.

Ізабелля (задумано):

Дивлюся в слід гондолі, що зникає,  
Дивлюся в слід — огненний і широкий...  
Що сталося зі мною? Знов він шпаду вибив,  
І серце знов моє наге і безборонне...

Прощай, єдиний! Хай земля тобі  
Промовить радісно: „Пребудь у мене паном!”  
Прощай, єдиний! Хай мінливі хвилі  
Покоряться всім забагам твоїм  
І пишні зашумлять: „То пан наш, наш вибранець!”  
Так гірко в мене в серцю, і так любо:  
Одвазі мужеській що рівного є в світі?  
Вона накреслила хід світові усьому,  
І мое серце теж пливе за нею.  
Так солодко мені, ті дивні солодощі  
Все сповнюють довкола, я в них полоню  
Зідхання сих магнолій, шум пісень і свята,  
Узори зір і всесвіту мотиви.  
Дрижання щастя звідусіль приходить  
Незаного, блаженного.

Тепер,

Тепер я бачу: в поединку нашим  
Хтось є покорений, і радісно йому.

*(Вона стоїть на сходах, коло ніг її заснув вірний Нікольо,  
а хвилі каналу переблискують огнями).*

*(ЛНВ, кн. I, 1927)*

## ВЕРБУНОК

*(Кімната у таверні з важкими дубовими кріслами і столом.  
Направо й наліво двері. Знадвору чути шум моря і виття  
бури).*

Г о с п о д а р *(з лямпкою в руці впроваджує гостя-морця):*

— Тут затишний покоїк, пане капітане,  
Найкращий покій з тих, що маю у господі  
Як для забав гучних, так і для справ поважних.

М о р е ц ь *(розташовується):*

— Я довго тут не буду. По сій ночі, певне,  
Мій корабель піде в далеку дорогу.  
Не хочу спати. Руму!...

А се що за двері?

*(на малі бічні двері вказуючи)*

Г о с п о д а р: — То в хижі в мене сплять намучені  
[з дороги.

Ви не турбуйтеся, капітане, люди тихі,  
Вигнанці з України — українці.

М о р е ц ь: — Вони.

І тут вони...

*(з гнівом прислухується до плохого пісні)*

Ся пісня, жаль гнилий, навіщо?

Чи ж вам, сновиди слави, що талан розкидав,  
Вам плакати тепер, шаленцям непоправним?

*(до господаря)*

Хай їх почую ближче. Двері відчиніте!

*(дивиться в темряву)*

Голодне і завзяте спить кохане братство,  
Лиш часом де-не-де ворущаються лахмани,  
Та кашель тяжкий сон вигнанців перерве.

Свое сказавши слово, бурю розбудили  
І впали ранні буревісники німовні  
На скелі світовії, на пустелі людства.  
Про що їх сни тепер? Чи тільки гомін скарги?...  
(до господаря)

Господарю, замкни сі двері! Руму, руму!  
І не дивуйсь мені: не хворий, не слабий я,  
Бо я є з тих, що і вони — я, українець!

Господар: (приносить рум):  
— Чи зволите покушати вечері, пане?  
Моя стара як слід усмажить вепровинки  
І вині, свіженької, з коріннями..

Морець: — Не хочу.

Господар: — А може би зробити? Принесе Мар'яна,  
Або прийде Гелена, найжвавіша в мене,  
Кров з молоком, пожар, сама до жартів ласа?

Морець: — Ні, не голінний я до мови ані з ними,  
Ані з тобою навіть. Будь здоров!

Господар: — Добраніч.  
(хоче виходити, але в дверях до шинквасу здибається  
з другим морцем)

II. морець (обтрушуючи сніг):  
— Сніг сипле гостро в очі. Хвилі заламавшись  
Ревуть немов гармати. Песій час у Бога.  
(углядивши I. моря спішить радісно йому назустріч)  
Давно ми бачилися, брате!

I. морець: (підводиться) — Не забулось  
Те побратимство днів змагань і погуляння.  
(обіймаються)

II. морець: — Господарю, мерщій найкращее, що маєш,  
Неси сюди на стіл. Сьогодні свято в мене.  
(господар приносить трюнки й закуски)  
Минуло кілька літ і ти вже капітаном —  
Дай Боже, пблови здобути найбагатші!

I. морець: — Спасибі, брате мій! Хай ті літа минули,  
Як бідували ми на шкунах китоловів,  
Зостанеться святая дружба нам.

II. морець: (підносить чарку) Що ж, вип'єм  
За волю людськую, за волю непокірну,  
Що вічно здобичі шукає і свободи!  
Пливи, мій побратиме, опливай світи!

I. і II. морець: — За волю людськую, за волю непокірну!

I. морець: — Ще різні долі, брате, будуть нам служити,  
Не смутьмось дуже з того, сил своїх притомні, —  
За путь для кожного чи злу, чи добру — пиймо!

I. і II. морець: — За путь для кожного чи злу, чи добру  
[— пиймо!]

II. морець: — Єднає цілий світ призначення людей:  
Багато націй я на морі зустрічав,  
Чи швед, чи італієць, чи англієць гострий,  
Ми всі однако в боротьбі за перемогу  
З призначенням своїм воюєм неблаганно.  
Ми — всі брати собі! Пусте — незгоди наші,  
Між сильними незгоди, то є знак життя!  
За єдність людськості і за братерство націй!

I. і II. морець: — За єдність людськості і за братерство  
[націй!]

II. морець: — О, мій зелений Райне! Танці під дубами,  
Вино іскристе й сміх дівчат барвистих,  
О, батьківщино лагідна...

Чом ти похмурилась?

Не мрієш ти хіба про рідний край свій?

I. морець: — Ні.

II. морець: — ...про український степ, про лагідні  
[діброви?]

I. морець: — Не мрію я давно від ненависти й гніву.  
Я бивсь за батьківщину, — битва не скінчилась.

II. морець: — Бийсь, брате, далі! бийся...

I. морець: — Буду битись!  
 На слові тужному я дякую тобі:  
 Рідніший ти мені, як земляки спідлілі.

II. морець: — Бийсь, брате, далі!

I. морець: — Буду битись, слухай:  
 Мій корабель, що тут, то корабель повстанський.  
 Мій корабель є повен зброї: мов шуліки,  
 Ми будем шарпати отчизни побережжя,  
 Там знищивши залоги, там рушниці давши;  
 Зухвалим сміхом будем бити в сонний спокій,  
 Аж над байдужжям стане знов любов велика,  
 Що жертвами відроджені шляхи свої встеляє.

*(Двері з хижі піводчиняються. Під час розмови друзів, обдертий підліток-юнак навколишки вишукує помацки недоїдки під столом і жадібно їсть).*

— Не страшно ворогів. Та в нашім краю є  
 Недобре дерево; його гадючі мацки,  
 Його гірке коріння всюди заццепилось,  
 Широчиться його трійливе листя темном,  
 Не шелестить воно: велике, чорне й мертве.  
 І дерево то є внутрішня зловна сонність,  
 Що міць відродженню і вірі обкрадає.

*(II. морець зауважує хлопця-приблуду і хоче схопити його за руку, той відскакує, тримаючи кістку в руці).*

II. морець: — Стій, вовчєня! А покажись но, птахо.  
*(до I. моря)* Злодій!

Волосся кучма чорна, очі як жарини.

Хлопець *(вхопивши ніж із столу)*:  
 — Я вам не дамся легко. Ліпше не підходьте!

I. морець *(стає між ними; до II-го)*:  
 — Дай, брате, спокій. Собача голодне...

II. морець *(перериває)*: — То — вовк!

I. морець: ...але не злодій. *(До хлопця, вказуючи на стіл)*  
 Їж, відповідай: Ти звідки?

Хлопець: — Я з України. Сам. Усіх моїх убили.  
 Утік. А тут так чужо!

I. морець: — Що ж, вертайсь додому!

Хлопець: — Ні, я не маю дому. Ненавиджу дім.

I. морець: — Куди ж ти йдеш тепер?

Хлопець: — В світ за очі, де — правда.

I. морець: — Сувора правда є.

Хлопець: — Сувора, та не підла.

I. морець *(весело)*: — Їж, покріпляйся, хлопче! Може  
 [нині будеш

Рушать над береги прапрадідівські наші!

Хлопець *(як до молитви зложивши руки)*:  
 — Я чув розмову вашу...

I. морець: — Хочеш бути з нами?

Хлопець *(в тій самій поставі, нічого не каже)*.

I. морець: — Хай ми бандити, так бандити волі й слави,  
 Що не шинкують сном і дурманами. Може  
 Боїшся ти?

Хлопець: — О, я свій страх згубив.

I. морець: — А може  
 Хотів би ти чогось, от — заробітку, служби?...

Хлопець: — Я з вами, батьку, йду. Нехай святиться  
 [хвиля,

Коли зустрівсь із вами дивно в тьмі і в бурі.  
 Хай я малий — я виросту, зміцнію.

I. морець: — Гаразд.  
 Для мене досить цього. Що ж, прощайсь, подякуй.  
*(До II. моря)*  
 — Поїде з нами й цей. Розвиднілось: час — далі.  
 На злобу, на байдужість, на безчесність  
 Ідемо ми, хай нас є небагато,  
 Та нас любов великая веде,  
 Вже досить слів. Слова — то лиш початок  
 Великої останньої борні.



На землях наших, де — гірчак і кукіль,  
Женці ми перші. Гострий серп тривоги  
Зіжне колись весь рідний край, що стигне;  
Господь змолотить, перевіє й чисте  
Від куколю зерно засіє в нас. Тоді  
Правдивим колосом яснитимуть лани..  
Тепер прощай, мій брате, мій єдиний.  
Зустрінемось не швидко.

- II. морець: — Час щасливий!  
I. морець: — Щасливий а чи ні, — аби наш час!  
Край берегів великого народу  
Кружлятимем до згину, згідні смерть  
Для Нації життя — прийняти в льоті.  
II. морець: — Може почую я про вас, ви, друзі  
Суворих правд. Яке ж є ваше гасло?  
(Капітан і юнак уже далеко в темряві ночі)  
Голос мужеський: — Гордість і любов..  
Голос юнацький: ...до боротьби!  
Голос мужеський: ...до боротьби, мій брате!

(ЛНВ, кн. XI, 1927)

## ЧЕРНИЦЯ

### I.

„Іду я просто, дороги мої — яснії і далеко видні. Не про себе дбаю: мені столи не встелено, мені двори не вметено, а все ж і пси мені крихти оставляють. Я своє щастя знайшла: не дивіться, що черниці щоки позападали, що голова сивіє, що тіло нидіє, а ноги кривавляться, битими шляхами диваючи. Я на церкву Божу збираю: з того діла гріха не буде.

Була я в мирі титарівною. Коси в мене темні й запашні, брови — чорні, а очі — ласкаві. Перед вела я у всіх танцях.

Любі мені дівчата-ласкав'ята, любі мені танці-звиванці, та пари мені в них немає. Сама йду я попереду, намистом поблискуючи, квітами колихаючи, срібними підківками вибренькуючи, шовковим літником сліди замітаючи. Гляну вгору, аж там сонце, як лагода, — блисну перстенчиком, махну завоїком, шути-лугу в степи, що медами пахнуть, а за мною дівчатка, пожемчужені пташки, гайнуть-сажнуться, а там хлопці коти-воркоти, за ними схопляться, гукаються. Біжу я, а степ назустріч цвіте, нема нікого і могили куряться.

А то сиджу над річкою, вишиваючи взори і зерняткові і копилясті, і вусаті рожево заповнені, та й гляну на воду текучую, золото топляне та й забажається розпитатися: А хто ж він? Яким цвітом серце його квітне?

Нарву, накидаю незабудок мрійних, терну козацького, васильків побожних, маків гарячих, крокосів, побіжу на горбд за чорнобривцями, м'ятою, посплітаю — попливуть

вінки мої, похитуючись, та й стануть у воді вировій, скотній, та й зберуться всі ще нижче в лататтю. Стану, гляну, аж видиться: у чорній воді то, мов блакиттю виблискує, мов хрестиком срібним засяяно...

Злюбила я була малою блукати: чи в степах, де хижа птиця вгорі крилоньками блудить, чи над рікою рибарчиків вітати, чи лісами опеньки й ягоди збирати, а до зросту літ дійшла — сподобила душа моя іншої дороги. Сплю я, а вона ходить, а снами віщує. Пречуден-предивен сон мені сниться: на взбочі долини стою я кінно, великими, аж під жмари, поросло узбіччя будьяками оксамитно-червоними, як залізо твердо-колючими, округ квіти лугові малі пониділи, річки низові повсихали. Обвила будяк змія лютая, чорна й вельми велика, голова її під сонцем, а з пащі розкритої отрута капає...

— Підстав дівча коновочку,  
Ізмий собі головочку, —

шепче мені голос обашний і повертає до мене гадина очі холодні і пащу безжалісну, та буйний кінь мій скочив, мов вітер повинув. Летить він, а сине море грає, воду розливає, летить, а пшениця вгору йде, колосочки в'ючи летить, а сади-виногради пахнуть, мости дзвенять, за кряжами, за горами сходить місяць з зіроньками. А в тих горах хрест мигтить і голос дзвенить: — Оце ж бо твоя доля, сестро.

Розкрию очі я. Ніч стала, лиш тумани течуть. Згори білосорий дивиться на мене: чого заблукала я сюди сонна у левади, між верби замислені?...

## II.

Ой ти, роже, рано саджена, хто ж тебе розів'є? Хто тобі, пташко, крилечка пожемчужить? Хто тобі, дівчино, щастя не важеного принесе, золотий персничок на рученьку покладе?

Сонце світить, дзвони грають, неділенька свята, а я смутна по садочку походжаю.

— Сестро, сестричко, чого смутна ходиш, із садочку виглядаєш, ходи за нами, на ринку музиків наняли. — Шелесь, шелесь і зникли два види веселі, побігли дві плахти картаті, засміялись дві голівки завітчані, скиндячками повіваючи.

— Будем їсти, будем пити — кажуть скрипки.

— А побачим — каже бас.

— Тірі-тара-угм-угм... Стала я.

Порох — стовпом, сонце стріливо розкидає. Парубки засупонені, дівчата одягнені, козаки з панського двору аж миготять. Ох, лишенько. — Тірі-тара-угм-угм... А я стала, задивилася. Два соколи у високому небі зустрілися.

— Чуєш, брате — каже срібний — музики затинають бундючливо, на майдані як у світлонці, пари пересміюються, підківки перегукуються. Кину я перо срібнее — може комусь достанеться.

— Темно мені — каже чорний сокіл, — нічого я того, брате, не бачу. Глуха мені земля, заневолена. Кину я перо чорне, може кому достанеться.

— Тірі-тара-угм-угм...

— Чого, дівчино, на небо задивилася? Чи на тії оболки, що взакуті?

Глянула я, а в нього очі, що гори рівняють, у морі хвилі женуть. Під ним кінь вороний грає, на ньому жупан златоглав без огню блищиться, а сам він на синьому небі як вирізьблений...

— Постій, дівчино, не тікай, порозмовляй з козаком. Чи в мене голос коршомський, чи совині очі, чи ведмежий стан? Хоч поглянь на мене, отецькая дочко; про твое личенько усюди слава повелася.

— Говіронька твоя ласкава, козаче, — та не гляну я на тебе, і тебе слухати не буду... В тебе шляхи не наші: ти здалека приїхав.

— Може й ти туди поїдеш.

— Ой бігла я садами, городами, перелази минаючи, як весняний дощик громовенький і плачучи і сміючись, бігла, задихалась, на воротята впала. Закивали чорнобривці, залепетили майорці, рожі здивувалися — коли грах, ворон коник тупнув, а на конику він, світе мій невільний.

— Та як звуть тебе, серденько, боровая зозуленько?

— Мар'яною.

— Мар'яною.

.....

І став вороний кінь навзаводи, блиснули чорні очі під високою шапкою: — Чекай мене, Мар'яно.

Заклекотіла дорога, од кінських копит стовпи куряви поставали.

Одно перо в мене чорне (хто ж він?).

Друге перо в мене срібне (серденьком назвав).

### III.

Чий ти, з якого ти двору, з якого села чи міста?

Чи ти людей судиш у суді магістратському, чи коло самого гетьмана в сердюках?

Не їм, не думаю, тільки в мислях його гуляю, — ой сподобала я тебе, козаче, узяв ти моє серце в припіл та й забрав із собою у свої краї, де ти — паном. Не в столиці і не в містечку сотенному — тільки там, де верби лугові шумлять, де дороги в бездоріжжя йдуть, де орли чорнокрильці, козацькі дозорці, свистять. Там ти нові землі ореш, дворище для себе й Бога закладаєш.

А чорнее перо в мені бринить — хто ж він?

Іду я хильці холодами: мислі мої співають, серце моє тужить. Іду через ліси, чую голоси: станула, глянула і обніміла. Уже ж мої мислі не робітні, і ти, серце, не квапся з піснею:

— Руки в нього в крові...

Се ж бо вони, розбійнички степові, землю копають, убитих купців без попа й молитви ховають. Се ж бо він сам стоїть збоку у голубому жупані, чорно дивиться, гроші лічить, а  
руки в нього в крові.

А чорний кінь жалібно йрже, як із сльозами висловлює. Стала я, обніміла,

бо ж руки в нього в крові.

### IV.

За мирських часів горішком лісовим, зеленою ліщиною росла я — шуміла. Приїхав до мене ловець на обзорини: кінь вороний, жупан голубий, у ловця в руках здобич тепла кривавиться. Зів'яв горішок зелений, віти опустивши, — минай мене, минай мене, ловче-молодче.

За мирських часів була я титарівною, а тепер служу тому, що його янголи пісню співають і співом небо й землю наповнюють:

— Свят, свят і свят.

Іду я просто, дороги мої — ясні і далеко видні. Не про себе дбаю: мені столи не встелено, мені двори не метено, а все ж і пси мені крихти zostавлять. Чуйте, люди добрі, і ти, світе мій, чуй: збираю я на храм Божий, якого земля не бачила. Стануть ті палаци Божі ясні та великі, а обіруч них сурми заграють, а округ них стовпи полум'я зведуться ще вище, усе вище і вище аж до Божого престолу. І все лихе спалить те полум'я, і ясно стане в нас у кожному куточку, і дороги інші будуть, і Царство інше настане.

Не про себе дбаю: збираю я на  
Храм Божий, якого світ не бачив.

(Студентський вістник, Річник V, Травень-червень  
1927. Прага. № 5-6, стор. 20-23.)

## ПАСЬЯНС

До п. Евгена

Як знаєте, пасьянсові карти не є чимось негідним людини навіть певної себе вельми, знаємо, що Наполеон любив розкладати пасьянси. Ба! пригадаймо собі нашу „республіку на колесах”. — Пані варили чай, діти шукали, чи нема чого коло колії вартісного, нишпорячи за відламком гранати, не розірваної бомбою, а може і за яким хворим кулеметом. Молодші панове ішли в глиб терену по картоплю, сир, сало і взагалі „село”. Старші дивились на небо, і, коли воно було вільне від аероплянів, розкладали... пасьянси.

Отож пасьянс сей традицією і нашою є прийнятій. Традиція та є, щоправда, найновішою, але хто знає, пане Евгене, чи не мали ми до неї віддавна пошану? Чи скити і роксоляни розкладали пасьянси — скажуть нам досвідчені учені.

Отож і я викладаю свій пасьянс. Він є простий і картнебагато. Ба! На цьому, може, ворожіння українське не виграє... Але розкладім собі їх, ті карти!

1. В довгі години ночі  
Заміри мої вартують коло мене,  
В довгі години ночі  
Злютовується розважне і шалене;  
І виростає з довгих годин  
Мій чин.  
Карта „Nox”.

2. Найлегше — то сказати кілька слів...

Але сказати так,  
Щоб кожний зрозумів  
І міць, і честь для них, і такт,  
Що наздогонює перелітальні хвили,  
Про мене, чи лихі, чи милі  
Т'але мої!  
Карта „Carmina”.

3. Криве вікно і шиби в павутинні,  
Сторінки сірі і бліді книжки,  
Ти проклинав, приятелю мій змінний,  
Свого життя недбайливі роки, —  
Чи ж райдужності зазирнуть палкі  
В криве вікно і шиби в павутинні?  
Карта „Rigiditas”.

4. Щодня згадай про дружбу, що — чоло спокійне  
І вірні очі, і лице поважне,  
Бо дружба двох сильніша за всі війни  
Внутрішні і зовнішні. Тое зважмо,  
І моцею сповняймося, пиймо мед солодкий,  
Що дружба в чаші лле у день життя короткий.  
Карта „Amicitia”.

5. Не може мене приспати  
Ні ти, ні я, ані цілий світ,  
В моїй душі — казамати,  
І в них нетерпеливий хід;  
Той хтось дивиться крізь ґрати  
І чекає на час побід.  
Карта „Vincula”.

6. Натягнуті віжки зівсюди,  
І колісницею — все життя;  
Веселістю сповнені груди,

Коли завертаю я  
Тисячокопитні коні  
За довершеністю в погоні.  
Карта "Laetitia".

7. Гостро зарисовані пляни  
І важу в обох руках  
Вороже, байдуже, п'яне  
І наглий його страх, —  
Все бачу, все розум огляне, —  
Бий і не помились!  
Карта "Aquila".
8. Чин сміливих людей — потіха  
Людському серцеві велика,  
Розважне слово, слово тихе —  
То дивний лік для чоловіка;  
Два береги стоять, — і лине  
Між ними джерело глибинне.  
Карта "Sapientia".
9. Праця, праця в кожній годині  
Напружена, блискуча над собою, над усім, —  
Україні, людині, просто світлій днині  
Складаю працю, як будує дім.  
Рано шарпнути себе і засурмити  
У сурми праці; в мідяні міти  
Солодкий є шарп!  
Карта "Fas!".
10. Дивне є слово „Честь”  
І лицарськість — непроста річ,  
А з усіх війн, і чвар, і протиріч  
Вилонюється і сріблиться... Єсть!  
Так є скрізь великодушне, сильне, людське Серце.  
Карта "Cor".

11. Мій знак, то — поміч Батьківщині,  
Вдячність — Батькам, Братерству — шана,  
Мій знак — де все стоїть в руїні,  
Там вежа нова змурована.  
Слабшим — то захист, тим, що впали,  
Сурем хорали.  
Карта "Auxilium".

12. У неї така розкішна раса  
І блискуча, певна річ.  
У неї така розквітла раса,  
Як вона є — то день, як нема — то ніч.  
В мене б'є розкіш на її дотик  
І — голос крові ударний, короткий!  
Карта "Femina".

Але перейдім до іншої забави.

Грудень, 1930.

(„Студентський вістник”, ч. 11-12, 1930, Прага)

## ЯРМАРОК

*До його милости Пана N. N., сенатора  
Парнасу Українського і ордерів Кавалера.*

### I.

Гисторії своєї оповідантом будемо не яко зводця і гонитель марностей тогосвітніх, тільки ознаймуємо і слюбуємо правду чистую в тім держати.

Декемврія місяця а року Божого 1930 позверховне тяжко захоровавши, знайдовався я в шпиталю військовім, місті найбарзій пиху смиряючим. О, сліпото чоловічеськая, што о животі многих а плодних літ зіклуєшся! Возьмут тебе за гріхи твої вшетеченьські до шпиталю військового, гді в недостатках, небезпеченствах і утрапінях великую часть мучеництва а може й смерть самую прийняти змушон будеш.

Лікарі, прoderзостний народ, ліковали мене, приятелю Високодостойний, не екстрактом із 45 трав і 95 розних инчих інгредієнцій, Митридатес зовучимся, тільки квалтом едні по других ремедія змінiali якби невісти нерядніі, по влоску зовучі кортизанки.

Однак **Remedium** найгорше, которое од найгорших тих bestій земних отрималем, посполитого молока **injectiones** названим есть.

Отож по третім **injectione** в ложі праве смерти лежачи вельми дивную пригоду імів я.

В годині полунощній на ложі моім усів шляхтич мені маловідомий у кабаті сорокатім і рукавичках наперфумованих так сильно і зворушливе, же квалтовне пробудився я, кгречно о причині визитації ночної питаючися.

— Зволь, Вашмость, пробуд свій перестрахом не обтяжати, ані мені догану давати, тільки учини радість мені яко годна і поважна особа на спацір зо мною згодившись.

Што теж і сталося і за хвилику були ми в місцю вельми темнім і кущовинами обсажоним.

— Не будуть то люде, што уздриш, — шляхтич оний мовив, — тільки обличчя чоловічеського остатки, от якби демони розмаїтіі із неподвижного і непорушного краю вилетівші.

Увидиш і справи точащияся, але не суть то справи явне, ясне і добровольне зродзоніі, тільки якби в ярмарку україноруськім перемішаніі, яко справи поточні, дробніі і совокупно справи вечисті, твердої мощности.

Притьмом розглядівшись, Приятелю мій Високодостойний, побачив я з притомностею стропила небесніі розмаїтими дорогами сельськими, бруками мійськими, стежинами лісними, трактами гетьманськими, байраками козацькими і инчими розними шляхами поперетикані і путі тіі світилися і жили, і цілий той маїстат небесний світився і говорив тисячма голосами. Отож тіі голоси, што налігали одно на'дного байбарз, зволились мені всі, Приятелю і Компане Любезний, а що тягота мені, Пане і Добродію, в людях чи пак голосах сих, то зволь мене послухати.

### II.

#### ГАРБУЗИ, НА ПРОДАЖ ВЕЗОМІІ:

— Так сонно, так тяжко, так мрійно,  
Так товсто, так просто, лежально...

— Зберуть нас, звезуть нас, зітнуть нас,  
Назвуть нас, як хочуть, нехай — но...

— Ах, жити б так ясно, безкрайно  
Без крику, без ліку у тисячвіку...

ЦИГАНЕ, ІЗ МАЗНИЦЯМИ ІДУЧІ:

— Ги-ги-ги!  
Усьому, що вище,  
Ми ще  
В колисці — вороги!  
— Смолою зогиджу  
Усе, що виджу!  
— У дьоготь вваляю,  
У пір'я вкачаю  
Покажу краю, —  
    Оце ваші боги??  
— Ги-ги-ги...

КОСАРІ, СІНО ЗВОЗЯЦІ НА ПРОДАЖ:

— М'яко мені в сніні лежати,  
Утору споглядати —  
    І віз — сіно,  
    І ви — сіно,  
    І світ — сіно,  
    І життя мое — мов тая билина!  
— І чого ви люди захотіли,  
Запалахкотіли?  
Таж і ви — сіно,  
    І світ — сіно...

ЛЮДЕ, ВОДУ ВОЗЯЧІ І ВІРШОМ МОВЯЧІ:

— Скоштуйте, люди, воду, чисте злото...  
— І скоштуйте, люди, з нашого болота...  
— З нашої води не буде біди...  
— Вона не рветься, не грозить, не сміється,  
Потихеньку і стонка ллеться, —  
    цор — цор...

КАЖАНИ І СОВИ НОЦНІ, ПРОЛІТАЮЧІ  
ВЕЛЬМИ СПІШНО:

— Сови, сови,  
Чи не чуєте запаху крові?  
— Урвати, сховати і з'їсти,  
Облизати себе і — чистий!  
— Ухо наставляй, ухо!  
Українець усе бере слухом!  
— Сови, сови,  
Чи не чуєте запаху крові?

ВЕЛЬМИ ХИТРІ ЧУЖОЗЕМНІ ЛЮДЕ РОЗМОВЛЯЮТЬ:

— Коли на них я глянув:  
Понурі, мовчазні, укриті,  
Як бочки з порохом, рядами  
Ці люди поставали...  
— І що ж?  
— Примилюючись я до них промовив  
І раптом бачу — таж то діти,  
— Або щось, може, сите,  
    мрійне,  
    ніби меланхолійне  
    в них.  
— Їх, їх можна покорити.  
— Так...  
Лиш обіцяти, присипляти, скути  
І — задавить, співаючи вольнолюбиві нути.  
— Тож — починаймо!  
— Один другому помагаймо!

ЖЕБРАКИ ПРИ ДОРОЗІ О ЯЛМУЖНУ ПРОСЯЦІ:

— Виведу я націю на роздоріжжя.  
Попхинькаю над нею,

Пограю на лірі, —  
Може подивуються такій гарячій вірі  
Інші народи з силою своєю.  
— Скажуть: — то уштивє дитя хороше.  
Співає пісеньки, не бунтує,  
Не стремить, щоб що злого зробити, —  
Випадає похвалити ці діли  
І державність дати.  
— Хай нам світить надія!  
— Хоч би й без дати.  
— Хай скінчиться веремія  
Малоросійського гевала!  
— Лиш не треба, на Бога, не треба,  
Щоб Вона повставала, вбивала.

#### ЛЮДЕ ХУДІ, У ВАЖКІЙ ПАНЦЕРИ І МИСЮРКИ ПОВБИРАНИ:

— Так приємно є бути бідним,  
Так приємно є бунтувати, —  
Але як витримати влади мідний,  
Мідний шолом і спижевї лати?  
З тонкої руки інтелігента  
Випадає булава престижу,  
Ах, покинути б законодавчі звої  
І втікати десь у поле, у хижку...  
— Ой, тяжко, брате,  
Меча брати!  
Як би так зробити, війну без пожару,  
Як би так зробити націю обережно, потихеньку,  
Годувати її книжечками у затишному курничку  
І вивести на світ готову, першорядну, без боротьби,  
Перехитривши всіх?

— То грїх  
Брата свого схопити за волосся  
і товкти головою об мур,  
рекучи: — пізнай, безумче, суєту свого життя!  
Він може вкусити за руку,  
Може втяти іще й ліпшу штуку...  
— Ні. Не сваритись, не гнітити дикість,  
тупоту і підсвинків з чужими агентами, —  
Ні, зробити усіх президентами:  
Любиш, Саво, сало?  
Маєш, Саво, сало, —  
Іще тобі мало?

#### ЛЮДЕ РОЗНОЇ СТАТУРИ, ВЕРТЯЧИЙСЯ В БУРІ ПАПЕРОВІЙ:

—Ось і я  
З тоненькою книжечкою,  
Говіркенський інтелігент,  
А за мною окривавлений бандит широкопрудий,  
І всюди, і всюди  
Чужий агент.  
— Я сижу як павук і плету свої сіті,  
Вони слухають, кашляють стиха,  
Резолюція,  
Резолюція,  
Резолюція...  
А то дивне життя пролітає крізь моє павутиння,  
Як безжурне, веселе, як соняшне проміння.  
— А я тільки слухаю, повторюю:  
одна,  
друга,  
третя ідея...  
І зоряне поле наново заорюю, розпросторюю,  
І часом кліпну очима і питаю: „Де я?“



— Ах, нині  
Стільки усяких великих ідей на Україні!  
— Я витинаю ідею  
Як лілею  
З паперу,  
Бо життя, бо люди — то блуд, то бруд...  
— Вибачте. Чи тут  
Видають платню й доббві,  
Бо воно, хоч край наш ввесь у крові?...

#### ЧОЛОВІК У КНЯЖАТИ ШАТАХ ІДУЧИЙ:

— З устами товстими масляно окатий  
Я переконую, розмовляю;  
Потихеньку при горілці, при чаю  
Видаю війни  
наївній, знемагаючій владі,  
військові відважному і слабому,  
усім теоріям, усім пробам  
і особам, і особам, і особам.  
А вночі мені сниться,  
вертиться  
тінь влади.  
В жупані,  
на коні.  
Я вимахую шабелькою тонкою,  
І столиця щодня робить мені паради.

#### ЧОЛОВІК, КОРОТКИМ АРШИНОМ ВИМАХУЮЧИЙ:

— Аршин, Максим і я —  
І вся Україна моя:  
Максим в моїм подвір'ю є,  
Моїм аршином міряє,  
А я кажу до всіх так лунко:  
— Україно, згідно моему наказу:  
Стру-унко!

#### ГАЙДАМАКА, ОКРИВАВЛЕНИЙ ВЕЛЬМИ І ВЕЛИКИЙ:

— Як тут утямити, зрозуміти?  
Так дивно, так хитро ходить мій ворог.  
Я буду бити, бити тільки бити!  
Полум'я вгортає мене, засипає очі порох...  
Дивні їхні обрахунки, нечесні, нахабні підколи —  
Я тільки б'ю направо й наліво, — я ворога не пізнаю ніколи!

#### БАНДИТИ, ТАНЦЮЮЧІ, А ОДИН ГРАЄТЬ НА БАНДУРІ:

— Зарізати, убити і згвалтувати,  
То тільки й варто!  
— Сьогодні король, завтра інша карта,  
Граї, брате, щоб грати!  
— А награвшись усе підпали, —  
Добре є грітись серед такої мли!  
— Бандуро моя тридцятиструнная,  
Мальованная,  
Граї мені, дзвони мені, як душа,  
Щоб нагострив я ножа,  
Перекривив шапку  
Та взяв в танець Україну-Гапку!

#### ЛЮДЕ ЧУЖОЗЕМНІ, О УКРАЇНИ ГОНІР, СЛАВУ І ФОРТУНУ В КАРТИ ГРАЮЧІ:

— За яку ціну.  
Здобуду Вкраїну?  
— Із пенсом, із сенсом.  
— Червоні — в долоні.  
— Всі гроші — хороші.  
— Хлопець зради!  
— Король Самоволі!  
— Я не граю! — Голод Ас! — Пас. Доволі.

— Пас.  
— Я беру.  
— І я беру.  
— Але кінчаймо, ах, кінчаймо швидше гру.  
— Чого боїшся? ярмарку?  
— Ні, я почув здаля:  
Все голосніш говорить їх земля.

### III.

На тії голоси учинився я був німий і глухий.  
„Се бо єсть батог Божий над моїм краєм”, — у скрусі і розболи скрикнувши, в перси себе бив і стогони великі видавав.

На тоє виріс шляхтич мій, знайомець дивний, повище ярмарку самого в саму небесну копулу уперся головою.

А там, під боки взявшись, вчав сміятися і то вельми голосно. Я ж, приятелю мій сордечнолюбезний, біса нечистого пізнавши і видячи, що оний до кпинів вшкетчних забрався, гнівом спалахнув.

— Не смійся, Вашмось, — крикнув йому я тоді в гніві, п'ястуки затискаючи. Не все тоє, що єсть у нас, показав єсь ти мені.

І на тоє почув я, що вітер звівся чорний і моцний, зворухнув небеса і дороги ярмаркові, і все звів із собою.

Отож сталисьмо вдвох на найвищих горах, з котрих гуркіт і інші голоси почув, і стовпи огнем дихаючи проходили з гір і йшли вельми палаючі просто в долину, в яри з гаддями і буряном.

І в нутрі гори самої найвищої в краю нашім, а Лисою званої, почув голоси нетерпеливі і пробуд великий. Утуливши гнів, почув я також голос сорокгий і страшний таки із нутра гори виходячий:

— Дай  
душі великої  
щоб злочини великії людей цих  
опанувати, змити  
і встати і творити.

Потому ж розпалася гора тая із туркотом великим а злий дух порвав мене і заніс борзо, як птах повітряний, на ложе з которого порваний я був.

Там ставши надо мною, дуфаючи на свою силу, рукавичку свою смродливаю кинув мені на груди і відлетів, рикаючи.

Я ж, Пане Мій Милостивий і Приятелю, пробудившись рукавицю тую духа нечистого сховав, яко же кров продків моїх є вельми завзята і війну за праве діло призволити завше готова єсть.

Тепер, Приятелю мій особливе мені милий і Пане, ревне і усильне просити Вашмось буду. Оную пригоду мою правдивую і посвар неабиякий із духом нечистим оповідати тільки людям статечним, доброго роду і право мислячим яко ж і ми єсьмо. Інчим оповідати сорокго Вашмости варую і заказую. Єсть всрод нас люде, о котрих приятель мій, особа духовна, опат всечесний *Fantuzzi Giacomo* в року Божім 1653 зо мною разом в Еуропских панствах подорожуючи, мовив: “*Il faut surtout se garder de la rage de messieurs les laquais, race d'insolents et d'effrontés, gens du sac et de la corde.*” \*)

На тім скончивши, зичу Вашмости от Бога доброго здоровля і моци внутрної.

17 Декемврія Р. Б. 1930.

(*Студентський вістник, річник IX, ч. 5-7, Прага 1931, стор. 3-7.*)

\*) „Належить найбільше берегтися злости панів льокаїв, роду нахабного та розбещеного, людей шибеничних”.

ПЕРЕКЛАДИ

Отто Бірбавм (Otto Julius Bierbaum), 1865—1910, лірик, керівник Берлінського театру „Вільна Сцена”, редактор і засновник, тоді модерністичного, журналу „Pan”.

### ЗГАДУЄШ?

Згадуєш: Маленький дім,  
Ген ліси, ген поле й став,  
Дуб на варті став  
Край вікна?...

Згадуєш: Покоїк твій  
Наче кліточка малий.  
Там стілець і стіл важкий,  
Ліженько?

Згадуєш: Вечірня мла,  
Звуки дзвонів в далині:  
„Я тебе не кину, ні!”  
Згадуєш?

(ЛНВ — 1923)

### ЩАСТЯ

Я сповнений любов'ю,  
Як соком виногради,  
І серце в мене стигне,  
Мов яблуна уліті.

Я тихими шляхами  
Іду з могутнім духом,  
Глибінь небес блакитна —  
Не мертва, не бездушна.

Я зрісся з вольним світом,  
З усім життям ісплівся,  
І сонце — батько рідний,  
І Бог — мій сон прекрасний.

(ЛНВ — 1923)

#### ЛІТНЯ НІЧ

Тиха літня ніч; на небі  
Зір нема; ми в темнім лісі  
Одно одного шукали  
І знайшли.

Стрілись ми в глибокім лісі  
Уночі, як зір немає,  
І здивовано за руки  
Узялись.

Чи ж не є життя все наше  
Тільки помацки й шукання?  
Ти ж, кохання, ллеш нам світло  
Із імлі.

(ЛНВ, кн. VI — 1927)

#### УНЕСЕННЯ

О, Боже, небеса твої розкриті  
І чудеса лежать переді мною,  
Мов майські луки, сонцем осіянні.

Ти—сонце, Боже! Я — від Тебе,  
Я бачу сам себе мандрівцем у блакиті  
І світло у мені, немов хорал.

Ось я, мандрівець, руки простягаю  
У світлі розпливаюсь, наче ніч,  
Що тане у злотистості поранній.

(ЛНВ, кн. V — 1927)

#### МИ ЙДЕМО З ТАНЦЯМИ

(Wir beide wollen springen\*)

Полинув вітер широким краєм:  
Уста — до уст, і руки — в стиск!  
Був наче пісня, наче блиск,  
І звів нас, і як — не знаєм.  
І став...

І третій хтось із нами,  
Ми йдемо з танцями гаями.

(ЛНВ, 1927, кн. III, ст. 207)

#### ПІСНЯ НІЧНАЯ

(Lied in der Nacht)

В тиші вуличок нічних  
Ходжу повен дум;  
Я збудивсь од мрій своїх  
На буденний глум,

Жаль,

Печаль

Важка й любов, —

\*) O. Bierbaum — „Im Garten der Liebe“.

Чом же серце кличе знов?  
Чом же серце кличе знов?  
Там за містом білий дім,  
Тихий шум ріки  
Передзвоном голубим  
Обійма садки.

Сон

Не сон;  
А легіт — вість:  
Може тут я жданий гість?  
Може тут я жданий гість?

(ЛНВ, 1927, кн. III, ст. 207)

### ПТАШКА

(der Vogel)

Співає пташка богохвально  
У грудях глибоко моїх;  
Хто пташка та, кохання, так?  
Кохання.  
Вона тихенький голос має,  
Її мотиви нескладні,  
Але веселий спів її,  
Веселий.  
О пісне тиха, богохвальна,  
Весела пісенько моя,  
Мені відрада ти й надія,  
Надія.

(ЛНВ, кн. V, 1928)

Фрідріх Гельдерлін (Johann Christian Friedrich Hölderlin)  
1770—1843, західнонімецький поет доби Sturm u. Drang,  
сучасник Гете, неогелленіст, з освіти теолог.

Липин переклад, на жаль, не скінчений — це лише  
перші три строфи семистрофної поезії під заголовком *Gesang des Deutschen*.

### З „ПІСНІ НІМЦІВ” (1799)

Святе народів серце, о, Вітчино  
Всетерпеливая, мов матірня земля,  
І скрізь непризнана, хоч із глибин твоїх  
Своє найкраще мають чужоземці;

Вони збирають мислі, жнива духу Твого,  
Охочі рвати кетяги винові,  
Щоб потім висміять тебе, лозо, що неформна,  
Що тремтячи в основах дико в'єшся;

Ти, земле Генія, що вишній і поважен,  
Любови земле! Я є твій тепер,  
Хоч часто гнівався, ридаючи, що Ти  
У соромі душі зрікаєшся своєї.

(ЛНВ, кн. V, 1927)

Ж.- М. Ередія (José Maria de Hérédia), 1842—1905, поруч Л. де Ліля (Lecote de Lisle), видатний представник парнасистів, автор єдиної книги *Les Trophées* (1893). У нас багато перекладав і пропагував його Микола Зеров, що був якби українським відповідником Ередія (в своїх сонетах).

#### АНТОНІЙ І КЛЕОПАТРА

З високої тераси з ним вона гляділа  
На сон Єгипту в соняшнім згасанню,  
На Дельту чорну й тяжке розбігання  
В Саїс, Бубаст замріяного Нилу.

Римлянин полонений колихав безсилу,  
І серця під кірасою здригання  
Солодшали, згасала міць остання,  
Співаючи пісні до пристрасного тіла.

Вона ж у темних косах ясний вид лілеї  
До впитого жагою повертає,  
Простягує уста і світлії зиниці,

І бачить Володар, нагнувшись до неї,  
В очах Єгиптянки, що іскряться, — як птиці  
Біжать галери в морю, що безкрає.

(ЛНВ, кн. VII-VIII, 1925)

П'єр Люїс (Pierre Louys), 1870—1925, французький новеліст і поет, належав до парнасистів, найбільш відомий його „ліричний роман” — *Chansons de Bilitis*.

#### ПІСНЯ

Перший дав мені намисто, —  
Перли, перли незрівнянні,  
Варті храмів, варті міста  
У розцвіті та буянні.

Другий ритмами царськими  
Заквітчав мене пишніше:  
Очі — ранками ясними,  
Коси — шовком ночі й тиші.

Третій був найбільший красень,  
Коло нього й мати мліла,  
Він схилився блід і ясен:  
Я до стіп його схилила.

Ти не ніс скарбів, ні віршів,  
І краси в тобі так мало, —  
І тебе люблю найбільше,  
І тебе лиш покохала!

(ЛНВ, кн. IX, 1927)

#### ПІСНЯ

Він став у вінь гущавині  
І я лице в долоні вкрила.  
— Не бійся! — мовив він мені —  
Лиш ніч цілунок підгляділа!

...І зорі теж, і місяць плив  
Ще й озеру сказав ясному,  
А срібна хвиля з-попід ів  
Розповіла веслу по всьому.

Шепнуло до човна весло,  
Перешепнув рибалці човен,  
І лихо вістку понесло:  
Весь берег усміхами повен.

Рибалка жінці розповів,  
Вона ж чуткам таким є рада, —  
І глянь: вся, цвітучи від слів,  
Скипілась томоном Еллада!

(ЛНВ, кн. IX, 1927)

*Альфред де Мюссе (Alfred de Musset), 1810—1857, французький поет, драматург і прозаїк (студіював м. інш. медицину).*

#### ВЕНЕЦІЯ

В Венеції златавій  
Ні корабля у плаві,  
Ні тіні рибаря,  
Ні ліхтаря.

Лиш сам на площі мідній  
Підносить лев побідний .  
Над обрієм, що хмур,  
Німих пазур.

Круг нього непробуден  
Рій човників і суден,  
(Мов копами в імлі  
Сплять журавлі).

Стоять. Парують хвилі,  
Сплітаються несмілі  
У легкім вітерці  
Їх прапорці.

А місяць, що зникає,  
Своє чоло ховає  
У хмарку зоряну  
Шівпрозирну.

Немов бліда черниця  
Свої вкриває лица  
Широким каптуром  
Сливе цілком.

І замки старовинні  
І гранітові стіни,  
І мармури домів  
Володарів,

І вулиці стоокі,  
І міст, і шкло затоки,  
Де хвиль рухлива сить  
Живе, тремтить,

Німе — все. Та з списками  
Сторожа коло брами  
Вартує довгий вал,  
І арсенал.

Не до одної в місті,  
Сповитім в слява чисті,  
Скрадається тремка  
Тінь юнака;

До балю потайного  
Є не одна, що свого  
Лиця ховає цвіт  
У оксамит.



Хто в Італійським краю  
Шаленством не палає?  
Хто не дає весні  
Найкращі дні?

Хай дождеві старому  
Ночей нудну утому  
Рахують дзигарі  
З веж угорі,

А ми, моє кохання,  
Рахуймо цілування,  
Пробачені мені,  
А часом — ні.

Твої рахуймо чари,  
Рахуймо сліз отари,  
Що викликає в нас  
Солодкий час.

(ЛНВ, кн. I, 1927)

Г. де Мопассан (Guy de Maupassant), 1850—1893, загально  
відомий як майстер французької і світової новелі і майже  
незнаний як поет, хоч дебютував він р. 1880 томом поезій  
„Des Vers”, що викликали обурення, як перед тим роман  
Фльобера „Пані Боварі”.

#### ДИКІ ГУСИ

Усе мовчить. Умерли пташі дзвони.  
Під сірим небом — білі журні ниви.  
Чорніють одинокі гайворони,  
У білі сніговій шукаючи поживи.

Ось обрій загорівся дивним криком;  
Крик — ближче, тяжче, і ряди гусині,  
Всі витягнувши шиї, у розгоні дикім  
З'являються, рвучи простори сині,  
Млу розсікаючи могутніми крилами.

Їх поводар із криги й пустині  
Веде вперед, не відаючи тами,  
З часу на час різким і войовничим  
Бадьорючи своїх одсталих кличем.

Так лине караван, немов подвійна стьожка,  
І облягає небо з стугонінням  
Трикутником широко й сторбжко.

Їх браття унизу подібні тіням;  
Їх полонені браття, змерзлі, вайлуваті,  
Жене обідранець байдужим свистом.  
Вони, в гойданню тяжким, мов фрегати,  
На крики племені у пориві зміїстім  
Спинились, глянули. У злякану істоту  
Влилися заклики прочан блакиті,  
І полонені враз сахаються до зльоту.

Але дарма вони зіп'ялись, ситі,  
Б'ючи крилами, чуючи зростання  
Гарячки за простором, до роздолля,  
Що розбудила блудним кличем воля —  
Вони біжать лиш, од зневіри п'яні,  
Голосячи в розпуці, в безнадії,  
І крик їх котиться в простори сніговії.

(ЛНВ, кн. VIII—IX, 1924)

Райнер М. Рільке (Rainer Maria Rilke), 1875—1926, великий австрійський поет, ур. в Празі, певно останній видатний поет Європи (і світу) на переломі XIX—XX ст., мовно — німецький, на схилі життя — французький, але духово слов'янський. Знав Україну. Має українську тематику і мотиви. У нас його твори перекладали: О. Бурггардт-Клен, Леонід Мосендз і Богдан Кравців. Але переклади Ю. Липи є найбільш близькі духу і стилю оригіналу.

### Я ЖИВУ КОЛАМИ В РОЗСТАННЮ...

Я живу колами в розстанню,  
Що над Річчю тануть, мов без мети.  
Я може й не довершу останнє,  
Але мушу се останнє знайти.  
Я кружю довкола Бога, Вежі,  
Я тисячоліттями кружив,  
І не знаю, хто я в безмежжі:  
Сокил, буря чи великий спів.

(ЛНВ, кн. VII — 1923)

### ПОЕТ

Годино, утікаєш пріч,  
А жалиш боляче крилами.  
І що мій день? і що кожна ніч?  
І що творитиму устами?  
Кохана, дім, куди прийшов, —  
Не мій, і вічно не для мене.  
Все полоню; і полонене,  
Збагачене, втікає знов.

(ЛНВ, кн. VII — 1923)

### БУДДА

Коли б Він чув нас... Далеч. Німо.  
Ми стали з серцем боязким.  
Він — зірка. І стоїть незримо  
Ще більша зоря за ним.  
О, Він — усе. Чи ми б чекали,  
Щоб Він узрів нас? Хоче нас?  
До ніг Йому? А він із сталі  
Глибокий, сонний, наче час.  
Бо те, що тягне нас до Нього,  
Кружля в Нім мільони літ.  
Знання людське лиш тінь для Того,  
Хто зна, чого ми — рій сиріт.

(ЛНВ, кн. VIII — 1923)

### У ЦІМ СЕЛІ ОСТАННІЙ, ТЕМНИЙ ДІМ...

У цім селі останній, темний дім...  
Самотній, мов на краю світа.

Сосна, не спинена селом малим,  
Пливе туди, де ніч розкрита.

Мале село це є лишень тропою  
Двох далечин у злому неспокою,  
Мов кладка, — ця коротка путь.

Ті, хто село залишив, довго йдуть,  
Іх зупиняє смерть байдужою рукою.

(ЛНВ, кн. IX — 1923)

### З „ВІГІЛІЙ”

Поля булані — соннії,  
Не спить моя душа,  
Вітрило снів червонее  
У гавань постіша.

Блаженная Вігіліє!  
Виходить ніч на шлях  
І місяць, біла лілія,  
Цвіте в її руках.

(ЛНВ, кн. III—IV, 1924)

### ОСІННІЙ ДЕНЬ

Володарю — пора! Було величне літо,  
Час затінити сонця дзигарі  
І випустить вітри на ниви ситі.

Хай будуть овочі останні зрілі,  
Дай їм ще дві з найгарячіших днів,  
До повноти заклич, в останній хвилі  
Зміни їх солодоці в тяжкоплинність вин.

Хто є бездомний нині, — дому не збудує,  
Хто є самотній нині, — буде довго сам,  
Ось він не спить, до когось пише все,  
Блукає у тривозі тут і там  
Алеями, а жовтий лист вирує.

(ЛНВ, кн. V — 1927)

### МОЖЕ БУТИ ЙДУ...

Може бути йду горами тяжкими,  
Що відблискують міддю,  
І такий глибокий у своєму сновиддю,  
Що не бачу долини й кінця за ними  
І Дальне є Близьким із стінами кам'яними.

Я, навіть, не розпливаюсь од му́ки,  
У тьмі моя істота, мов підтята;  
Але ти є: заритай, з'явися, брате,  
Прийди — в свої спрагнені руки  
Всю мою скарбівницю прийняти.

(ЛНВ — 1927)

*Жорж Роденбах (Georges Rodenbach), 1855—1898, французько-мовний флямандський письменник-символіст. Постійною майже темою його творів було рідне місто Брюгге (напр. *Bruges la morte*).*

### В ПРОВІНЦІЇ

В провінції у ранішньому мліні  
Лунає двін, лунає у світанку,  
Що мов сестра глядить з ясного ганку;

Лунає дзвін, удари білопінні  
Опалим цвітом сиплються на місто,  
Вкривають сходи чорні пелюстками,  
Мов звуків куц, розвіяний вітрами.

О, рання мўзико, — що в'єшся з веж змїсто,  
Що в'єшся з далечин гїрляндами сухими,  
Що в'єшся з Згаслих Днів, як лїлії незримі, —  
Такий холодний цвіт Твоїх блїдих потоків  
Мов сльози капають з обличчя мертвих Років!

(ЛНВ, кн. IV — 1927)

*Карл Шпіггелер (Carl Spitteler), 1845—1924, німецько-мовний швайцарський письменник, теолог з освіти, автор епічної книги „Олімпійська весна” (Olympischer Frühling) і багатьох книг прози: есеїв та студій.*

#### ЛИШ КОРОЛЕМ

Консул Корнелій Клеменс рік: „Я хочу,  
щоб кожний із рабів моїх свій труд  
дістав приділений на схильність і охоту;  
лиш що охоче робим, робим добре.  
Людина на фальшивім місці — півлюдини,  
Гончар найліпший кепський є городник”.

Свої об'їздом зємлі оглядавши,  
раз він узрів раба, що серед куп каміння  
незграбно безпорадний працював на шосї;  
б'ючи непевно молотом великим,  
нівечив раз-у-раз скривавленї пальці.

Незадоволено звернувшись до майордома  
питальним оком консул: „Пане, вибач”, — мовив  
у відповідь той. „Кожную роботу  
давав йому від ткацтва до млинарства, —  
не надається раб сей до ніяких праць!”

Тоді до партача нетерпеливо  
озвався консул: „Ким в своїй отчизні  
ти був, невольнику, із труду і заняття?”  
На нього звів одчайні лиця раб  
в похмурій гордості: „Лиш королем!”

Замовк тут консул, співчуттям узявшись,  
і зважив в мислі долю чоловіка,  
і рік, як ласку, слугам: „Сей — нехай умре!”

„Суворість”, стор. 11, Прага 1931)

ЛІТЕРАТУРА

(новеля)

## ЛІТЕРАТУРА \*)

Гавриїл Приступко, керманіч белетристичного відділу української газети ішов з редакції додому.

Се була осінь 1917 — день був яскравий і прозорчастий, свіжий.

Приступко минав безлюдні вулиці швидким кроком і не ставав, тільки звільняв ходу, дивлячися на небо, коли там у синяві розпукувалися, мов вовна бавовняника, білі кучеряві дими шрапнелів.

Стрілянина все ряснішала. Зударилися дві сили, але відламки шрапнелів били по всіх, що прищулили вуха і сховались.

По дорозі додому Приступко мав минати комендантуру міста, але, хоч продовжував тим собі значно дорогу, обережно обійшов її бічними вулицями, де дома були нижчі і сумирніші, ніж п'ятиповерхові всередині міста.

Журналіст подумав, що коло комендантури, можливо, ще стоять юрби жовнірів, що неохоче шикуються в лави, машинально перевіряючи зброю. Є там також молоді прапорщики, що дзвінко кричать, стараючися не згубитися в юрбі; кулеметчики, що тягнуть на спинах кулемети. Є там також і спокійні хорунжі, що розвивають великі жовто-блакитні прапори на новесеньких соснових держалках. А за цим усім слідкують очі з сусідніх вікон, де шиби повибивані де-не-де від вибухів. А до сього осередку з сірими невиспаними штабовцями дзвонять жадібно телефони за наказом, що його чекають, розкидані по великому місті, уперті відділи українського війська.

\*) Цікава тим, що являє якби „процання” Ю. Липи р. 1928 з літературою, зокрема й найважливіше, — з поезією. Е.М.

Дуже можливим було, що довкола суворого будинку комендантури билися, що слів не було чути, що будинок сей і сусідні зяяли пробоями і що кулемети, як злі пси, не давали обкрадати Націю.

Приступко був старшою людиною, що пережив багато, і тепер він, виконавши свої обов'язки в редакції, поспішав додому на обід і почував себе голодним і змученим.

Приступко станув.

На вулиці під високим і дуже довгим камінним парканом, що огороджував якусь фабрику, лежав забитий, як немовля підобгавши руки і ноги. Він був убраний досить добре. Лиця не було видно. Валняк паркана був покопирсаний частими кулями, і може кілька плям на шиї нерухомого були плямами крові. Се був розстріляний.

Приступко з цікавістю, що була йому самому неприємна, підійшов зовсім близько, стараючися заглянути в лице трупа. Збоку виглядало, наче він обнюхував забитого.

Надумавшись трохи і поглянувши навкруги, літерат потягнув за волосся голову вбитого. Показалося лице, ніби дуже втомлене, з дуже великими, дуже блідими і затисненими губами.

І в сю ж мить Приступко відскочив і шарпнувся до брами дому насупроти; скочив і причинив хвіртку брами за собою.

Порожньою і безгомонною вулицею середньо швидко зближалось велике тягарове авто, повне озброєних робітників. Робітники стояли і при кожному струсі хиталися, очайдушно чіпляючися один за другого, стривожено і нервово галасуючи; найбайдужніше виглядав ситий шофер у шкіряній куртці з червоною стрічкою.

Недалеко брами, де був Приступко, стихився хід самоходу. Шофер, з другим таким самим спокійним, скочив на землю і підніс кришку мотору, що нерівно гудів. Разу-раз пахкав карбуратор. Помічник шофера, упершись руками в коліна, також присідав і заглядав до машини,

клонячи голову то до одного, то до другого плеча. Частина робітників повискакувала з авта, а провідник їх, сивавий дідок-жид з хижим профілем, виліз на сидження шофера і надсаджувався, виголошуючи промову, тримаючися одною рукою червоного обвислого прапора, де можна було прочитати тільки „...ім. Лібкнехта”.

Із-за рогу висунулося нагло дуло рушниці, пара очей і, як бич, хляснув постріл. Хтось у юрбі ойкнув — може таких було більше, — промовець зблід і поліз з високого сидження вділ. Робітники відповіли безладними пострілами.

Але саме тоді почулися слова команди і кільканадцять вершників у сивих шапках по троє вилетіло з-за рогу, безпереривно стріляючи. Ні, їх було не кільканадцять, властиво тільки сімох: шістьох великих козаків на тяжких чорних конях і вікнці на гнідому хлопчик, якому жовтоблакитні ленти на кашкеті додавали трохи дівочого вигляду.

Вершники летіли ристю і стріляли майже проміж очі своїх противників; потім їх губи заворушилися, розлягся крик, блиснули леза, кіннотчики розділилися і почали рубати шаблями утікачів.

Бо лише декількох з нападених стріляло з-під стін, кількох лежало скривавлених на землі, багато падало навколішки блідих, благаючи відпихаючим рухом рук, зрештою ціла сотня ім. Лібкнехта бігла перед себе, аби лишень не бачити того, що діється позаду.

Се тривало коротко.

На постріл і слова наказу вони верталися і покійно ставали в ряди полонених. Ніхто не втік.

Шофера знайшли і витягнули з-під авта: він згубив десь червону стрічку, але вираз лиця мав такий самий байдужний, як перед тим.

Самохід рушив у той бік, звідкіля вискочили кіннотчики, везучи зброю, знесену бранцями. Авто їхало, мов на похороні, і полонені йшли за ним по чотири, по п'ять; чо-

тири кіннотчики по боках, а позаду два у сивих папахх з молоденьким посередині.

Приступко глядів крізь своє віконце, аж поки всі не зникли за рогом.

Як швидко то з'явилось, так швидко, як мариво, й зникло.

Під час наскоку. Приступко не був певний своєї безпеки і все зиркав на дерев'яні сходи в сінях, що провадили вгору, однак цікавість перемогла і він, трохи здригаючися, з нерівним віддихом, стояв увесь час коло малого, як долоня, віконця і дивився.

Тепер вулиця була порожня, ніхто живий з бійців не зістався, ніхто з забитих не рухався, ніхто не виходив з мовчазних домів, а літерат стояв коло хвіртки, як прикутий.

І раптом аж жажнувся, гамуючи скрик: хтось у півсутіні сіней торкнувся його рукава. Се був якийсь молодий чоловік, що вийшов з сутіні сіней.

Приступко подивився на нього неспокійно, але той цілою своєю істотою висловлював просьбу пробачити йому.

— Чого ви хочете? — голос Приступка був хрипкий.

Молодий чоловік попросив вибачення, але вже словом, і нагадав Приступкові, що вони знайомі, „хоч ви може й забули” — додав він із тою несміливою усмішкою, яку Приступко звик бачити в редакції у початкуючих письменників.

Тут прийшла черга на Приступка чемно усміхнутися, хоч він не пригадував істисло, де бачив молодого чоловіка, і він простягнув втішеному юнакові руку до привітання.

Молодий чоловік попросив редактора „зробити йому честь і відвідати скромну хатинку, бо сьогодні уже не вперше б'ються на сій вулиці: недалеко стоять наші кінні стежі, а в сусідніх кварталах — червона гвардія”.

Молодий чоловік мешкав невисоко з сестрою, жінкою

негарною і мовчазливою. Двопокоеве помешкання було чисте і привітне.

Мов збагнувши таємні думки літерата, молодий чоловік запросив його до столу, де парував борщ.

Під час обіду заспокоєний Приступко приглядався до свого господаря. Молодий двадцятькількалітній чоловік поза працею в конторі весь вільний час віддавав літературі. Його трохи булькаті ясні очі блищали задоволено, коли по обіді він показував Приступкові свою бібліотечку. Там переважали кольорові томики новітніх письменників.

Він щораз сміливіше засипав Приступка питаннями з літератури.

Приступко сів вилідно на софі і почав говорити своїм низьким голосом, потрясаючи сивавою головою; він говорив, упиваючися прізвищами і самим собою, він борзо обрисовував зустрічі і постаті літератів, усміхнувшись до одного, обурившись несправедливостями в житті другого, поклепавши по плечу третього, а декого навіть покаравши раптовним: ех! і мовчанкою.

Сам Приступко, як і більшість українських письменників, був чистим ліриком і свій ліризм тепер із приємністю виявляв і підкреслював. Се було щось, якби стара панна оповідала про свої балі молодости.

Раптом Приступко замовк, може змучився, і підійшов до замкненого вікна, що виходило на вулицю.

Вулиця була порожня. Торохкотіння ставали ніби ближчими в зростаючих сутінках. В тих сутінках мусіло сеї ночі багато полягти.

— А все ж треба йти додому, — сказав на голос Приступко і дуже легко згодився зістатися у молодого Єрлеця на нічліг.

У той же вечір Єрлець, по вечері, сухо і уривчасто читав свої твори. Читав і поглядав на редактора. Той мав лице скупчене, майже поліційно уважне і час від часу те- сав яскраві фрази, запиваючи їх ковтками чорної кави.



Філіжанку за філіжанкою беззвучно приносила Серафима, сестра Єрлеця.

Будова речень, походження, місце і запах слова, правильність тону, паралелі у своїх і в чужинців Приступко швидко знаходив, ганив, подивляв. По одним оповіданням помовчав, надумався і сказав:

— Се і я хотів би так написати!

Приступко був знаний як пурист і безпощадний пурист.

— Ви хочете сказати, що воно таке ж добре, як і ваші речі? — червоніючи щасливо, насторожився Єрлець. І раптом припинив, бачучи, що Приступко по сих словах підвівся сивопривий, великий і розлючений.

— А коли б і так? — сердито сказав він. А коли б і так, чи то є добре?

І тут бачучи, що Приступко скаже ще багато, Єрлець склав свої зошити і відклав набік.

— Так, ходив по покою розгніваний старий, — так, ви не є з тих роззухвалених і сірих письменників без традиції і без літератури в своїх творах. Ви вчилися, ви вчитесь. В кожному вашому творі все є обмислене і все є живе: кожний ваш твір має свій закон. Коли хочете, я можу вам сказати, що б сказали про вас критики, рецензенти, систематизатори всякі! Скажуть: талант, велика праця над собою, благодатні впливи, і інше, і інше...

Але то для них, що з усього роблять підручник. Але для нас, для нас, що пишуть, що здобувають, що творять, що є найважливіше, що, що?

Старий станув при сих словах, поволі повернувся і глянув на Єрлеця, втягнувши голову в плечі. Здавалося, міг скочити або ударити. А найстрашніші мав очі, не ті інтелігентні, що все на світі багателізують, а очі зимні, неспокійні, що владно надають зміст оточенню. „Князь” — подумав Єрлець.

— Невмолимість, — ось що великий творець повинен

знати, майже засичав згорблений старий і випростувався. — А чи ж ви хочете бути невимолитим для себе?

Єрлець теж напів підвівся, кивнув головою і знов сів: тепер, чув він, скажеться найважливіше.

— А найбільша невимолитість каже: Живи сам і живи з цілим світом. А ви відчуваєте його? Той цілий світ?

І мимоволі Єрлець глянув теж у вікно, як і Приступко: за вікном була темрява і хаос, може єдиним світлом там були полум'я вибухів та вогники й іскри пострілів.

— Слухайте, хто такий я? — і Приступко сів. Я є спадок, я є підрахунок дрібної течійки, котра дзюркотіла донині через стару українську шляхту, через українофілів, радикальне українство. Тепер се не може бути течійкою, тепер, ви чуєте сі кулі, се народ промовляє. Се він, що жив досі як сновиди, що як колосальний сновиди під чужою владою опановував нові й нові землі, се він промовляє.

І мені здається (я не історик), дійшовши до моря, заповнивши всі спірні землі довкола, ставши в тривалих границях, прокинувся велит-сновиди і тепер прийшов час на найвище довершення і початок творчий — державу. Починаємо і, може вперше по Батиевій навалі, з широким розмахом... А я? а моя творчість? Вона зв'язана з своїм часом. Мій час однак був малий. Малий час.

Єрлець глядів на болісно викривлені уста, на владний профіль і мовчав.

— Ото тому болісно мені сказати: ви пишете як я. Тобто: ви є непотрібні, бо ж я вже своє виконав. Не вітряки інтелігентської буденщини, не сморід мужицького пригнічення, та й не Афонська гора естетів, — а щось інше тепер буде на чолі. Тим іншим жийте, з тим іншим ідіть. Треба бути консеквентним. Старе минуло — ідіть з тим іншим.

— Що ж то є інше? І де його шукати? — опустивши голову, сказав Єрлець.

— Ніч довкола, стрілянина ясна та й тільки. Шукай-

те того іншого; може воно в героях, може воно в відважних, може просто в бандитах, а завжди в людях. Шукайте його: треба бути консеквентним...

Приступко замовк: він сам не звик розв'язувати так питання. Се було якесь чортівське наводження. Він сам себе боявся розуміти: а чи ж розумів його молодий чоловік?

В сю хвилину звійшла Серафима:

— Лесю! — сказала вона, — вибач, але я вже давно хотіла тобі сказати: там хтось стогне і ворухнеться під дверима на сходах. Лишень я боюся відчиняти.

— Я піду погляну, — сказав Єрлець.

Він із сестрою пішли наперед, а Приступко, високо піднісши свічку, світив їм.

„Люди так глибоко не розуміють один одного”, — думалося вперто йому: він гнівався на себе.

На сходах дійсно лежав хтось дуже молодий і дуже блідий в уніформі телеграфіста. Він злегка постогнував: мав перебиту ліву руку. Коли Приступко посвітив ближче, Єрлець із сестрою пізнали хлопця. Ні слова не кажучи, занесли його до себе.

— Слухайте, Лесю, і ви, Серафимо! — шепотів ранений, лежачи на софі і прийшовши до себе. Я маю записку до комендантури, до штабу. Сотня Керелицького в тяжкому стані: вони можуть допомогти. Ось записка.

Потім ранений сказав іще, що большевицька кіннота потратувала його кінями, і знову зімлів.

Єрлець, спокійний, узяв записку, подивився на підпис, на свічку, що зашкварчала, а потім сховав записку в бічну кишеню, убрав плащ і кашкет, і пішов задуманий до дверей.

Сестра молодого чоловіка почала утrophувати не гукати себе, не покидати її, і старий поет почув себе тут зайвим. Тим часом Єрлець поволі відімкнув двері ключем і, півобернувшись до Приступка, сказав півголосом:

— Мені здається, я зрозумів вас. Дійсно... — сказав

він, ідучи вже сходами до брами і ховаючи ключ, — треба бути... — і тут узявся за клямку хвіртки і цілою поставою обернувся до старого, що присвічував йому згори:

„Треба бути консеквентним”.

І вийшов.

Сестра Єрлеця, плачучи й нарікаючи нишком, почала стелити Приступкові ліжко. Торох пострілів то рідшав, то ряснішав, а Приступко, замислений, подійшов до вікна: погляд його упав на софу.

Там лежали недбало розкинені, дрібно записані кавалки паперу.

(ЛНВ — 1928)

БІО-БІБЛІОГРАФІЧНИЙ НАРИС  
СПОГАДИ  
ДОДАТОК  
БІБЛІОГРАФІЯ

*Юрій Липа*, народжений р. 1900 в Одесі, був сином відомого діяча, лікаря Івана Липи.

*Іван Липа* (1865-1923) був не лише активним патріотом, членом одеської Громади, але й основоположником коло р. 1891 щільно терметичного грона „Братство Тарасівців”, яке було поштовхом і базою так для РУП-у, як і пізнішого (р. 1913) „Братства Самостійників”. Досить нагадати, що серед учасників тих, до р. 1917 таємних, угруповань були такі люди, як М. Михновський, М. Коцюбинський, В. Самійленко, Е. Ткаченко, д-р Іван Луценко, (правдоподібно) В. Елланський (Блакитний-Еллан), ба й П. Губенко (Остап Вишня). За часів Державности д-р Іван Липа був комісарем м. Одеси, членом централі партії соц.-самостійників (лідером якої був д-р Іван Луценко, що впаав на полі бою р. 1919 на Волині) і, врешті, міністром (ісповідань). Вмер і похований був у Винниках під Львовом, де перебував від р. 1922.

Вищеподане без зайвих слів і висновків дає нам атмосферу і оточення, в яких зростав і формувався Юрій Липа-юнак, що нерозлучно перебував з батьком увесь період боротьби, державного будівництва і війни за Державність, як і початок еміграції.

Можна припускати, що, якщо середньої школи Юрій Липа в рідній Одесі закінчити не встиг, то матуру він мусів скласти в якійсь гімназії в Галичині, певно, у Львові. Року ж 1929 він закінчив медичний факультет університету в Познані. Року 1930-31 Ю. Липа скінчив понадто курс в школі військових лікарів у Варшаві. У Варшаві ж Липа розпочав свою діяльність як лікар, і там перебував до р. 1943, свідомо не вирушивши на дальшу еміграцію, а переїхавши до рідного міста своєї дружини (Яворів) в Га-

личині. Там восени 1944 р. знайшов він смерть, як військовий лікар Української Повстанської Армії.

Можна думати, що літературна чинність Юрія Липи могла розпочатися десь в літах гімназійних. Можливо, що щось було друковане в численних часописах 1917-1919 р.р. Але перша поважніша його річ — поема (цикл) під заголовком „Князь полонений” — була видрукувана в гарно виданім р. 1922 альманасі „Сонцецвіт” (Тарнів).

Від цієї дати й треба рахувати початок літературної діяльності Юрія Липи: „Князь полонений” — річ вже цілком зрілого поета. В цій речі були, як в брунці, вже сконцентровані дальша тематика Ю. Липи, його поетика, його словництво і дуже характеристичний його стиль.\*)

Юрій Липа лише винятково позначав датами свої поетичні твори. Тому залишається подати лише роки видання окремих книг поезій:

1) „Світлість”, малá 8<sup>о</sup>, стр. 44, — Каліш (таборова друкарня, окладинка Роберта Лісовського) 1925.

2) „Суворість”, стр. 32, in 8<sup>о</sup>, Прага (гектографоване видання) 1931.

3) „Вірую”, стр. 67, велика 8<sup>о</sup>, Львів, В-во „Дзвони”, 1938.

На цій книзі Ю. Липи з царини поезії (віршів) кінчаються.

Десь р. 1927-28 Юрій Липа новелею під заголовком „Література”, сказати б, „прощається” з поезією, як такою. Одночасно з лікарською практикою, записується у варшавську Школу Наук Політичних, де під керівництвом проф. Курнатовського пильно студіює політику, головне, економіку. І переходить на прозу: роман „Козаки в Моско-

\*) Критичних праць про творчість Юрія Липи сливе немає. Є окремі замітки й спогади. Спробою літературного портрету Ю. Липи є нарис укладача цієї книжки „Юрій Липа — поет” („Книга спостережень” Т. I), що мала б бути вступом до теми поетичної творчості Ю. Липи, зокрема — аналізу його стилю.

вії” (1931, кілька видань), три томики новель „Нотатник” (1936-37), врешті критичні есеї — „Бій за українську літературу” (1935).

Далі йдуть вже речі з тематикою історіософічною, „біософічною” та політичною: дуже багате змістом „Призначення України” (1938), „Чорноморська доктрина” (1942) і цілий ряд брошур та статей, в тім медичних, які зробили його ім’я популярним, в протилежність до майже незаних широкому читачеві творів Липи-поета.

Заповненню цієї прогалини й присвячена ця книжка. Роля бо Юрія Липи, передовсім як поета, в літературнім циклі 30-х рр. і напотім — для майбутнього історика літератури — буде ясна у всій повноті своїй і незаступимості. Ані Юрія Яновського, ані Олега Ольжича чи Оксани Лятуринської, ані, тим більше, Миколи Бажана без Юрія Липи уявити не буде можна.

\*\*

Накінець треба б додати одну загальну примітку.

У цій книзі зібрано майже все з поетичної спадщини Юрія Липи, що було доступне. Можливо, що десь по книгосховищах Європи, в якихось періодиках, пощастило б знайти ще щось незнане.

В кожному разі, те, що тут зібране, напевно становить 99% творчості Липи-поета.

Читальника, можливо, дивуватиме, що декілька речей надруковано двічі. Зроблено це тому, що в редакціях їх є певні, неістинні, але характеристичні нюанси, які варто утривалити і для уважного читальника, і для майбутнього дослідника літератури. Зокрема звертаю увагу на двічі надруковану поему-вертеп „Ярмарок”, написану р. 1930-31, отже вже по прощанні з поезією.

Це справжній шедевр Ю. Липи-поета, особливо в першій редакції, написаній мовою XVI століття, якою, до речі,

Ю. Липа володів вповні і віртуозно. Пізніша редакція „Ярмарку”, подана в книзі „Вірую”, часом вражає „усучасненням” свого словництва так, якби твір був занурений в хемікалії, які розчинили його історично-мовну „латину”.

До речі, перша редакція „Ярмарку”, видрукувана була в празькій „Студентському Вістнику” (1961 р.) в формі листа-епістоли до Михайла Мухина.

Щодо датування періодів творчості Ю. Липи — важливим свідомством є подана автором на кінці „Світлості” дата „1920 рік”, що треба розуміти, як *кінець* періоду, в яким були написані твори, що увійшли в ту книгу.

Е. М.

М. Мухин

## ЯСНОЗБРОЙНИЙ ЮРІЙ

В другій половині літа р. 1919 у Кам’яниці на Поділлі я кілька разів бачив Ю. Л. разом з його батьком на обідах в римо-католицькому дитячому притулку. Ю. Л. був у ясно-сірій курточці, що так пасувала до його блакитно-сивих очей, та ясно-блідого обличчя й сріблястої чуприни.

На весні 1920 р. довелося мені кілька разів зустрітися трохи ближче з його батьком, що брав участь своїми порадами у виданні щоденника „Новий Шлях”. З своєю вічною люлькою та попелястим убранням і зрівноваженим виразом обличчя Іван Липа нагадував мені тоді німецького сільського пастора. Був маломовний, давав загальні вказівки щодо ведення тих чи інших відділів часопису. Чомусь був цілком задоволений відділом закордонної політики та преси, які провадив я, й уважав навіть, що в цьому напрямі все може лишитися, як є, без поправок, натомість був незадоволений, як зрештою й інші члени Надзірної Ради, браком лаконізму у відділі „З часописів”, що його вів Ст. Ш-ий. Сам Іван Липа брав ближчу участь у редагуванні двотижневого літературного додатку до газети, заснованого з його ініціативи. Зрештою, про це докладніше міг би напевно розповісти Іларіон Косенко, головний редактор „Нового Шляху”.

Тоді ж на провесні я зустрів двічі чи тричі Ю. Липу в цікавому закутку коло православного Собору. Поспішаючи десь на обід, я все зустрічав Ю. Липу у цьому пустельному закутку на тлі ефектовних архітектурних де-

корацій — таких рясних у Кам'янці — в западині, звідусіль щільно огороженій мурами та вежами, похмуро-зосередженого, з маленькою книжечкою в руці, білявого й блідого, в проміннях ясного квітневого сонця, на тлі білорожевих квітів магнолії... Не мавши нагоди розмовляти, ми лише віталися при кожній зустрічі. Але тепер я подікавився книжечками в його руках. Цим разом це були „Memoires d'un Veuf” Verlaine'a. Іншим разом були — рівнож у французькому оригіналі — вірші Мюссе. Зрештою, мені завжди здавалося, що довша зупинка й розмова були б не на місці, і, глянувши на титульну сторінку поданої книжки, я швидко біг далі. Пізніше, в Празі, коло 1930 р., від Новосельського, знайомого Ю. Липи з Ковля та літніх відвідин у Підгірських, я довідався, що зосереджено-похмурий вигляд Ю. Липи свідчить про те, що скоро настане творчий транс. В 1927 році, прочитавши в ЛНВ переклад „Венеції” Мюссе Ю. Липи („В Венеції злотавій ні корабля у плаві, ні тіні рибаря, ні ліхтаря...”) я пригадав собі „Яснозбройного Юрія” в проміннях квітневого подільського сонця на тлі розквітлих магнолій і подумав, що напевно він тоді вже збирався перекладати цей вірш, чи може саме навіть вже перекладав його „в умі”.

Дальша зустріч з Ю. Липою, так само коротка і майже без розмов, трапилася в Станиславові в серпні 1920 р., коли москалі насунули на Варшаву, а південь Галичини від Стрия був хвилево відтятий від сполучення з рештою окупованих Польщею земель. Зрештою й до Станиславова червоні москалі насувалися зі Сходу щодня ближче.

Яснозбройний Юрій підійшов до мене в провулку коло готелю „Варшава” (р. 1919 — „Одеса”) й поважно стиха запитав, як я дивлюся на становище. Становище тоді справді щодня гіршало. Високий, ставний, Ю. Липа тоді вже значно змінився від таких недавніх весняних днів у Кам'янці. Велика українська національна відзнака з св. Юрієм оздоблювала його маринарку. Він здавався вже не тим блі-

давим руським юнаком, що неначе ненароком вийшов на сонце з темряви книгозбірні, а добре розвиненим засмаленим спортсменом. Всі рухи його були повні сили, убрання незвичайно гарно йшло йому до лиця й до постаті.

Я частіше зустрічав його на вулицях Станиславова в серпні того ж року і щоразу впадала в очі така раптова зміна з Ю. Липою, що так хутко змужнів. На запит Ю. Л. — мабуть одинокі слова, які я почув у житті від нього — я не встиг дати відповіді. Юрба озброєних підлітків, польських середньошкільників з „Легії гоноровей”, оточила нас, зміряла очима, й, певно з приводу відзнаки з св. Юрієм, чемно затримала нас, наказавши йти чи не до магістрату, недалеко зовсім від місця затримки, до будинку положеного на протилежному розі суміжної вулиці. У просторій залі в партері цього будинку, оточеного садом, було ще кілька осіб під охороною таких самих підлітків. По кількох хвиликах надійшли якісь старші особи з цієї самої „Легії”, чи може „Стражі Обивательської”, і по короткій промові щодо непевних часів, блискавично швидко поглянувши на папери затриманих, усіх було відпущено, але й по цьому було не до розмов, бо наближалася вже 8-ма година — поліційна —, треба було прощатися й швидко вертатися — мені до готелю „Під трьома коронами”, а Ю. Липі — не знаю куди.

По цій невдалій спробі розмови я вже більше ніколи не бачив Ю. Липи, не судилося мені більше зустрінути його ані на вулицях Станиславова, ані деінде в широкому світі.

Проте, яких 7—8 років пізніше між нами розвинулося вельми жваве листування. Але про це трохи пізніше. Треба зазначити дещо з цих проміжних років.

Під час моїх коротких відвідин Тарнова в квітні 1921 року я не застав Ю. Липи — він коротко перед тим виїхав до Познаня.

На весні 1922 р. до Праги дійшов тарнівський „Сонце-

світ”, де були вміщені „Князь Полонений” та „Час Людини” Ю. Липи — дві речі, що затамлюються на ціле життя і з яких вперше можна було відчутти й пізнати велич хисту Ю. Липи.

Від осені 1923 р., по приїзді з Каліша до Подебрад Е. Маланюка, який листувався з Ю. Липою, можна було посередньо з його листів мати про нього відомості. Отже, коли на день 5. липня 1924 р. мені довелося в Студентському Домі у Празі готувати літературну вечірку, довідавшись від Е. Маланюка адресу Ю. Липи, я написав французьку листівку до Ю. Липи, запрошуючи „взяти участь” надісланням якихось творів. По-українськи писати не зовсім личило, бо Познань (зокрема університет) були знані як фортеця вшехпольського романдмовського шовінізму, спрямованого в першій черзі проти українців. Отже щоб не зашкодити Ю. Липі, довелося писати чужою мовою. Але — відповіді не було. Через Е. Маланюка мені було відомо, що листівку адресат одержав, — але справжні слова Ю. Липи — „від участі стримався”. Чому — не знати.

Зрештою, вечірка відбулася з повним успіхом, що випав на долю одного з приявних поетів, а ще більше на долю композитора проф. Якименка, що на власне й публіки бажання, замріяний, грав щедро понад програму й грав свої твори на роаялі далеко за північ...

Рік пізніше Ю. Липа презентував мені через Е. Маланюка свою першу книжку віршів з написом. Двічі перечитавши її в потязі Подебради-Прага, я був щиро збентежений... Невже це справді твори автора незрівняного „Князя Полоненого”? Здавалося, що на цій книзі ще тяжить спадщина манірної доби естетизму й модернізму, доби „Української Хати” (Київ 1908—1914). Особливо драгував вірш з початковим рядком: „Садів аркади тріпотливі...” Зрештою, під впливом цього була написана рецензія, тоді ж і надрукована, в якій було в повній мірі висловлене здивування перед несвоечасністю „тріпотливих аркад”.

Але — дивна річ — неfortunний зшиточок „Світлости” чомусь аж ніяк не міг вибрести з моєї активки, і мало не щодня під час залізничної подорожі я заглядав до нього, бо, по-перше, деякі вірші мені одразу дуже сподобалися. Але при цій нагоді я приглядався й до тих, що мені напів або й зовсім не сподобалися. І от, що далі, то більше знаходилося непомітної спочатку краси й глибини змісту, аж, за винятком 2—3 речей, ціла решта збірки цілковито „сприйнялася”.

Приблизно тоді ж, цебто від початку 1925 р. Ю. Липа інколи через Е. Маланюка передавав до друку в Празі деякі свої рукописи. Так м. ін. були надруковані в „Студентському Віснику” р. 1926, ч. 4. вірш — „Сімнадцятий” (рік) та драматичний етюд, „Бенкет”. Спочатку цей етюд опинився в руках славнозвісного Микити Шаповала, колишнього співредактора „Української Хати”, але у своїй „Новій Україні” Микита не схотів його друкувати, все ж льояльно повернувши рукопис. Гадаю, що причина відмови (справжня) була політична чи ідеологічна. Шаповал напевно відчув „горду будівничість” Ю. Липи, сам же він стояв на позиції програмового дейнецтва чи руйнації, звідки й незвичайна рішучість тону його тодішньої відмови.

До речі, одного разу під вечір, десь, певно, не пізніше, як влітку 1925 р., з рукописом „Бенкету” зійшлося невеличке товариство, з чотирьох лише осіб, у старовинному готичному замку „Летоградку” (Letohradek), давній літній резиденції чеських королів, в парку „Кральовська Обора”. Серед присутніх було двоє українських поетів. Один з них, на пропозицію керівника бібліотеки, що тоді переходово містилася в цьому замку, аж двічі мусів прочитати „Бенкет” наголос, аж двічі — бо обстановка в Летоградку була аж надто придатна саме для читання „Бенкету” — теж твору пізньоготичної чи ранньоренесансової доби. Темні корінці книжок — вузька висока зала була під саму стелю заставлена полицями книжок — надавали освітленню та-



емничости, а за високими готичними розчиненими вікнами, крізь які було видко типовий чесько-моравський кучерявий, хвилясто-горбатий краєвид — з гаями, вежами та ланами — все більше западав вечірній сумерк. Кращу обстанову й освітлення для утворення цілком відповідного настрою для читання й слухання „Бенкету” — важко було собі уявити.

Кілька разів пізніше, не пригадую вже, з якого саме приводу, до мене звернувся листовно сам Юрій. Перед тим він звертався до мене лише в листах до Е. Маланюка. Через Е. Маланюка був надісланий рукопис „Черниці”, невеличкої стилізованої прозової речі, що через Олексу Бойкова пощастило вмістити в „Студентському Вістнику” (чч. 5—6, травень-червень, 1927).

Незабаром по надрукуванні „Черниці” доцент Василь Королів-Старий, письменник (автор пригодницьких оповідань для молоді, тощо), зустрівши мене коло Готелю Централь у Подебрадах, одразу розпочав розмову з незвичайно переконаною заяви: „Перечитав Черницю. Липа дуже видатний письменник. Наші видавці нічого в своїм фаху не тямлять. Вони зовсім не помічають Липи. Липа незвичайний, вийнятковий знавець українського народнього розповідного стилю”. Я відпровадив Королева до недалекого залізничного двірця (він вертався до свого Мельника над Лабюю) пустельною Двірцевою (Надражні) вулицею, заллятою проміннями западаючого надвечірнього сонця. Протягом цієї короткої дороги монолог Королева, що говорив так лагідно, плинно й переконливо, (з нього був видатний прелегент) не уривався, монолог на ту саму тему — про незвичайну літературну обдарованість Юрія Липи та сліпоту редакторів і видавців.

Але десь на початку 1929 р. Е. Маланюк опустил Подебради і від літа того року я вже напевно листувався з Ю. Липою безпосередньо.

Незабаром я почав діставати від нього частинами рукопис його роману-пригод XVII. ст. — „Козаки в Московії”. Я передрукував на одній з академічних друкарських машин цей рукопис у кількох примірниках. Інколи було важко добути можливість друкувати на машині, бо в позаурядові години Василь Куриленко передруковував на необсадженої машинці довші націоналістичні праці Ольгерда Гіполіта Бочковського. Але з Куриленком завжди можна було легко порозумітися щодо години, коли машинка буде до моєї диспозиції.

Мушу на цьому місці покаятися: інколи (навіть часто) мова Ю. Липи в цьому романі була так педантично архаїзована відповідно до стилю XVII. ст. та пана Латки-Старушича, що я не був в стані так само педантично передрукувати всі суворо-дотримані автором архаїчні форми, — мій передрук виходив з дещо сучаснішими зворотами та словами. Я щиро признався в цьому й перед самим автором, написавши йому не менш переконаного й — сподіваюсь — переконливого листа, як тоді до Познання. І автор згодився зі мною й не заборонив мені надалі дещо модернізувати мову Латки-Старушича й інших дієвих осіб „Московії”. У своїх листах, на моє здивоване запитання, автор мусів мені пояснити, чому він передруковує свій роман не у Варшаві, але аж у Подебрадах: бо у Варшаві значно дорожче... Варто зазначити, що подекуди на зворотній чистій стороні деяких аркушків в рукописі містилися рисунки пером самого автора, з яких можна було бачити, як він уявляє ту чи іншу сцену свого роману чи окремі дієві постаті. Малюнки ці були трохи подібні до оздоб т. зв. Кенігсберзької Євангелії, чи радше до тих малюнків якогось француза чи флямандця, що прийшов 1651 р. у зруйнований Радзивилом Київ та зручно й легко понакреслював постаті кінних кавалерів на тлі руїн київських церков...

Цей рукопис Липи, так само, як і інші, не було змоги зберегти. Довший час він зберігався у родині Одицьких

в Ужгороді, пізніше десь на Східній Словаччині, але що сталося з ним у 40-их роках — вже не знаю.

В 1930—1931 рр. мені довелося деякий час редагувати празький „Студентський Вістник”. Тоді мені пощастило вмістити деякі вірші Ю. Липи на сторінках цього вельми скромного щодо кількості сторінок журналу: „З Київських легенд”: 1. Кожум'яка, 2. Св. Софія; „Пан Адам Оларій” \*) та дві трошки більші речі — вертеп „Ярмарок” і присвячений „Панові Євгенові” цикл „бароккових віршів-медальйонів” — разом шістнадцять — з прозовим іронічним вступом про те, як колись залюбки бавився розкладанням пасьянсів Наполеон Бонапарте, та й під час наших евакуацій 1918—1920 рр. дехто з мандрівників розкладав частенько пасьянса на зеленій траві поруч з східцями евакуаційних возів...

Тоді ж, взимку 1930—1931 р. з доручення автора мені трипало завдання потурбуватись видати в літографії Ярко-вського на Корунній вулиці на Віноградах у Празі його другу збірку віршів „Суворість”. Спочатку текст збірки переддрукував на канарковий літографічний папір сумлінний та досвідчений друкар — інж. Андрій Кість, що незадовго перед тим повернувся до Праги з Канади. До речі, Ю. Липа вже давно мене тоді повідомив був, що рукопис „Суворости” мені вже вислав, а я все даремно на нього чекаю, аж одного разу глянув на якісь два синенькі учнівські зошити на малій поштовій шафі в Канцелярії Української Господарської Академії в Готелі Централь — і на велике здивування й не меншу радість — це була давно вже заповіджена „Суворість”, яку для мене хтось у канцелярії відібрав від листоноші й забув мені про це сказати. На щастя, цей рукопис не загубився, а в цілості опинився в моїх руках. Чому і як це сталося, що поручений пошті

\*) Умістив я тоді із свого „архіву”, де він пролежав років із п'ять, не пригадую вже який вірш Ю. Л., з приводу чого дістав я здивований запит автора, звідки я взяв цю забуту вже ним річ.

пакунок на моє ім'я опинився розкритий і не доручений мені й лише випадково був мною „відкритий”, — це вже інше питання, якого я й тоді не ставив, бо це було б цілком зайвим формалізмом, тим більше, що рукопис, хоч і з двотижневим спізненням, опинився непошкоджений у моїх руках. Зрештою, надто певно супроти службовців канцелярії я також не міг себе почувати, бо був для Академії цілком сторонньою особою й лише через чемність шефа канцелярії діставав пошту на адресу Академії.

Влітку 1933 р. я переїхав до Ужгороду. Ю. Липа, довідавшись, що я опинився в такому, на його думку, провінційному загалу, почав мене літерально обдаровувати безліччю прерізних друків — французьких та польських. І чого там тільки не було: *Nouvelles Litteraires*, 1933, потім — 1934, 1935..., тижневий часопис без назви, лише з датою року; *Marianne, Nasza Przyszlosc*, орган польських консерватистів, де були статті Бобжинського мол. про Україну, розвідка Големба про Кирилометодіївців, *Bunt Mlodych*, де були цікаві статті Боженських, *Mysl Polska, Pion*, та ще багато інших назов — усього не пригадаєш. Своєю чергою надсилав мені Ю. Липа і всі свої власні публікації, в міру виходу їх на світло денне. Щодо безлічі польських та французьких тижневиків він пояснював мені, що він працює в якомусь пресовому бюро, де цих часописів не зберігають надовше.

Влітку 1934 р. до мене звертався редактор „Самостійної Думки” в Чернівцях на Буковині, чи не маю я чого придатного до друку. В моєму архіві було тоді затрималося від кількох років кілька початкових віршів Леоніда Мосендза та „Подорож Латки до Києва” (недрукований вступ до „Козаків”). Я все це без особливої надуми вислав і воно було надруковане — з ініціалами авторів. Отоді то вже я дістав дуже коротенького, але суворого прочухана від Ю. Липи, бо я цілком забув, що польський уряд був „на воєнній стопі” з „Самостійною Думкою”, як і з усіма інши-

ми українськими націоналістичними закордонними часописами. Поява „Старушича” в Чернівцях могла викликати небажані для автора, мешканця Варшави, наслідки. Я вже почав гадати, що з Ю. Липою в мене все увірвалось, але незабаром знову одержав, як звичайно, дуже доброзичливе послання від Ю. Липи, і за „Старушича” на Буковині вже не було жадних докорів — ані слова, ані натяку, неначе я зовсім не зробив був цієї незвичайної своєю нетактовністю помилки.

Тоді ж, пригадую, Ю. Липа переконував мене видавати мої речі окремими книгами й зокрема видати праці з обсягу французької літератури, бо аж тоді зі мною почнуть рахуватися поважно сноби. Але до думки снобів мені було байдуже й останньої поради я не послухав, що ж торкається першої — то постарався дещо видати окремо, оскільки це мені пощастило.

Листи Ю. Липи, яких у мене назбиралося чимало, я старанно зберігав і перед опущенням Ужгороду в листопаді 1938 р. мені пощастило їх ще раз спакувати — разом з іншими на мешканні проф. Г., де вони знайшли певний притулок у попередніх роках на Підгорській вулиці. Проф. Г. замолоду мав листування з Лесею Українкою, яке 1914 року москалі знищили у Вижниці на Буковині — „бо я занадто вірив у Женевську Конвенцію, — казав професор не раз, — й нічого не заховав як слід”. А цим разом листи Ю. Липи вирушили з Ужгороду на схованку до одного з мальовничих сіл Карпатського Середньогір'я, де їх малярське королівське військо урочисто — під стрибки чардашу — напевно спалило в березні наступного року разом з гарним медальйоном-мініатюрою, портретом Ю. Липи барвними олівцями праці Петруся Холодного (дарунок Ю. Липи мені) та ще кількома іншими працями-мініатюрами Петруся — двома варіантами портрету проф. Сергія Мако, Юрка Матушевського (з балетмайстром Костіним та Гамідом Бекухом на дальшому пляні), тощо.

Отже, як читач може сам бачити, я майже не мав нагоди зустрічатися чи розмовляти з Ю. Липою. Наше знайомство було скорше листовне. Все ж, я можу оповісти дещо про історію його рукописів та друку цих рукописів.

Забув ще одну ризку. Одного разу, певно влітку 1937 року, Ю. Липа викликав мене листівкою на побачення в області Високих Татрів на Штрбське Плесо, писав, що хотів би при побаченні „поговорити на теми державні й політичні”. Але мені, за традиційним браком грошей та часу (листівка надійшла спізнено), не довелося вирушити на це побачення.

(„Київ”, ч. 1, Філадельфія 1953)

ЮРІЙ ЛИПА

(Уривки)

Автор цих рядків упродовж останніх двох років життя письменника у Яворові, майже кожного вечора проводив з ним довгі години розмов або слухав читані ним свіжо написані твори.

Одного вечора, пригадую, Липа вийняв із сховку звиток записаного паперу і почав читати. Це була якась пригодницька, чи, як дехто називає, кримінальна повість. Після прочитаного уривка Липа підняв на мене свої великі очі і хитро посміхнувся. Він знав, що мое перше питання буде: то ви й цей жанр літератури плекаєте? Сьогодні не тямлю точно змісту уривка твору, але він був такий інтригуючий і захоплюючий, що я тільки благально вишептав: читайте далі.

— Далі — нема! Далі треба ще писати.

— То ви це вчора написали? — спитав я.

— Еге ж. Тільки ви вийшли вчора, я почав цю річ. Я почав, як бачите, щось цілком нове і сюжетом, і жанром, і змістом, як було дотепер. Тепер вам скажу, чому. Не люблю їздити довго одним конем. Як тільки відчуваю, що кінь мій спотикається, що він охляв від бігу, що він втомлений, я зараз пересідаю на іншого коня, на свіжого. Тоді я відчуваю його нову силу, свіжі, творчі крила.

Таких творчих коней Липа мав багато. Пересідання з сідла в сідло дозволяло йому систематично й постійно працювати, і в своєму короткому житті зробити дуже бага-

то. Не потребував чекати часу, коли відізветься в ньому поет, коли біолог-лікар, коли заговорить у ньому голос теоретика мистецтва, соціолога, економіста, геополітика, антрополога, психолога, історика, археолога і т. п.

Немає, здається, ділянки науки, літератури і мистецтва, які не цікавили б Липу. Малюнки Амвросія Ждахи, оригінали одідичені по батькові, зберігав не як колекціонер, а як людина, що знала ціну авторові, ілюстраторові українських пісень, одному з тих, що відроджували козацьку традицію в нащадках-хліборобах.

Як лікар, Липа віддавав медицині свій день. Як мистець — працював і творив уночі. Відпочивав поміж ніччю і днем — ранками. Режим його праці був виїмковий. І його праця була виїмковою. Розмову з книжками починав, коли затихав день, коли все довкілля збиралося відпочивати. Саме сідлав творчого коня, коли нічна тиша відгороджувала все, що спиняло б біг вільної, необмеженої думки.

У його книжці „Бій за українську літературу” є стаття, що називається „Боротьба з янголом”. Це есей, у якому письменник виявляє процес творчої боротьби з перешкодами, що стоять на дорозі виявлення справжнього почуття і думки у формах твору. Цей процес не відбувається легко в творчій дії. Творчість — це боротьба з самим собою. І як хтось думає, що для поета вистачить тільки талант, папір і олівець, а все решта — манна з неба, він — ремісник, не творець.

„В приписуванні письменникові мрійництва — нема правди, — каже Юрій Липа. — Ніщо так не супротивне істоті мистецтва, як мріяння — це втеча від щоденної життєвої боротьби, від щоденного крику пристрастей довкола, це стремління до неокреслености, до відпочинку — це ж антитеза літератури. Нехіть до скупчености, брак охоти розгадати своє і чуже життя, заплющування очей на всі внутрішні колізії й зобов'язання, ці всі прикмети мрійника є антитезою прикмет письменника і взагалі

мистця. Мріяння, плавання у хмарах — це ж розпорошення, це — анархія почуття. Людина мрійлива — це носій хаосу, а не світогляду...

„Не мріяння — лишень уява письменника організує почуття. Ідеал, що до нього повинен змагати письменник, це стала концентрація уяви. Ніяких відпочинків, — лише стале синтезування почуття, — здобування”.

До сну клався, аж зоріло, коли на сході блідло небо. Відпочивав, коли організм западав у найглибший сон. Але відпочинок його був не довгий. Від десятої ранку вже приймав хворих, розмовляв з ними, щоб від життя приймати нові враження, збагачуватися новими обсерваціями.

Увечері, після вечері, починав розмову з книжками або цікавими йому людьми. Знаходив у них цінності, яких ніколи не спостерігали і собі не усвідомлювали. Стимулював до творчої праці кожного, в якому знаходив творчу іскру. Були йому чужими почуття заздрости, які переслідують малих неталановитих людей. Липа придивлявся до кожного українця і старався відкрити в ньому творчі сили. Коли такі знаходив, старався їх збудити своєю увагою до носія тих сил. Був ласкавий і прихильний до кожного: до великих і малих, до славних і непомітних людей з маси. Гидував лише тими, що зраджували національну солідарність і для особистої користи чи амбіції зраджували свій нарід. Особливою любов'ю трактував селян. У них бачив джерело української культури, моральної сили і духового здоров'я. У тяжких своїх кожухах — вони неповоротні, тяжкі і ніби безпорадні. Але як „дредновти” на морі, вони — твердиня духової імперії України.

Таким „дредновтом” був і сам Юрій Липа. Кріпкої динарської будови, повільний, з домішкою варязької півночі в очах. Бачив в українській динарській расі великі творчі цінності, в українській нації, як окремій расовій і духовій особовості, був залюблений. Не мав найменшої дози комплексу меншевартости від того факту, що належав до неї.

Був гордий українською культурою, її минулим і перспективами в майбутньому. В тому часі, коли була мода подивляти та захоплюватися нордійською „білою бестією”, бачити в ній історією провіреного творця держав та імперій, Липа дивився на свою расу з гордістю.

Треба звернути увагу на той факт, що Липа, як лікар, дивився на націю як на живий організм і добре розумів, що означають для нього рецепти різних лікарів і які наслідки можуть бути від ліків без ознайомлення з організмом пацієнта, історією його хвороб. Про це він сам каже відносно інших: „Для скристалізування тих ідей треба глибоко відчутти свою батьківщину, як цілість. Недарма на вигнанні пізнали найглибше свій край і Данте, і Шевченко, і польські патріоти...” Відчуваємо сильніше цілість батьківщини і ми, розпорошені у цілому світі.

Липа з обридженням відкидав англосакський і німецький расизм, що розподіляв раси на крапці і гірші, вищі і нижчі. Але право для кожної раси бути собою, бути іншою, в тому і української, Липа уважав однією з генеральних ідей, що їх мусить усвідомити український загаль. В нашому роді, в психіці нашої раси, її культурі лежать відповіді на питання, що їх не розв'яжуть ніякі готові доктрини, байдуже, чи „несені з чужого поля”, чи створені і на Україні, але без її ґрунту.

Дев'ятнадцятого століття не любить Липа. Це деправатор національних облич народів, нівелятор їх характерів у лібералізмі, соціалізмі і матеріялізмі. В тому столітті зійшло насіння, засіяне матеріялістами попередніх століть. „Тепер настали часи Боруха Спінози, що заперечує у своїм „Політично-теологічнім трактаті” (1670) божеськість Св. Письма і авторитет божеського права, це часи Фонтенеля, що в ніщо не вірить крім науки, часи емпіриста Локка, вільного будівничого Коллінса і, нарешті, Руссо, деправатора рас і одиниць та абата де Сен-П'єра (1737-1814), що пропонує заснувати „Лігу народів” у Франкфурті або Же-

неві... Постали непомильні рецепти для людини — більш практичні і зрозумілі, як відвічні вказівки глибокого почуття, зроджені в боротьбі за своє „я”. Філософія нематеріалістична — в погорді...”

Те, що написав Липа про Європу в 1938 році, Європу XIX століття, ще більше актуальне сьогодні в Америці та сучасній Європі, як воно було в його часі.

1944 року Липа мав можливість виїхати на Захід і врятуватися від московських окупантів, що поновною хвилею заливали Україну. Запряжені вози чекали, щоб заладувати його лікарське влаштування, речі домашнього вжитку і родину (жінку і дві донечки). Крім бібліотеки, великого майна в Липів не було. Пригадую, замість у кошижку, мати держала найменшу доню у бляшаній ванні, що в ній купали дітей. Усі розмови про виїзд кілька місяців до того кінчалися відмовою. Липа був невгнутий. Нам було відомо, що в Липи були зв'язки з підпіллям і він часто пропадав на кілька днів з хати. Його викликали до раних воїнів УПА в лісі. — Мій обов'язок бути з ними, — казав Липа.

На всі аргументи про виїмковість його таланту, про потребу рятуватись на Заході, він мав одну відповідь: „Тут вороги і там неприятели. Одні і другі вимагатимуть упідлитись. Краще вмерти на своїй землі гідно у боротьбі!”

*(Література і Мистецтво ч. 8, Торонто 1966)*

## Додаток

### КАВ'ЯР

Всіх нас забрали (жінка, діти втекли) і погнали у бупр повітовий.  
Мав нас преповно той бупр: із Таращі, Сулі — українці,  
З Нахичевані — вірменин, десь з-над озера Ільмень — два фіни...  
Защо взяли нас? Кидали слова, як полову. Защо взяли нас, — не  
знати.

В бруді, обдертих, голодних вели. Як хто впав, — того били.  
Б'ють і женуть... Може в шахти, де в смороді й п'їтьмі вирають?  
Може женуть в кочегари котловні? Кидай!... Аж впадеш в ті котли,  
як курчя.

Може в каналські роботи візьмуть, аж на смерть Біломорську? Не  
знати.

Бачим: це — шлях на Сибір, — все страшніша, дикіша місцевість...  
Два з нас упали у кóрчах: вірменин і фін, бо — хобоба. Та тільки  
не знати,

Що за хобоба? Мабуть небезпечна, бо фін виривавсь із криком.  
— Слухайте, я — не невільник, я вільн... Не скінчїв: вбив  
конвойний прикладом.

Вбивши, сказав: — Цей вірменин також не придасться. Далой  
з ним! —

Викинув разом обох: і живого, і трупа з вагону в провалля.

В інших вагонах — там вереск. Там грались жінками конвойні,  
Наші ж конвойні були з того злі і усім нам штиком дошкуляли.

Стиха промовив на вухо до мене Мотречко (був теж з Нехворощі):  
— Брате, втікаймо! — Куди ти? — говорю. — Скрїзь фабрик неволя.  
— Брате, втікаймо! — говорить Мотречко із поглядом дивним. —

Втікаймо, я знаю,  
Десь країна весела, де люди оттак і живуть, і сміються, і плачуть  
по-людськи,

Де — тиха річ, білий хліб, і веселі, веселі очі дитини...

Бачу, говорить в гарячці Мотречко. А може ще гірше? В нім —  
усміх...

Бачу, що втратив він розум, що говорить про те, що давно  
розтоптали

В крові, й насильстві, й словах, і у жадібнім свисті батожжя.  
Бачу і заздрю йому: як же легко утік він від нас, цей Мотречко...

Аж ось прийшли над Амур ми. У норах кладуть нас, рахують.  
Вдосвіта будять, рахують, рахують, і кажуть: „Працюйте, лишенці!  
На цих берлинах ставайте й соліть!” Те „працюйте” було нам, як  
„мріте!”

Тож умираєм-працюєм! Від світу до вечора порем,  
Кеті, білузі, смердючий живіт розриваєм, нутро розгрібаємо пильно,  
Тівсту, зернисту виймаєм ікру, щедро солим рукою і важим...  
Часом від сонця й гнилого харчү упаде хтось на рибу — відкинуть:  
Хай умирає на боці, ім риб не паскудить, — тут річ найважлиша  
— кав'яр!...

О, той кав'яр, той червоний, совітський, предобрий, бо свіжий,  
Свіжа в червоності в нім наша кров запеклась із сльозами і зойк  
передсмертний.

О, той кав'яр, із тим гострим і дивним, тим присмаком людським.

Їжте його і частуйтеся, запродавці, шпіги й бездушні,  
Звинні панове у фраках, пані, що — в шовках, що безстидні,  
бездітні...

Їжте кав'яр той всміхнені, хоч чисті, та в плямі червоній на душах.  
Люди, що ганьби не мають, спішивши за зиском нечистим,  
Люди, як пси-стервоїди, в чеканні спокійнім на вигин  
Людських, як ви, поколінь... Ні! Більш людських, як ви, поколінь!

Я цей кав'яр в а м підношу, народів Європи насіння прокляте,  
В а с, що кав'яр той їдять, привітанням селянським вітаю,  
Сіллю роз'їджену руку, де кість у робацтві біліє,  
Руку до в а с витягаю: прийміть цей кав'яр!

1938

## БІБЛІОГРАФІЯ

скорочена

— 1917 —

*Гетьман Іван Мазепа.* (Життєпис). Одеса 1917, 16<sup>о</sup>, 32 ст.  
*Побідний мари.* („Дарма од нас світло ховали” — картка з но-  
тами). Одеса 1917.

— 1918 —

*Табори полонених українців.* (Перекл. з франц. праці Скоро-  
писа-Йолтуховського). Одеса, 1918, 12<sup>о</sup>, 24 ст. з ілюстраціями.  
*„Вістник Одеси”,* щоденна газета, редагування, вступні статті  
і фейлетони протягом серпня—жовтня 1918.

— 1919 —

*„З-над моря”,* . . . (Репортаж з Одеси). (В газеті проф. М. Гру-  
шевського *„Життя Поділля”,* в трьох числах, коло ч. 70). Кам'янець-  
Подільський 1919.

— 1920 —

*„Нова Думка”* — Місячник, ч. 1-2, редагування, статті, пере-  
клади. Кам'янець, 1920.

— 1921 —

Поезії в журналі *„Син України”,* за ред. М. Вороного, 1921,  
Варшава.

— 1922 —

Поезії в журналі — *„Митуса”,* 1922, Львів.  
*„Князь полонений”* — Альманах *„Сонцевіт”,* Тарнів 1922.  
Там же *„Час Людини”.*

— 1923 —

*„Корабель, що відпливає”.* „Літ.-Наук. Вістн.” ч. 7, 1923, Львів.  
*„Василиск”.* Л.Н.В., ч. 10, 1923, Львів.

— 1924 —

„Світильник неугасимий”. (Життєпис Івана Липи). Каліш 1924, 16<sup>о</sup>, 56 ст.

„Не кличте слова”. Календар „Дніпро”, Львів 1924.  
Там же „Був день”.

— 1925 —

„Державницька молодь”. (Стаття — Підп. В. Воїн). Збірник „Чорноморе”, ч. 2, 1925, Данціг. (Передрук у „Студ. Вістнику”. Прага 1925).

Там же „Одеса”.

„Байрон”. „Л.Н.В.”, ч. 4., 1925. Львів.

„Антоній і Клеопатра”. (Переклад). „Л.Н.В.”, ч. 6-8, 1925, Львів.

„Світлість”. (Збірка віршів). Каліш 1925, 8<sup>о</sup>, 44 ст.

„Сімнадцятий”. (Вірші). „Студ. Вістник”, Прага 1925.

„Тарасівці”. (Стаття). „Л.Н.В.”, ч. 12, 1925, Львів.

— 1926 —

„Бенкет”. „Студ. Вістник”, ч. 4, 1926. Прага.

„Скажіть майстерням”. „Л.Н.В.”, ч. 7, 1926, Львів.

„Львів”. „Л.Н.В.”, ч. 11, 1926, Львів.

„Офіра”. Календар „Дніпро”, Львів 1926.

„Ялта”. „Л.Н.В.”, ч. 12, 1926, Львів.

„Кам'янець”. „Л.Н.В.”, ч. 12, 1926, Львів.

„Полтава”. „Л.Н.В.”, ч. 12, 1926, Львів.

— 1927 —

„Речі і Форми” (Проба світогляду, підп. В. Воїн). „Держ. Нація”, ч. 1, Прага 1927.

„Гість із Заходу”. „Держ. Нація”, ч. 1, 1927, Прага.

„Поединок”. „Л.Н.В.”, ч. 1, 1927, Львів.

„Осіньний день”. „Л.Н.В.”, ч. 5, 1927, Львів. (Переклад)

„Пісня Німців”. „Л.Н.В.”, ч. 5, 1927, Львів. (Переклад)

„Україна в сучасній польській літературі”. (Стаття). „Л.Н.В.”, ч. 7-8, 1927, Львів.

„Черниця” (Оповідання). „Студ. Вістник”, ч. 5-6, 1927, Прага.

„Пісня про потугу вірну і статечну”. Календар „Дніпро”, Львів 1927.

„Вербунок”. „Л.Н.В.”, ч. 11, 1927, Львів.

„З діяриуша XVII-го ст.”. Календар „Рідний Край”, Чернівці, 1927.

— 1928 —

„Лоїв”. „Л.Н.В.”, ч. 2, 1928, Львів.

„Чернь”. „Л.Н.В.”, ч. 2, 1928, Львів.

„Парада вночі”. „Л.Н.В.”, ч. 6, 1928, Львів.

„Література”. „Л.Н.В.”, ч. 11, 1928, Львів.

„Відступ”. Календар „Дніпро”, Львів 1928.

— 1929 —

„Статті про Танк” і „Лист до літераторів”. Варшава, 1929, 8<sup>о</sup> 32 стор. (кілька авторів).

„Сімнадцятий”. Календар „Дніпро”, Львів 1929.

— 1930 —

„З Київських легенд”. Часопис „Укр. Студент”, Прага, 1930.

— 1931 —

„Московія”. (Роман пригод з XVII ст.). (Друковано у місячнику „Шляхом Незалежности”), Варшава 1931.

„Суворість”. (Збірник віршів). Прага 1931, 8<sup>о</sup>, 32 ст.

„Ярмарок”. „Студ. Вістник”, ч. 7-8, 1931, Прага.

„Пасьянс” — „Студ. Вістн.”, 1931.

„Пан Адам Олеарій”. „Студ. Вістник”, 7-8, 1931, Прага.

— 1932 —

„Дорога до Чигирини”. (Уривок з роману). „Літ.-Наук. Вістн.”, 1932, ч. 7, Львів.

— 1933 —

„Проблема Йовіальського”. (Про польську психологію). „Вістник”, ч. 10, 1933, Львів.

„Розмова з порожнечою”. (Стаття). „Вістник”, ч. 5, 1933, Львів.

— 1934 —

„Розмова з наукою”. (Стаття). „Вістник”, ч. 2, 1934, Львів.

„Боротьба з янголом”. (Стаття). „Вістник”, ч. 5, 1934, Львів.

„Розмова з Заходом”. „Вістник”, ч. 7-8, 1934, Львів.

„Селянський король”. (Стаття). „Вістник”, ч. 9, 1934, Львів.

„Saturnus Martius”. (Стаття). „Вістник”, ч. 12, 1934, Львів.

„Подорож Латки до Києва”. Вступ до роману). „Самостійна Думка”, Чернівці 1934.

„Козаки в Московії”. (Роман). Варшава 1934, 8<sup>о</sup>, 240 ст.



— 1935 —

„Провідництво письменства”. (Стаття). „Вістник”, ч. 1, 1935, Львів.

„Батько дефетистів”. (Стаття про М. Гоголя). „Вістник”, ч. 2, 1935, Львів.

„Сіра, жовта й червона”. (Стаття про літературу). „Вістник”, ч. 4, 1935, Львів.

„Бій за українську літературу”. Варшава 1935, 8<sup>о</sup>, 152 ст.

— 1936 —

„Могила незнамого бійця”. „Вістник”, ч. 3, 1936, Львів.

„45-ліття Тарасівців”. (Стаття з підписом В.В.). „Літопис Червоної Калини”, ч. 5, 1936, Львів.

„Нотатник”, ч. I. Новелі. Львів 1936, 16<sup>о</sup>, 144 ст.

„Нотатник”, ч. II. Новелі. Львів 1936, 16<sup>о</sup>, 124 ст.

— 1937 —

„Нотатник”, ч. III. Новелі. Львів 1937, 16<sup>о</sup>, 159 ст.

„20-ліття Сімнадцятого”. „Новий Час”, з дня 5. 4. 1937, Львів.

„Здобуття Арсеналу”. „Новий Час”, з дня 2, 6, 7, V. 1937, Львів.

„Цілющі рослини в давній і сучасній медицині”. Львів 1937.

— 1938 —

„Два роки” (1917 і 1918). Альманах „Нового часу” на 1938 р., Львів 1938.

„Призначення України”. Львів 1938, 8<sup>о</sup>, 305 ст. В-во „Хортиця”.

„Два Тютюнники”. (Стаття). „Новий Час”, дня 13. VI. - 29. VI. 1938, Львів.

„Київ — Вічне місто”. (Стаття). „Дзвони”, ч. 7-8., 1938, Львів.

„Вірую”. (Вибрані вірші). Вид. „Дзвони”, Львів 1938.

— 1939 —

„Кав'яр”. Календар „Дніпро” на 1939 р., Львів 1939.

— 1940 —

„50 літ тому — „Тарасівці”. (Стаття). Часопис „Вогонь”, ч. ?, 1940, Варшава.

— 1941 —

„Розмова з росіянином”. (Стаття). „Вогонь”, ч. ?, 1941, Варшава.

„Розподіл Росії”. (Геополітична аналіза). Варшава 1941, 8<sup>о</sup>, 96 ст.

— 1942 —

„Козаки в Московії”. (Роман). Друге видання дещо змінене. Краків, 1942, 8<sup>о</sup>, 224 ст. Українське Видавництво.

„Про М. Гаврилка”. (Стаття). „Наші Дні”, ч. ?, 1942, Львів.

— 1943 —

„Чорноморська подорож”. „Краківські Вісті”, чч. 55, 56, 79, 80, 81, 82 і 83 за 1943 рік, Краків.

„Передвісники майбутнього — свідомість Хвильового”. „Краківські Вісті” 1943, ч. 151.

„Ліки під ногами”. Про лікування рослинами. Краків-Львів 1943. Українське Видавництво (21 x 14,5), 112 стор., 27 ілюстрацій в тексті.

„Похвала математиці”. (Шкіц світогляду). (Рукопис-машинопис датований днем 13 вересня, 1943, згодом видрукуваний 1947 р.).

— 1944 —

„Три листи”. (I. Лист архітекта, II. Лист мистця, III. Лист третій). „Календар-Альманах” на 1944 рік. Українське Видавництво Краків-Львів, ст. 40-42.

„Евгенічні розважання”. (Студія, що поширювала й поглиблювала тематику порушену в попередній праці „Українська Раса”. Варшава 1941 — машинопис.

— 1946 —

„Рубан”. Новеля. (Авгсбург 1946). Фотодрук, стор. 78. (Обкладинка худ. В. Залуцького) з портретом Ю. Липи.

„Кінотчик” та інші оповідання. Авгсбург 1946. Фотодрук. В-во „Світ”, стор. 57.

— 1947 —

„Символ Чорного моря”. Збірник „Юрій Липа, 1900-1944”, Збірник I. Женева 1947, ст. V-VII.

(Ці відомості взято з праці інж. Л. Биковського „Матеріали до бібліографії творів Юрія Липи — 1917-1948”. Прислано п. Л. Бачинським з Українського Музею в Клівленді.)

## З М І С Т

(Позначені зіркою поезії не мають заголовків, тому тут подається початкові слова вірша).

Е. М. \*\* ..... 9  
\* .....

### ВІРУЮ

* Будучина — у Бога .....	13
* Благословен, розгорнений просторами .....	14
* Ввійди до церкви .....	14
* Де ви, де ви, земель наших пуритани .....	14
* В покорі просять покоління .....	15
Биоградник .....	16
* Тюрми і голод .....	17
Хорал Бетговена .....	18
Простовіч .....	19
* Все буде відомо .....	19
* Боже, владарю душ .....	19
* Люблю я всіх людей .....	20
* Перемагати непомітно .....	20
Призначення .....	21
На долі й на горі .....	21
Монах і смерть .....	22
І прийде час .....	23
Марії Липі .....	25
Ланцюг ніжності .....	26
Молитва за кохану жінку .....	27
Лист Елісси .....	28
Жінка .....	29
* Любов то завжди є нещастя .....	30
* Людська душа, як дерево гіллясте .....	31
Диявол .....	32
Біси і ловець .....	34
* Мужчино, смирися .....	37
Мужність .....	37

Комілітонові Чорноморцevi .....	38
Питання .....	38
Вояцький марш .....	39
Могила незнаного бійця .....	41
Гимн Дмитра Бортнянського .....	43
Батькові .....	44
Епітафія .....	45
Народи .....	46
Гість із Заходу .....	48
Прокляття .....	49
Шпіцрута .....	50
Бог і непримиримість .....	51
Перші осадчі .....	52
Вино тарантулів .....	53
* Знак цей руїчний .....	54
Київські легенди .....	55
Селяни .....	57
Зайди .....	58

### МІСТА

1. Полтава .....	59
2. Одеса .....	59
3. Ялта .....	60
4. Кам'янець .....	60
* О, Епіко .....	62
Мемуари .....	62
Лоїв .....	63
Суд Сірка .....	64
Баляда великої війни .....	65

### СУВОРІСТЬ

I. Св. Юрій .....	68
II. Вік активності .....	68
III. Чернь .....	69
IV. Сімнадцятий .....	69
V. Війна .....	72
VI. Дев'ятнадцятий і Двадцятий .....	74
Скарга німця (Й. Х. Ф. Гельдерлін) .....	75
Байрон .....	76
Бик і пантера .....	77
Лиш королем (К. Шпіттелер) .....	78

Князь полонений .....	79
Парада вночі .....	82
Щодений бій .....	84
До пані М. Р. ....	86
До панни С. К. ....	87
Три брати .....	88
* Од одного царства незчисленного .....	92
До пані Я. С. ....	93

### СВІТЛИСТЬ

* Там, де розпуття .....	94
Віжить ріка осіння .....	94
* Гляну рано нині .....	94
* Віжать хмарки .....	95
* Був день, як плач .....	95
* Зорі великі дрижать .....	96
* На тихий день .....	96
Баляда .....	97
* Серпанки крапельки .....	98
* На легкий хід .....	98
* Печаллю світ не заворожу .....	98
* Ти у владичній високості .....	99
* Чи ти так само чуєш солов'їв .....	99
* Світанок свіж і синь .....	100
* Твій голос, наче голос пісні .....	100
Сонет .....	101
* Ясмин вечірній .....	102
* Смутен голос ночі .....	102
* Деся моя заплакана маленька .....	102
* Камінні двори мої .....	103
* Ти, серце, змучене коханням .....	103
* В степу, де миються ховрашки .....	103
* Як злотий дзвін монастиря .....	104
Сон про ярмарок (поема) .....	105
Троянда з Єрихону .....	114

### СВІТЛИСТЬ (додаток)

Червоне .....	129
Стрілець .....	131
Баляда .....	133
* Мої вибранниці .....	134

* У тебе пісенька, як шпада .....	134
* Тремтячі пестощі жіночі .....	135
* Привітнице, твій зір невесел .....	135
Прогулька верхи .....	136
* Дозволь легенду сотворить мені .....	136
* І знов пахучість теплих кіс .....	137
* Невисловимий сон я мав .....	137
* Безсмертності убір .....	138

### СУВОРИСТЬ (додаток)

* Хто має суворі очі .....	141
* Повстаньте, як панцерна навала .....	141
Василиск .....	142
З „Війни” .....	143
Голос забитого .....	143
Ненависть .....	144
Робітникам .....	146
* Я не проклинаю тебе, чужа стихіє .....	147
Львів .....	148
Пануй .....	149

### БІЛЬШІ РЕЧІ

Цар-Дівця .....	153
Пісня Темному .....	160
Корабель, що відпливає .....	161
Слово в пустині .....	170
Бенкет .....	177
Поединок .....	189
Вербунок .....	201
Черниця .....	207
Пасьянс .....	212
Ярмарок .....	216

### ПЕРЕКЛАДИ

#### Отто Бірбавм:

Згадуєш .....	229
Щастя .....	229
Літня ніч .....	230
Унесення .....	230
Ми йдемо з танцями .....	231
Пісня нічна .....	231
Пташка .....	232

<i>Йог.-Хр.-Фр. Гельдерлін:</i>	
З „Пісні німців” .....	233
<i>Ж.-М. Ередія:</i>	
Антоній і Клеопатра .....	234
<i>П'єр Люїс:</i>	
Пісня („Перший дав мені намисто”) .....	234
Пісня („Він став у вінь гущавині”) .....	235
<i>Альфред Мюссе:</i>	
Венеція .....	236
<i>Гі де Мопассан:</i>	
Дикі гуси .....	238
<i>Райнер М. Рільке:</i>	
Я живу колами в розстанню .....	240
Поет .....	240
Будда .....	241
У цім селі останній, темний дім .....	241
З „Віглії” .....	242
Осінній день .....	242
Може бути, йду... ..	243
<i>Жорж Роденбах:</i>	
В провінції .....	243
<i>Карл Шпіттелер:</i>	
Лиш королем .....	244
ЛІТЕРАТУРА (новеля) .....	247

## БІО-БІБЛІОГРАФІЧНИЙ НАРИС

### СПОГАДИ

### ДОДАТОК

### БІБЛІОГРАФІЯ

<i>Е. М.:</i> Біо-бібліографічна нотатка .....	261
<i>М. Мухич:</i> Яснозбройний Юрій .....	265
<i>Б. Стебельський:</i> Юрій Липа .....	276
<i>Додаток:</i> Кав'яр .....	281
<i>Бібліографія</i> .....	283